

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK
LİSANS
TEZİ

**GÜNÜMÜZDE YAŞAYAN NASREDDİN HOCA
İMGESİ: AKŞEHİR VE SİVRİHİSAR ÖRNEĞİ**

ZEYNEP NAGİHAN KAHVECİ

**TÜRK HALK BİLİMİ ANABİLİM DALI
TÜRK HALK BİLİMİ BİLİM DALI**

TEMMUZ 2015

**GÜNÜMÜZDE YAŞAYAN NASREDDİN HOCA İMGESİ: AKŞEHİR VE
SİVRİHİSAR ÖRNEĞİ**

Zeynep Nagihan KAHVECİ

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
TÜRK HALK BİLİMİ ANABİLİM DALI
TÜRK HALK BİLİMİ BİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

TEMMUZ 2015

Zeynep Nagihan KAHVECİ tarafından hazırlanan “Günümüzde Yaşayan Nasreddin Hoca İmgesi: Sivrihisar ve Akşehir Örneği” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ ile Gazi Üniversitesi Türk Halk Bilimi Anabilim Dalında Türk Halk Bilimi Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

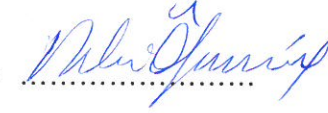
Danışman : Yrd. Doç. Dr. Evrim ÖLÇER ÖZÜNEL
Türk Halk Bilimi Anabilim Dalı , Gazi Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/ .....

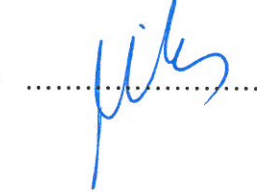
Başkan : Prof. Dr. Nebi ÖZDEMİR
Türk Halk Bilimi Anabilim Dalı, Hacettepe Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/ .....

Üye : Yrd. Doç. Dr. Dilek TÜRKYILMAZ
Türk Halk Bilimi Anabilim Dalı , Gazi Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/ .....

Tez Savunma Tarihi: 06/07/2015

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Doç. Dr. Nihat YAZILITAŞ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdür Vekili

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Zeynep Nagihan KAHVECİ

06.07.2015

GÜNÜMÜZDE YAŞAYAN NASREDDİN HOCA İMGESİ: AKŞEHİR VE
SİVRİHİSAR ÖRNEĞİ
(Yüksek Lisans Tezi)

Zeynep Nagihan KAHVECİ

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Temmuz 2015

ÖZET

Küreselleşme ve teknolojinin gelişmesiyle beraber toplumlar arasındaki mesafeler azalmaya ve bunun beraberinde kültürler toplumdaki topluma kolayca ulaşmaya başladı. Devamında ortaya küreselleşmeyle birlikte kitle kültürü çıktı. Bu da beraberinde tek-tipleştirici bir kültürün çıkmasına neden oldu. Kitle kültürü kendi kültürünü yerel de bile yaşatamayan topluluklarda daha etkili oldu. Kitle kültürünün ve küreselleşmenin bu olumsuz etkilerinin farkında olduğu yerel kültürlerle eğilip, yerel kültürlerin korunmasının ve sürdürülebilirliğinin sağlanmasının önemli görüldüğü bir dönem yaşandığı ifade edilebilir. Bu çalışmada sözlü anlatı türü olan fıkra kahramanlarından Nasreddin Hoca'nın bir imge olarak Akşehir ve Sivrihisar'da nasıl yeniden üretildiği incelenmeye çalışılmıştır. İlk olarak Nasreddin Hoca imgesinin Akşehir ve Sivrihisar'da nasıl oluştuğu ifade edilmiştir. Daha sonra Nasreddin Hoca imgesinin kültür endüstrisi ve kültür turizminde Akşehir ve Sivrihisar'da nasıl yeniden üretildiği ve bunun örnekleri gösterilmiştir. Son bölümde de kültürel mirasın korunmasını öngören Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'nin koruma yaklaşımları bağlamında Akşehir ve Sivrihisar'da Nasreddin Hoca ile ilgili yapılan üniversite, belediye ve sivil toplum kuruluşlarının faaliyetleri dile getirilmiştir. Tüm çalışma boyunca Akşehir ve Sivrihisar'da kültürel bir miras olarak Nasreddin Hoca imgesi etrafında yapılan tüm uygulamalar eleştirel bakış açısıyla incelenmeye çalışılmıştır.

Bilim Kodu : 1170.4.041

Anahtar Kelimeler : Nasreddin Hoca, imge, kültürel miras, kültür endüstrisi, kültür turizmi, soküm, uygulamalı halk bilimi, sürdürülebilir kalkınma

Sayfa Adedi : 125

Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Evrim ÖLÇER ÖZÜNEL

THE IMAGE OF NASREDDİN HODJA LIVING TODAY: THE EXAMPLES OF
AKŞEHİR AND SİVRİHİSAR

(M.S. Thesis)

Zeynep Nagihan KAHVECİ

GAZİ UNIVERSITY
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES

July 2015

ABSTRACT

Along with globalization and technological development, distances among the societies began to decrease and cultures began to reach from one society to another easily at the same time. The mass culture subsequently occurred due to globalization. This situation brought a standardizing culture as well. The mass culture has been effective in the societies which can't locally keep their own cultures alive. It can be said that we are passing through the times when payin attention to the local cultures where people are aware of these bad effects of the mass culture and globalization, protecting local cultures and keeping them sustainable are regarded as 'very important'. In this study we tried to analyze how Nasreddin Hodja who is one of the characters of joke (anecdote) which is a kind of oral narrative had been recreated as an image in Akşehir and Sivrihisar. Firstly, we mentioned about how the image of Nasreddin Hodja had been formed in Akşehir and Sivrihisar. Later, we touched upon how the image of Nasreddin Hodja had been recreated in these places within culture industry and cultural tourism and besides it we displayed its examples. In the last section, we gave voice to the activities executed by universities, municipalities and civil society organizations and done about Nasreddin Hodja in Akşehir and Sivrihisar in the context of safeguarding approaches of The Convention For Safeguarding Intangible Cultural Heritage that provides protection to the cultural heritage. Throughout the entire study, we tried to analyze all the practices done around the image of Nasreddin Hodja regarded as a cultural heritage in these two places with a critical perspective.

Science Code : 1170.4.041

Key Words : Nasreddin Hodja, image, cultural heritage, culture industry, cultural tourism, SOKÜM (Intangible Cultural Heritage), applied folklore, sustainable development

Page Number : 125

Supervisor : Asst. Prof. Dr. Evrim ÖLÇER ÖZÜNEL

TEŞEKKÜR

Çalışmam boyunca değerli yardım ve katkılarıyla beni yönlendiren danışmanım Yrd. Doç. Dr. Evrim ÖLÇER ÖZÜNEL'e, kıymetli tecrübelerinden faydalandığım Prof. Dr. Nebi ÖZDEMİR'E, alan araştırmasındaki destekleri ve sağladıkları imkânlardan dolayı Akşehir Belediyesi'ne ve Özkan DAYIOĞLU'na, Nasreddin Hoca ve Turizm Derneği'ne ve dernek sekreteri Faruk DOĞANCI'ya, Erdoğan ÖZBAKIR'a, Mehmet GÜLERAY'a, Sivrihisar Belediyesi'ne ve başkan yardımcısı Hüseyin İLHAN'a, Eskişehir Sazova Parkı Masal Şatosu'nun müdürü Eray ARSLAN'a, İsmail ÜRKMEZ ve ailesine, Mehmet DEMİRDAĞ ve ailesine, tez sürecinde beni yalnız bırakmayan aileme ve arkadaşlarıma teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
RESİMLERİN LİSTESİ	ix
KISALTMALAR	xii
GİRİŞ	1

1. BÖLÜM

GERÇEKLER VE İMGELER: “NASREDDİN HOCA”

1.1. Nasreddin Hoca'nın Hayatı ve Mizah Anlayışı	7
1.2. Nasreddin Hoca İmgesi	12
1.2.1. Akşehir'de Nasreddin Hoca İmgesi	14
1.2.2. Sivrihisar'da Nasreddin Hoca İmgesi	22

2. BÖLÜM

NASREDDİN HOCA İMGESİNİN KÜLTÜR ENDÜSTRİSİ BAĞLAMINDA YENİDEN ÜRETİMİ

2.1. Kültür Endüstrisi Kavramı	29
2.2. Nasreddin Hoca İmgesinin Kültür Endüstrisi Bağlamında Değerlendirilmesi	33
2.3. Nasreddin Hoca İmgesinin Akşehir ve Sivrihisar'ın Kültür Endüstrisi Açısından Değerlendirilmesi	37

3. BÖLÜM

NASREDDİN HOCA İMGESİNİN KÜLTÜR TURİZMİ BAĞLAMINDA YENİDEN ÜRETİMİ

3.1. Kültür Turizmi Kavramı	47
3.2. Nasreddin Hoca İmgesinin Kültür Turizmi Bağlamında Değerlendirilmesi	50
3.3. Nasreddin Hoca İmgesinin Akşehir ve Sivrihisar'da Kültür Turizmi Açısından Değerlendirilmesi	57

4. BÖLÜM

SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS ve NASREDDİN HOCA İMGESİ

4.1. UNESCO ve Somut Olmayan Kültürel Miras Kapsamında Nasreddin Hoca.....	91
4.2. SOKÜM Mirası Olarak Nasreddin Hoca İmgesinin Kültürel Ekonomik İmgeye Dönüştürülmesinin Etkileri.....	96
4.3. SOKÜM, Yerel Sürdürülebilir Kalkınma ve UNESCO'nun Yaratıcı Kentler Ağı Bağlamında Akşehir ve Sivrihisar'da Nasreddin Hoca	99
4.4. UNESCO ve Somut Olmayan Kültürel Miras Bağlamında Üniversite, Belediye, STK Faaliyetleri	104
SONUÇ	115
KAYNAKÇA.....	119
ÖZGEÇMİŞ	125

RESİMLERİN LİSTESİ

Resim	Sayfa
Resim 1.1. Temsilî Nasreddin Hoca Mehmet Güleray.....	16
Resim 1.2. Nasreddin Hoca'nın Türbesi	18
Resim 1.3. Nasreddin Hoca İlkokulu.....	20
Resim 1.4. Nasreddin Hoca Etnografya Müzesi	21
Resim 1.5. Sivrihisar Nasreddin Hoca Heykeli	24
Resim 1.6. Nasreddin Hoca Köyü'nün Girişi.....	25
Resim 1.7. Nasreddin Hoca Çeşmesi.....	26
Resim 1.8. Nasreddin Hoca Kültür Parkı	26
Resim 1.9. Nasreddin Hoca Menderes Yılmaz Kiraathanesi.....	27
Resim 2.1. Tersine Saatin Tasarımcısı ve Temsilî Nasreddin Hoca Erdoğan Özbakır	39
Resim 2.2. Nasreddin Hoca'nın Ters Çalışan Saati.....	40
Resim 2.3. AKSEV'in hediyelik eşyaları 1	42
Resim 2.4. AKSEV'in hediyelik eşyaları 2	42
Resim 2.5. AKSEV'in Hediyelik Eşyaları 3	43
Resim 2.6. AKSEV'in hediyelik eşyaları 4	43
Resim 3.1. Ankara Hamamönü Hediyelik Eşya Standı.....	53
Resim 3.2. Nasreddin Hoca Karpostalı.....	54
Resim 3.3. Nasreddin Hoca Kartpostalı.....	54
Resim 3.4. Ankara Kalesi Civarı Hediyelik Eşya Dükkânı	55
Resim 3.5. Ankara Çıkırcıklar Yokuşu Hediyelik Eşya Dükkânı	56
Resim 3.6. Akşehir Otogarı	57
Resim 3.7. Nasreddin Hoca'nın Türbesini Gösteren Ters Tabela	58
Resim 3.8. Nasreddin Hoca Türbesi Dış Görünüm	59
Resim 3.9. Nasreddin Hoca Türbesi İç Görünüm	60

Resim	Sayfa
Resim 3.10. “Dünyanın Ortası Burasıdır” platformu.	61
Resim 3.11. Nasreddin Hoca Turizm Derneği'nin Dünyanın Ortası Sertifikası .	62
Resim 3.12. Akşehir Belediyesi'nin Dünyanın Ortası Burasıdır Sertifikası	62
Resim 3.13. İnanmayan Ölçsün Anıtı	63
Resim 3.14. Nasreddin Hoca'nın Ters ve Düz Heykelleri	64
Resim 3.15. Gülmece Parkı'nın Girişi	65
Resim 3.16. Ay'ı Kuyudan Çıkarmak	66
Resim 3.17. Bindiği Dalı Kesmiş	67
Resim 3.18. Düşünen Hindi	67
Resim 3.19. Parayı Veren Düdüğü Çalar	68
Resim 3.20. Nasreddin Hoca'nı Kazanı	69
Resim 3.21. Gülmece Kafe ve Hediyelik Eşya Dükkânı	70
Resim 3.22. Nasreddin Hoca Etnografya Müzesi	71
Resim 3.23. Akşehir Belediyesi Sosyal Tesisleri Giriş Kapısı	72
Resim 3.24. Nasreddin Hoca'nın Doğduğu Ev Dış Görünüm	74
Resim 3.25. Nasreddin Hoca'nın Doğduğu Ev İç Görünüm	74
Resim 3.26. Nasreddin Hoca Köyü Genel Görünüm 1	76
Resim 3.27. Nasreddin Hoca Köyü Genel Görünüm 2	76
Resim 3.28. Nasreddin Hoca Köyü Genel Görünüm 3	77
Resim 3.29. Nasreddin Hoca Köyü Genel Görünüm 4	77
Resim 3.30. Nasrettin Meydanı	78
Resim 3.31. Nasreddin Hoca Kültür Parkı 1	79
Resim 3.32. Nasreddin Hoca Kültür Parkı 2	79
Resim 3.33. Eskişehir Balmumu Heykel Müzesi- Nasreddin Hoca	80
Resim 3.34. Anadolu Üniversitesi Eğitim Karikatürleri Müzesi'nde Nasreddin Hoca Odası	81

Resim	Sayfa
Resim 3.35. “Kavuk Düştü” Adlı Tasarım- Karikatür Müzesi.....	82
Resim 3.36. Anadolu Üniversitesi Eğitim Karikatürleri Müzesi’nde Nasreddin Hoca Odası	82
Resim 3.37. Eskişehir Gülmece Parkı 1	83
Resim 3.38. Eskişehir Gülmece Parkı 2	84
Resim 3.39. Eskişehir Gülmece Parkı 3	84
Resim 3.40. Eskişehir Sazova Parkı Masal Şatosu	85
Resim 3.41. Animatronik Nasreddin Hoca- Masal Şatosu	86

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar

Açıklamalar

AKSEV

: Akşehir Kültür Sağlık Eğitim Vakfı

SOKÜM

: Somut Olmayan Kültürel Miras

STK

: Sivil Toplum Kuruluşu

UNESCO

: United Nation Education Science Culture Organization
(Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Kurumu)

GİRİŞ

Bu çalışmanın temelini sözlü kültürde oluşmuş, günümüzde hala yaşayan ve yaşatılan Nasreddin Hoca imgesi oluşturmaktadır. Bu bağlamda 2015 yılında Akşehir ve Sivrihisar'da yaşatılan Nasreddin Hoca imgesi kültür endüstrisi, kültür turizmi, kentsel peyzaj, uygulamalı halk bilimi ve Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'ndeki koruma yaklaşımları konularında incelenmiştir. Bu nedenle öncelikle kültür endüstrisi, kültür turizmi, kentsel peyzaj, uygulamalı halk bilimi kavramlarını irdelemek ve Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'nden söz edilecektir.

Küreselleşme ve teknolojinin gelişmesiyle beraber toplumlar arasındaki mesafeler azalmaya ve kültürler toplumdaki topluma kolayca ulaşmaya başlamıştır. Ancak bir yandan da küreselleşmeyle ortaya çıkan kitle kültürü, yerel kültürleri silikleştiren tek-tipleştirici bir kültür olarak karşımıza çıkmaktadır. Küreselleşmenin toplumlar arasındaki mesafeleri kaldıran yanına odaklanarak hareket eden, adına yaratıcı endüstriler de denilen kültür endüstrileri, kültürün gücünü ve toplumların sürdürülebilir kalkınmasına katkı sağlayabilen yanını keşfetmişlerdir. Böylece kültür endüstrileri, kültür ürünlerini farklı biçimlerde yeniden canlandırarak bugünün bağlamında üretmeye başlamıştır. Ancak kültür endüstrisi, kültür ürünlerini yeniden canlandırma yoluyla birer imge haline getirirken, bu ürünlerin ekonomik değeri kültürel değerinin önüne geçmemeli ve bunlar, üzerinden para kazanılacak ve tüketip atılacak ticarî metalar olarak düşünülmemelidir. Kültürün, turizmle bir arada kullanıldığı kültür turizmi de yine kültürün etki alanının ne kadar çeşitli olduğunun bir göstergesidir. Turizmin sadece deniz, kum, güneşten ibaret olmadığı, kültürün ve kültürel ürünlerin de turizmin gelişmesi için önemli unsurlar olduğu anlaşılmıştır. Kültür turizmi ve kültür endüstrisiyle beraber somut ve somut olmayan mirasın bir arada kullanılarak sunulduğu kentsel peyzaj da yine sürdürülebilirlik için temel alanlardan birisidir. Kentlerin kolektif belleğinden gelen kültürlerin, yeniden yaratılma sürecinden geçirilip kültürel bir imge olarak kentlerde bulunan somut kültürel miras ürünleriyle birlikte sunulması kentsel peyzajı oluşturmaktadır. Uygulamalı halk bilimi kavramıysa halk kültürüne dair derlenen malzemenin, arşivlerde saklanarak korunması yerine, uygulamalı hale getirilerek kuşaktan kuşağa aktarımı yoluyla korunması olarak ifade edilebilir. Çalışmanın ana

çerçevesini oluşturan kavramlardan sonuncusu UNESCO'nun 2003 yılında imzalanmasını sağladığı Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'ndeki kültürel mirasa dair koruma yaklaşımlarıdır (Adorno, 2013; Oğuz, 2009; Oğuz, 2013; Özdemir, 2012; Pekin, 2011). Bu çalışmada Nasreddin Hoca'nın kültür endüstrisi, kültür turizmi, tarihî kentsel peyzaj ve uygulamalı halk bilimi alanlarında bugün yeniden canlandırılan, korunan ve aktarılan bir imge haline gelmesi üzerinden hareket edilecektir.

Nasreddin Hoca'nın tarihi kişiliği, gerçekte yaşayıp yaşamadığı, hangi fıkraların ona ait olup olmadığı gibi konular üzerinde pek çok çalışma yapılmıştır. Ancak bu konular bu çalışmanın alanı içinde değildir. Bu çalışma tüm bunlardan bağımsız olarak sözlü geleneğin getirdiği Nasreddin Hoca'nın bir imge olarak geleneksel olanla modern olanın birleştiği formlarda bir gelenek unsuru olarak nasıl sunulduğuna yöneliktir. Bu nedenle bu çalışmada yaşayan ve yaşatılan Nasreddin Hoca imgesine dair yapılan uygulamalar incelenecektir.

Çalışmada kültürel mirasın korunmasının, aktarılmasının, kentsel imge bağlamında yaşatılmasının, mirasın farklı yanlarının yaratıcılık süreçlerinden geçirilip, yeniden sunularak gerçekleştirilebileceği savunulmaktadır. Dahası kültürel miras etrafında kent kimliğini oluşturacak ve kentlerin markalaşmasını sağlayacak kültürel imge oluşturma süreçlerinin yerel sürdürülebilir kalkınmayı temele alan kültür politikalarıyla sağlanabileceği bu çalışmanın savunduğu bir diğer konudur.

Çalışmada kolektif bellekten ve sözlü gelenekten gelen Nasreddin Hoca'nın yeniden yaratılma sürecinden geçirilerek bir imge haline getirilmesi ve bu imgenin kültür endüstrisinde, kültür turizminde, Eskişehir ve Akşehir'in kentsel peyzajında nasıl ve niçin kullanıldığı örneklerle birlikte incelenmeye çalışılacaktır. Tüm bunlara bakılırken kentsel bir imge olarak da Nasreddin Hoca'ya Eskişehir ve Akşehir'de bulunan yerel halkın bakış açıları, Nasreddin Hoca'nın bu kişilere ne anlam ifade ettiği gibi konular üzerinde durulacaktır. Çünkü kültür ürününün en az kendisi kadar o kültür ürününe ne anlam yüklenildiği ve onunla ne yapıldığı da önemlidir.

Çalışmanın yöntemi, Nasreddin Hoca'nın tarihî kişiliğine yönelik hazırlanmış kaynaklar taranarak, kültür endüstrisi, kültür turizmi ve UNESCO'nun kültür koruma

yaklaşımları çerçevesinde hazırlanmış sözleşmeleri incelenerek belirlenmiştir. UNESCO'nun kültür ürünlerinin korunması, aktarılması, sürdürülebilirliği, yeniden canlandırılması gibi kavramları temeline alan 2003 Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi, çalışmanın kuramsal çerçevesini oluşturmaktadır. Bu kuramsal çerçeve bağlamında somut ve somut olmayan kültürel mirasın kültür endüstrisi ve kültür turizmi gibi yaratıcılık gerektiren alanlarda Nasreddin Hoca imgesinin nasıl yeniden yaratıldığı, kentlerin kimliğinin oluşmasında nerede yer aldığı incelenmeye çalışılacaktır.

Çalışma alanı Nasreddin Hoca'nın kentsel imge olarak kullanımı ve kültür turizmi bağlamında Eskişehir ve Akşehir olmak üzere iki şehirle sınırlandırılmıştır. Türkiye'de Nasreddin Hoca imgesi sinemada, tiyatrodaki, hediyelik eşya üretimi gibi alanlarda yaygın olarak kullanılmaktadır. Ancak bu çalışmada Nasreddin Hoca'yı sahiplenen Akşehir ve Sivrihisar'ın bu konudaki algısının belirlenmesi amaçlanmıştır. Nasreddin Hoca imgesinin kullanıldığı diğer alanların hepsi birer inceleme konusu olabilecek zenginliktedir. Bu doğrultuda çalışmada bu alanlarda yapılan çalışmaların bir özeti verilecek ve çalışmanın uygun bölümlerinde çözümlenmeler yapılacaktır.

Nasreddin Hoca sözlü kültürün bir ürünü olarak kolektif bellekte yaşarken gündelik hayatta da pek çok konuşmanın içinde yer almaktadır. İnsanların, yaşanan bazı olaylar, durumlar karşısında Nasreddin Hoca fıkralarıyla konuşma diline yerleşmiş kalıp ifadelerle tepkilerini ifade ettikleri görülmektedir. Çevresindekiler tarafından olacağına inanılmayan bir işe başlayan kişinin "ya tutarsa" demesi, arkadaşından yardım isteyen kişinin bir sürü bahane ile karşılaştığında arkadaşı için "ipe un seriyor" demesi Nasreddin Hoca fıkralarının konuşma diline kattığı deyimsele ifadelere örnek olarak verilebilir. Sözlü gelenekte anlatılmaya devam eden Nasreddin Hoca etrafında oluşmuş fıkralar, belleğe o kadar yer etmiştir ki fıkranın tamamı anlatılmadan 'ya tutarsa' veya 'bindiğin dalı kesiyorsun' gibi ifadeler kullanıldığında karşıdaki kişi bu kalıpların ne ifade ettiğini anlamaktadır. Nasreddin Hoca'nın sözel olarak bellekte yer almasının ve günlük dilde kullanılmasının yanında, görsel bir imge olarak da kullanıldığı görülmektedir. İmge yaratma, görme edimi ile ilgili bir durumdur. Nasreddin Hoca'nın imgesinin yaratılması da sözlü kültüre ait bir ürünün göze de görünür hale getirilmesi demektir.

Böylece John Berger'in de dediği gibi "imge sözü aydınlatmaktadır" (Berger, 2014: 28). Nasreddin Hoca imgesi de bu bağlamda hediyeelik eşya ve takı sektörlerinde güçlü bir imge olarak üretilmektedir. Üretim kavramı beraberinde tüketim kavramını da getirmektedir. Ancak kültürel ürünlerin tüketimi söz konusu olduğunda bu ürünleri tüketip bitirmek yerine yeniden üreterek kuşaklar arası aktarımının sağlanmasının gerektiği ifade edilebilir.

UNESCO'nun Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'ni temel alan bu çalışmada Eskişehir ve Akşehir'e gidilerek Nasreddin Hoca'nın kültür endüstrisi, kültür turizmi ve tarihî kentsel peyzajda nasıl kullanıldığı yerinde gözlemlenmiştir. Bu amaçla Nasreddin Hoca imgesinin yeniden canlandırma yoluyla ortaya konulması sürecinde aktif olarak yer alan kişilerin, şehirde yaşayan yerel halkın Nasreddin Hoca imgesiyle ilgili görüşleri mülakat yöntemiyle öğrenilmiştir.

Tez, "Giriş", "Gerçekler ve İmgeler: Nasreddin Hoca", "Nasreddin Hoca İmgesinin Kültür Endüstrisi Bağlamında Yeniden Üretimi", "Nasreddin Hoca İmgesinin Kültür Turizmi Bağlamında Yeniden Üretimi", "Somut Olmayan Kültürel Miras ve Nasreddin Hoca İmgesi" olmak üzere dört bölüm ve "Sonuç"tan oluşmaktadır.

Birinci bölüm Nasreddin Hoca'nın hayatını, mizah anlayışını, Akşehir ve Sivrihisar'daki Nasreddin Hoca imgesini ele almaktadır. Bu bölümde Nasreddin Hoca imgesinin Akşehir ve Sivrihisar'da nasıl yaşatıldığı noktasından hareket edilmiştir. Her iki kentin de kültürel bir miras olan Nasreddin Hoca üzerinden kent imgesi yaratma faaliyetleri incelenmeye çalışılmıştır.

İkinci bölümde, kültür endüstrisi, yaratıcı endüstriler, uygulamalı halk bilimi, kavramlarına değinilerek; Nasreddin Hoca imgesinin kullanıldığı sinema filmleri, tiyatrolar, karikatürler hakkında bilgi verilmiştir. Devamında ise Akşehir ve Sivrihisar'ın Nasreddin Hoca imgesini kültür endüstrisi ürünlerine dönüştürmek konusundaki çalışmaları ortaya konulmuştur.

Üçüncü bölümde, kültür turizmi kavramı hakkında bilgi verilerek, Nasreddin Hoca imgesinin kültür turizmi bağlamında kullanımının genel bir değerlendirmesi

yapılmıştır. Dahası Akşehir ve Sivrihisar'ın Nasreddin Hoca imgesini kültür turizminde ve kentsel peyzajda nasıl kullanıldığına bakılmış ve her iki kentin Nasreddin Hoca'ya dair anlatım ortamı ve bellek mekânı oluşturma yönünden ne durumda olduğu da tartışılmaya çalışılmıştır.

Dördüncü bölümde, ilk olarak kültürel bir miras olarak Nasreddin Hoca'ya ve fıkralarına dair UNESCO kapsamında gerçekleştirilen faaliyetler belirtilmiştir. SOKÜM mirası olarak Nasreddin Hoca'nın kültürel ekonomik bir imgeye dönüştürülmesinin etkilerine bakılmıştır. Devamında Nasreddin Hoca'nın kültürel miras olarak Akşehir ve Sivrihisar'ın yerel sürdürülebilir kalkınması için oluşturulabilecek kültür politikalarında merkez imge olarak kaynaklık edebileceği noktası incelenmiştir. Ayrıca her iki kentin Nasreddin Hoca imgesi etrafında gerçekleştirecekleri faaliyetlerle UNESCO'nun Yaratıcı Kentler Ağı'na dahil olarak uluslararası bir platformda yer alabilecekleri konusu tartışılmıştır. Son olarak da Akşehir ve Sivrihisar'da Nasreddin Hoca ile ilgili gerçekleştirilen üniversite, belediye ve sivil toplum kuruluşlarının faaliyetleri Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'nin koruma yaklaşımları bağlamında yorumlanmıştır.

Sonuçta ise, Akşehir ve Sivrihisar'da yapılan alan araştırması verileri ve buna bağlı değerlendirmeler tartışılarak yorumlanmıştır.

Sözel bellekten gelen Nasreddin Hoca tipi etrafında oluşturulan Nasreddin Hoca imgesi neden bu kadar çok tüketiliyor? Kıyafetiyle gelenekselliği simgelerken yüzyıllar öncesinden beri aktarılagelen fıkraları nasıl oluyor da hala daha bugünün anlam dünyasında yorumlanabiliyor? Tüm bu sorulara da cevap ararken "kıyamet ne zaman kopacak?" sorusuna Nasreddin Hoca'nın "ben ölünce" cevabını vermesi belki de Hoca'nın bir ayağını geçmişte bıraktığı köprünün diğer ayağını çoktan geleceğe uzatmış olmasından kaynaklanmaktadır.

1. BÖLÜM

GERÇEKLER VE İMGELER: “NASREDDİN HOCA”

“ İnsan hayata mizahla bağlanır.”

Hoca Nasrettin

(Homur Mizah Dergisi-2007)

1.1. Nasreddin Hoca'nın Hayatı ve Mizah Anlayışı

İnsanoğlu anlatma, olayları hikâye etme ihtiyacını çağlardan beri hissetmektedir. Bu ihtiyaç doğrultusunda yaşanmışlıklarını, deneyimlerini, olaylar karşısındaki düşüncelerini anlatılar sayesinde birbirlerine aktarmaktadır. Antropolog Clifford Geertz'e göre, “İnsan anlayamadığı bir dünyada yaşayamayacak türden bir canlıdır.” (Geertz'den akt. Fulford 2014: 26). İnsanoğlunun dünyayı anlamlandırma meselesi de bu anlatılarda ifadesini bulmaktadır. İnsanoğlunun anlam arayışıyla birlikte oluşturduğu hikâyeler zamanla birleşerek “o toplumun köklerindeki dramatik yakıtı oluşturan hikâyeler bütünü” (MacIntyre'den akt. Fulford 2014: 40) haline gelir. Zamanla bu anlatılar belirli kahramanlar yaratır ve onların dilinden anlatılmaya başlanır. Bu anlatı kahramanlarının bazen tarihî belgelere dayanan hayat hikâyeleri olurken bazen de halkın kolektif belleğinde oluşmuş hayat hikâyeleri olmaktadır.

Türk anlatı geleneğinin dramatik köklerinde oluşan kahramanlarından birisi de Nasreddin Hoca'dır. Hoca'nın ünü geleneksel kabule göre yaşadığı coğrafya olan Anadolu'nun sınırlarını aşmıştır. Fıkraları dünyanın pek çok yerinde farklı isimlerde ya da benzer isimlerde kahramanların dilinden ifade bulmaktadır. Nasreddin Hoca'nın fıkralarına benzer birçok fıkra Arabistan'da Cuhâ, Bulgaristan'da Hitar (Kurnaz) Peter, Azerbaycan'da Molla Nasreddin (Kabacalı, 2000: 52, 53) gibi fıkra kahramanlarının dilinden anlatılmaktadır. Buna göre Nasreddin Hoca'nın fıkraları insanlığın tüm zaaflarından tutun da isteklerine, arzularına, tüm hallerine tercüman olduğu söylenebilir. Dursun Yıldırım, “eleştiri konuları, sadece kendi toplumunun değil, aynı zamanda bütün toplumların insanlık boyutundaki kabul ve retleri ile kesiştiğinde bu tiplerin evrensellik kazandığını ve tüm insanlığın eleştiri tipine veya fıkra-tipine dönüştüğünü” (Yıldırım, 1998: 234) ifade eder. Nasreddin Hoca da

evrenselliğini tüm toplumların kabul ve retlerinin kesiştiği noktada bir fıkra tipi olmasından kazanmaktadır. Nasreddin Hoca'nın sınırsızlığı, birbirinden farklı coğrafyalara yayılması insanoğlunun dile getirmeye çekindiği her şeyi Hoca'nın dilinden ifade etmesinden kaynaklanmaktadır.

Nasreddin Hoca, Türk mizahının temel taşı sayılmakta ve günümüzün mizah geleneği hala daha Hoca'nın fıkralarından beslenmektedir. Çiğdem Usta, Hoca'nın mizahının ait olduğu sınıfın yani halkın mizahı olduğunu ve nesilden nesile, kültürü kadar acısını da aktaran bir halkın mizahının yalnız eğlenme amaçlı olmayacağını ifade etmektedir (Usta, 2009: 57). Usta'nın söylediği gibi Hoca'nın mizahında üzüntü ve sevinç birlikte ifade bulmaktadır. Hoca'nın fıkralarındaki mizah gülmeye birlikte beraberinde sıkıntıların, üzüntülerin dile dökülmesiyle rahatlamayı getirmektedir. Halk kendi söyleyemediği pek çok şeyi Hoca'nın dilinden söze dökmektedir.

Nasreddin Hoca'nın mizahı Bahtin'in Rabelais ve Dünyası'nda ortaçağ şenliklerinden yola çıkarak oluşturduğu "karnavalesk" kavramında bulunan unsurları da barındırmaktadır. Bahtin'e göre, "karnaval insanlar tarafından seyredilen bir gösteri değildir, insanlar onun içinde yaşarlar. Karnaval, halkın, gülmeye dayanarak örgütlenen şenlikli ikinci hayatıdır. Karnaval gülüşünde gülüş aynı zamanda gülen kişiye de yönelmektedir (Bahtin, 2005: 34, 38). Nasreddin Hoca'nın fıkralarının etrafında oluşan mizahı da aynı karnavallarda olduğu gibi halkın gülmeye dayanan hayatını yansıtır ve içinde olduğu toplumdan bağımsız değildir. Hoca'nın mizahında insanlığın tüm halleri yer aldığı için karnaval gülüşünde olduğu gibi buradaki gülüş de gülen kişiye yöneliktir. Hoca'nın mizahında kendi yansımaları görenler bu mizahın içinde yaşamaktadır. Bahtin, "karnavalesk dünya duygusunu, dogmatik nitelikli, evrime ve değişime düşman, mevcut varoluş durumunu ya da toplumsal düzeni mutlaklaştırmaya çalışan tek yanlı kasvetli, resmî ciddiyetin tam karşıtı" (Bahtin, 2001: 289) olarak ifade etmektedir. Nasreddin Hoca'nın mizahında da resmî kurumların ya da toplumun baskıcı yanlarına bir karşı çıkış vardır. Nasreddin Hoca, hoca, kadı gibi kimlikleriyle resmî olanın tarafındaymış gibi düşünülse de aslında resmî olanın sıkıcılığı ve katılığı karşısında mizahıyla yer almaktadır. Bahtin, karnaval zamanı egemen hakikatten ve kurulu düzenden geçici bir özgürleşme olduğunu, hiyerarşik rütbelerin, ayrıcalıkların, normların ve yasakların askıya alındığını ifade etmektedir (Bahtin, 2005: 36). Nasreddin Hoca'nın

da Timur'la karşı karşıya geldiği fıkralarda Hoca'nın da mizahıyla Timur'la arasındaki hiyerarşik rütbeyi tersyüz ettiği görülmektedir. Tahakkümün olduğu yerde direniş mutlaka vardır. Bundan dolayı da mizah direnişin sağlanacağı gülmeye rahatlamayı getiren en önemli araç olarak düşünülebilir. "Nasreddin Hoca'nın eşeğinin Bahtin'in vurguladığı gibi karnavalesk bir unsur olduğu ve Ortaçağ eşek şenliklerine gönderme yaptığı iddia edilebilir" (Özünel, 2008). Bu eşek şenliklerinde "merkezdeki karakter eşek ve anırması" (Bakhtin, 2001: 98) dir. Nasreddin Hoca mizahında da eşek üzerinden çok fazla gönderme yapılmakta hatta bazı fıkralarda gülmeyi sağlayan temel unsur eşek olarak sunulmaktadır.

Bascom'a göre, "folklorun, hoş vakit geçirme, eğlenme ve eğlendirme; değerlere, toplum kurumlarına ve törelere destek; eğitim, yani kültürü gelecek kuşaklara taşıma; toplumsal ve kişisel baskılardan kurtulmak için kaçıp kurtulma mekanizması olmak üzere dört işlevi" (Bascom, 2005) vardır. Nasreddin Hoca'nın fıkralarının etrafında oluşan mizah da Bascom'un belirttiği bu folklorun dört işlevi açısından değerlendirilebilir¹. Nasreddin Hoca'nın mizahı da mizahın temel özelliklerinden biri olan güldürerek eğlendirmeyi sağlamaktadır. Nasreddin Hoca'nın fıkraları toplumun kurumlarına, uygulamalarına, normlarına destek vererek, aynı zamanda bunların etrafında oluşan kültürü de kuşaktan kuşağa aktarmaktadır. Bu fıkralar toplumun her türlü baskı, yoksulluk gibi toplumsal problemler karşısında kendilerini ifade ederek rahatlamasını sağlamaktadır.

Nasreddin Hoca'nın tarihî/ gerçek kişiliği hakkında pek çok çalışma yapılmıştır ve bunlar doğrultusunda birbirinden farklı görüşler ortaya atılmıştır. Kimileri tarihî belgeler üzerinden yola çıkarak, kimileri de fıkralarından yola çıkarak Nasreddin Hoca'ya ait bir yaşam öyküsü ortaya koymaya çalışmıştır.

Nasreddin Hoca'nın adının geçtiği en eski belge Ebû'l- Hayr-i Rumî'nin Sarı Saltuk menkabelerini anlatan, yayınlanmamış "Saltuknâme"sidir. "Saltuknâme" yazarına göre Nasreddin Akşehir'de ölmüş olan Seyyid Mahmûd Hayrânî'nin bir dervişidir (Boratav, 2014: 14). Bu eserde Nasreddin Hoca ile Sarı Saltuk hakkında

---

¹ Bu konuyla ilgili yapılmış detaylı bir çalışma için bakınız: Bars, M. E. (2015). William Bascom'un "Folklorun Dört İşlevi" Işığında Nasrettin Hoca Fıkraları Üzerine Bir Değerlendirme. *Turkish Studies* 10(4), 149-166.

bir fıkra anlatılmaktadır. Nasreddin Hoca'nın bunun dışında bir de Lâmiî Çelebi'nin Mecmâü'l- Letâif adlı eserinde beş fıkrası yer almaktadır (Sakaoğlu ve Alptekin, 2009: 12).

Nasreddin Hoca'nın yaşadığı yüzyıla ait görüşler 10. yüzyıldan 15. yüzyıla kadar çeşitlilik göstermektedir. Abdülbâki Gölpinarlı'nın belirttiği gibi, "birçok fıkra Hoca'yı Timur'la çağdaş gösterirken, bir halk rivayeti de 10. yüzyılın meşhur sûfilerinden olup Bağdat'ta asılan Huseyn ibn-i Mansûr-al-Hallâc'la ve 15. yüzyılın ilk senelerinde Halep'te, derisi yüzülmek suretiyle öldürülen Seyyid Nesîmî ile arkadaş saymaktadır" (Gölpinarlı, 1996: 9). Mustafa Özçelik, "Anadolu ve Dünya Bilgesi Nasreddin Hoca" adlı kitabında, "bu yorumların hiçbir tarihsel ve bilimsel dayanağının olmadığını çünkü sözü edilen şahsiyetlerin yani Hallac-ı Mansur, Nesimi ve Nasreddin Hoca'nın aynı zaman diliminin insanları olmadığını belirtir. Özçelik, ayrıca Timur 1405 yılında vefat ettiğinden dolayı Evliya Çelebi'nin Seyahatnâmesi'nde Hoca'yı Timur'un meclisinde göstermesinin de tarihi açıdan mümkün olamayacağını" (Özçelik, 2008: 17) da ifade etmektedir.

Nasreddin Hoca'nın doğum ve ölüm yerine ait en genel kabul görmüş bilgiyi ise M. Fuad Köprülü vermiştir. "Sivrihisar müftüsü Hasan Efendinin eski kayıt defterlerinden yola çıkarak hazırladığı "Mecmuâ-i Maarif" adlı esere göre, Hoca, 605'de (1208-1209) Sivrihisar'ın Hortu Köyü'nde (bugün adı Nasreddin Hoca Köyü olmuştur), doğmuştur. Babası bu köyün imamı Abdullah Efendidir. Daha sonra Hoca, Seyyid Mahmud Hayrânî'den eğitim almak amacıyla Akşehir'e göç etmiştir ve 683'de (1284) Akşehir'de vefat etmiştir" (Köprülü, 2004: 22). İlk olarak Köprülü'nün belirttiği bu bilgi pek çok araştırmacı tarafından kabul görmüştür.

Köprülü'nün aktardığı bu bilginin yanı sıra Nasreddin Hoca'nın gerçekte Ahi Evren olduğu düşünüldüğünden Kırşehirli, Kayseri'de bulunan bir mezar taşı sebebiyle Kayserili, isim karışıklığından dolayı Kastamonu beyi ile karıştırılarak Kastamonulu olduğu ayrıca bir başka fıkra kahramanı Temel'le bile akraba olduğu bu nedenle de Karadenizli olduğu (Özçelik, 2008: 27, 28) gibi görüşler mevcuttur. Sözlü gelenekte ortaya çıkmış anlatı kahramanlarıyla ilgili karşımıza sıklıkla çıkan bu durum için Öcal Oğuz, "Çok Mekânlı ve /veya Çok Mezarlı Anlatı Kahramanları: Yunus Emre" adlı makalesinde, Yunus Emre, Köroğlu gibi anlatı kahramanlarının

birden çok yerde karşımıza çıkması ve birden çok yerde mezarının bulunması durumunu yeterli belge yokluğundan dolayı araştırmacıların, halkın sevdiği kişilere mezarları dışında da makam inşa ettiği şeklinde açıkladıklarını” belirtir. Bu makamların da anlatı kültürü için önemli olduğu ve yerileştirme işlevi gördüğünü, ayrıca anlatı kahramanlarının mezarlarının birden çok yerde olmasının da ne denli sevildiğinden ziyade ne denli anlatıldığını gösterdiğine değinir (Oğuz, 2011). Nasreddin Hoca'nın da farklı coğrafyalara bu kadar çok yayılmasının ve buralarda birer Nasreddin Hoca makamı oluşturmasının fıkralarının ulaştığı coğrafyanın genişliğiyle alakası vardır. Makam meselesiyle bağlantılı olarak Evrim Ölçer Özünel de “Kolektif Bilinçdışı Nasreddin Hoca Fıkraları ve Bilgelik” makalesinde, “Nasreddin Hoca'nın evrensel ve neşeli bir bilgelik makamı” (Özünel, 2009: 652) olduğunu belirtir. Bu evrenselliği sağlayan da Hoca'nın insanlığın tüm hallerinin Hoca'nın suretinde bilgece bir mizahla yansımasıdır.

Şükrü Kurgan, “Nasreddin Hoca'nın fıkralarından yola çıkarak Hoca'yı hayatının yoksulluklarını güler yüzle karşılayan, insanların bencil yönlerini taşlarken, merhametsiz toplumun değersiz inançlarını maskaraya alan bir insan olarak” tanımlar. Kurgan, “Hoca'nın fıkralarındaki komiğin, öğelerini yabancı kaynaklardan değil, günlük hayatın olaylarından aldığını” (Kurgan, 1986: 19) belirtir.

İlhan Başgöz, Hoca'nın, fıkralarında bazen küçük bir köyün bazen de sosyal ve ekonomik hayatı köyden farklı olmayan bir kasabanın halkına namaz kıldırıldığı ve başka din törenlerinde önderlik ettiğinden dolayı imam olarak tanıtıldığını ifade etmektedir. İmam aynı zamanda öğretmendir ve kadı efendinin bulunmadığı yerlerde yargı görevi de üstlenir. Başgöz, ayrıca Hoca'nın fıkralarda inek ve eşek besleyen, dağa odun kesmeye giden, pazarda turşu satan bir köylü olarak da sunulduğunu ifade eder. Başgöz, bu durumu Ziya Gökalp'in terimlerini kullanarak Hoca'nın bir yanıyla “resmî kültüre” bir yanıyla “halk kültürüne” bağlı olduğu şeklinde yorumlar. Ona göre, başında kavuğuyla Hoca'yı eşek üstünde gösteren geleneksel resim de bu çift kültürlü olmayı göstermektedir (Başgöz, 2005: 19).

Buraya kadar Nasreddin Hoca'nın hayatı ve mizah anlayışıyla ilgili bilgi verilmiştir. Nasreddin Hoca hayatı hakkında pek çok görüş olduğu görülmektedir. Bu görüşlerin bazıları birbirleriyle paralellik gösterirken bazıları da birbiriyle

çatışmaktadır. Ancak önemli olan Nasreddin Hoca'nın mizahının, anlam dünyasının kuşaktan kuşağa, dilden dile, milletten millete aktarılıyor olması meselesidir. Hoca'nın günümüzde nasıl yaşadığını anlamak ve nasıl yaşatılabileceğinin ipuçlarına ulaşmak için onun mizahını ve anlam dünyasını kavramak önemlidir. Çalışmanın temel hareket noktalarından birisi olan Nasreddin Hoca imgesini yaratıcılıkla, bugünün dünyasında yeniden üretebilmek ve aktarabilmek Hoca'nın mizahını anlayabilmekten geçmektedir.

1.2. Nasreddin Hoca İmgesi

Başlangıçta insanın anlatma ihtiyacından ve bu ihtiyacın da her zaman var olacağından bahsedilmiştir. Ancak anlatmanın öncesinde de var olan görme edimine değinmek gerekmektedir. John Berger'in *Görme Biçimleri* adlı kitabı "görme konuşmadan önce gelmiştir" diye başlar. Berger, "görmenin sözcüklerden de önce geldiğini, bu dünyayı sözcüklerle anlattığımızı ancak sözcüklerin dünyayla çevrelenmiş olmamız gerçeğini değiştirmeyeceğini" (Berger, 2014: 7) söyleyerek devam eder. Berger'in görüşlerinden yola çıkarak insanoğlunun çevresindekileri önce görerek anlamaya ardından da sözcüklerle birlikte anlamlandırmaya çalıştığı söylenebilir. Sartori de "Giovanni'nin İncil'inin önce söz vardı" diye başladığını oysa bu sözün önce görüntü vardı diye değiştirilmesi gerektiğini (Sartori, 2004: 27) ifade eder. Görmenin ve konuşmanın arasındaki bu mücadelede sözün gücünün ağır basması durumu -bugünün teknolojik imkânlarını saymazsak- sözcüklerin aktarılabilişliğinin görüntünün aktarılabilişliğinin önüne geçmesi olarak yorumlanabilir.

Görme ve konuşma arasındaki bu meseleden sonra görme edimiyle birlikte üretilen imgelere değinmek gerekir. Görmenin gücünden ve önceliğinden bahseden Berger, "bir imgenin yeniden yaratılmış ya da yeniden üretilmiş görünüm olduğunu ve her imgede bir görme biçimi bulunduğunu" (Berger, 2014: 10) ifade eder. İmgeleri yaratma ya da üretme sürecinde görme biçimimizin ya da neyi nasıl görmek ve de nasıl anlatmak istediğimizin de etkisi vardır. Çünkü "imgeler yalnızca görselleştirme araçları değil, yaratım ve ifade araçlarıdır" (Burnett, 2012: 33). İmgeler, görülenin hayal gücü ve yaratıcılıkla birleştirilerek görselleştirilmesi, görülenin varlık bulması halidir.

Kültürel bellek ve kültürel belleğin imge yaratmadaki gücü önemli bir noktadır. Jan Assmann, “kültürel belleği anlam aktarımının olduğu bellek” olarak ifade eder. “Kültürel anlamın devredilmesi ve canlandırılması da kültürel belleğin alanı içerisine girmektedir” (Assmann, 2001: 25,26). Kültürel anlamın devredilmesini ve canlandırılmasını sağlayan unsurlardan birisi olan imgelerin yaratılmasında ya da yeniden üretilmesinde kullanılabilir en önemli kaynağın toplumların kültürel belleğinde oluşmuş olan kuşaktan kuşağa aktarılan halk kültürü olduğu görülmektedir. Ron Burnett’in, “imgelerin biyolojiye olduğu kadar kültüre, mite ve folklorla da dayalı olduğunu, tarihin oluşturduğu temeller üzerinde oluşturulduğunu ve metaforik ve kültürel dünyayla bağlantı kurarak dolaşıma girebilecekleri” (Burnett, 2012: 129) ifadesi de imge yaratmada halk kültürünün temel kaynaklardan biri olabileceği görüşünü destekler niteliktedir. Öcal Oğuz’un da ifade ettiği gibi “halk biliminin sözel ürünlerinin küresele kazandırılması görselleştirme çalışmalarının başarısına bağlıdır” (Oğuz, 2013: 99) ve bu başarının sağlanması da yaratıcılık, yeniden canlandırma meseleleriyle ilişkilidir.

Görme edimi, görselleştirme, imge oluşturma ve imge oluştururken kültürel belleğin kaynak olarak kullanılmasından bahsedildikten sonra mizahî belleğin fıkra kahramanı Nasreddin Hoca’nın imge olarak nasıl yeniden üretildiğinden ve hangi alanlarda kullanıldığından bahsedilecektir. Gülin Öğüt Eker, “mizahî belleğin, kültürel belleğin önemli yapı taşlarından birisi olduğunu, mizahî bellekte yaşatılan kişi, olay ve imgelerin, mizah malzemeleri aracılığıyla, ülkenin yaşayan kültür tarihi olduğunu” (Eker, 2009: 83) ifade eder. Nasreddin Hoca da mizahî bellekte var olan fıkraları ve etrafında oluşturulan imgesiyle yaşayan ve yaşatılan kültür tarihi olarak düşünülmektedir. Nasreddin Hoca yaşadığı yüzyılı aşmış bugüne gelirken sadece bir anlatı kahramanı olarak kalmamış, aynı zamanda Hoca’nın etrafında bir imge de oluşturulmuştur. Nasreddin Hoca sözlü kültür ürünü olan fıkralardan kaynağını alarak görsel bir imge haline getirilmiştir. Şükrü Kurgan, “Nasreddin Hoca’nın yazma, taş basması ve basma kitaplardaki resimlerde ne ufak-tefek ne iri-yarı, nur yüzlü, neşeli, büyükçe kavuklu, kürk ya da cüppe giyinmiş bir ihtiyar olarak eşeğiyle birlikte çizildiğini” (Kurgan, 1986: 19) belirtir. Bu bilgiden hareketle Nasreddin Hoca imgesinin görselleştirilmiş halinin ilk örneklerinin taş basma kitaplarda bulunduğu söylenebilir.

Türk toplumunun mizahî belleğinin vücuda gelmiş hali olan Nasreddin Hoca; insanlığın tüm hallerinin, bilgeliğin, iyi niyetin temsilcisi olarak toplumun zihninde bir imge olarak bulunmaktadır. Nasreddin Hoca bugünün dünyasında kendine özgü kıyafetleri olan sarığı, kaftanı, çarıkları ve eşeğiyle imgeleştirilmektedir. Aynı zamanda Hoca'nın kavuğu ve eşeği de başlı başına birer imge kabul edilmektedir. Adaletin simgesi terazi, barışın simgesi beyaz güvercinse bilgeliğin simgesi de Hoca'nın kavuğudur. İnsanlığın pek çok halinin yansıması olarak görülen Nasreddin Hoca'nın aynı zamanda bir imge olarak da pek çok alanda yeniden üretildiği görülmektedir. Nasreddin Hoca imgesi etrafında kitaplar, dergiler, sinema filmleri, çizgi filmler, operalar, tiyatrolar hediyeelik eşyalar, yapbozlar, karikatürler üretilmektedir. Bu saydıklarımızın içeriğinin ne kadar yaratıcılık içerdiği ve ne kadar amacına ulaştığı da tartışmaya açık bir konudur. Ancak bu mesele başlı başına ayrı bir çalışma gerektirdiği için bu çalışmanın sınırları içerisinde ele alınmayacaktır. Tüm bunların dışında Nasreddin Hoca imgesinin ve fıkralarının teknolojinin gelişmesinin de etkisiyle sanal ortam, dijital dünya gibi yeni bağlamlarda yeniden üretildiği görülmektedir. Nebi Özdemir, "hackleyen, disketi bardak altlığı olarak kullanan, MSN'de gevezelik eden, sörf yapan Nasreddin Hoca'yı anlatan yeni fıkraların üretildiğini" (Özdemir, 2008a) ifade eder. Özdemir'in de ifadesinden görüldüğü üzere Nasreddin Hoca değişen ve gelişen dünyada bile 13. yüzyıldan bugüne gelip yeni bağlamlarda bile kendisini ifade etmeye devam etmektedir.

1.2.1. Akşehir'de Nasreddin Hoca İmgesi

Kentlerin kimlikleri ve kendilerini ifade biçimleri kültürel bellekte bulunan imgeler etrafında oluşmaktadır. Nebi Özdemir, "kentsel imgeleri doğal, tarihî ve kültürel kent belleğinden beslenilerek tasarlanan yeni somut ya da soyut yaratmalar/görüntüler" (Özdemir, 2011a) olarak ifade eder. Kent imgesinin kaynağını sağlayan orada yaşayan halkın kültürel belleğinde bulunan malzeme olduğu görülmektedir. İmge oluşturmada kültürün gücünün ne kadar etkili olduğu, Jean Baudrillard'ın "folklorik nesnelere modası hiç geçmeyen nesnelere olduğu ve bu nesnelere modern yaşamın getirilerine uyum sağlarken, aynı zamanda geçmişe tanıklık, özlem ve hayal kurma gibi işlevlere sahip olduğu" (Baudrillard, 2010: 91, 94) ifadesinden yola çıkılarak anlaşılabilir. Halk kültüründen kaynağını alarak oluşturulmuş imgeler o kentte yaşayanlara da oraya gelenlere de geçmiş sanki o anda oradaymış hissi

verirken, aynı zamanda geçmiş tekrar tekrar hatırlanıp özlenmesi gereken bir şey olarak hatırlatılmaktadır. Öcal Oğuz, *Kentler ve İmgeler* adlı kitabın önsözünde imgelerle ilgili olarak” oluşum, yayılma ve yararlanma” (Oğuz ve Özkan, 2004: 4) olmak üzere üç temel nokta olduğunu, ifade eder. Bu üç temel noktadan yola çıkarak kültür ürününün neden ve nasıl o kentin imgesi olduğu veya olacağı, nasıl yayıldığı veya yayılacağı, o imgeden ekonomik olarak nasıl yararlanılacağı konuları imge araştırmalarının hareket noktası olacaktır.

İmgeler ait oldukları kentlerin kalkınmasında önemli unsurlar olabilmektedir. Öcal Oğuz’un da ifade ettiği gibi “halk arasında yaygınlık kazanan imgeler, ait oldukları bölgenin veya grubun kültürel simgeleri haline gelerek, kültürel, turistik ve ticari etkileşim ve iletişimin temel belirleyicileri haline gelirler” (Oğuz, 2013: 78). Bazı durumlarda imgenin şehri temsil etmenin de ötesine geçtiği ve adının şehrin adından bile öne çıktığı görülebilir. Kent belleğinde ve o kentte yaşayan toplumun kolektif belleğinde bulunan kültürel kaynaktan, beslenerek oluşturulan bu imgeler, somut olan miraslar etrafında olduğu kadar somut olmayan miraslar etrafında da oluşabilir. Bunun örnekleri olarak Eskişehir’in Yunus Emre’yle, Nevşehir’in Hacı Bektaş Veli’yle, Bosna Hersek’in Mostar Köprüsü ile anılması örnek verilebilir. Buradan anlaşılacağı üzere bu imgeler önce yerel ölçekte kent kimliğinin oluşmasını sağladıktan sonra küresel ölçekte de tanınır birer kimlik haline gelmişlerdir. Nebi Özdemir, bu durumun sonucu olarak “bazen bu imgelerin ana imge haline gelmekte ve ilgili kentlerin diğer zenginliklerini gölgede bırakmakta olduğunu” (Özdemir, 2008a) ifade eder.

Kentlerin imgesel kahramanlardan yola çıkarak kimlik oluşturma meselesinin örneklerinden birisi de bu çalışmanın konusu olan Nasreddin Hoca’dır. Genel kabule göre Akşehir Nasreddin Hoca’nın yaşadığı, vefat ettiği ve türbesinin bulunduğu yerdir. Bu sebeple Akşehir’in kent kimliğini Nasreddin Hoca imgesiyle birlikte oluşturduğu görülmektedir. Bunun sonucu olarak Nasreddin Hoca denildiğinde akla gelen ilk yerlerden birisi Akşehir olduğu gibi Akşehir denilince de akla gelen ilk isim Nasreddin Hoca olmaktadır. Akşehir, “Dünyanın Ortası, Gülmece Başkenti” (Akşehir Kataloğu, 2011) ifadesinden de anlaşılacağı üzere kent kimliğini Nasreddin Hoca’nın mizah anlayışıyla ortaya koymaktadır.

Akşehirli olmanın Nasreddin Hoca'nın şehrinden olmak anlamına gelmesi Akşehir halkının kendilerini Nasreddin Hoca'nın torunları olarak hissetmelerini ve kendi kimliklerini Hoca'nın kimliği etrafında oluşturmalarını sağlamaktadır. Bunun sonucu olarak da Hoca'nın mizah anlayışının torunları olarak kendilerine geçtiğine inanmaktadırlar. "Hoca; Akşehir Gölü'ne çaldığı umut mayasıyla, Dünyanın Ortası'nı Akşehir'e taşıyan eşeğiyle, sert rüzgarlı Tekke Deresi'ne gerdirmek istediği hasırıyla Akşehir'e aittir. Akşehir'de karşılaşacağınız insanlar, gözlerindeki ışıltı, yüzlerindeki gülümseme, tatlı bir aksanla süslü konuşmalarındaki esprileriyle size Nasreddin Hoca'nın torunlarıyla karşılaştığınızı kanıtlayacaktır" (42. Uluslararası Akşehir Nasreddin Hoca Şenliği Kataloğu, 2001). Bu katalogdaki ifadelerden de Akşehir'in ve Akşehirli olmanın "Dünyanın ortası" metaforuyla Nasreddin Hoca imgesi etrafında nasıl oluşturulduğunu görmekteyiz.

Akşehir'de görüşme yapılan temsilî Nasreddin Hoca Mehmet Güleray(Resim 1.1.), Nasreddin Hoca'nın ona göre kuru, zayıf bir adam olduğunu dile getirmektedir. Çünkü Güleray, Akşehir'de bulunan, Hoca gibi hazırcevap, güldüren adamların hepsinin böyle lafı sözü dinlenen, yer yer esprisini yapan kişiler olduğunu belirtmektedir. Bu kişilere örnek olarak verdiği Yeşil Ahmet, Haşim Hoca'nın dış görünüşlerinin böyle olduğunu ifade etmektedir.

Resim 1.1. Temsilî Nasreddin Hoca Mehmet Güleray

Güleray'ın bu ifadeleri genel kabuldeki Nasreddin Hoca imgesinin aksine kendi zihninde başka bir imge oluşturduğunu göstermektedir. Ron Burnett, "imge yaratma yeteneğinin insanların sahip olduğu doğuştan gelen bir eğilimden dolayı olduğunu, bu eğilimde deneyimin de etkisi olabileceğini" (Burnett, 2012: 39) ifade eder. Güleray'ın zihninde canlandırdığı Nasreddin Hoca imgesinin de onun deneyimlerinin, karşılaştığı olayların etkisiyle oluştuğunu söyleyebiliriz.

Nasreddin Hoca'nın Akşehir halkı için bazı kerametler gösterdiğine de dair anlatılar vardır. Bunlardan birisini Pertev Naili Boratav, Bahâ'î'den şöyle aktarmaktadır:

"Bir Cuma günü Akşehirli Cuma namazını kılmak için kasabanın Ulu Câmiî'ne giderler. Tam namaza durulacağı sırada Nasreddin Hoca'nın türbesinin türbedârı gelir; der ki: "Hoca mezarından çıktı. Sandukasının üzerine ata biner gibi oturdu ve bana gidip sizi çağırmamı söyledi." Cemaat, Hoca'nın türbesine gider; bakarlar, kimse yok. Bu şakaya gülüşürler. Camiye döndükleri zaman görürler ki onlar çıktıkları sırada caminin kubbesi çökmüş." (Boratav, 2014: 19).

Bu anlatıya göre Nasreddin Hoca'nın öldükten sonra bile Akşehir halkını korumaya devam ettiğine inanılmaktadır.

Akşehir halkı arasında Nasreddin Hoca'nın etrafında yapılan inanç ve inanişaya dayalı bazı uygulamalar vardır. Hoca'nın kutsallığına inanan Akşehir halkı bir düğün olacağı zaman Hoca'nın türbesine gidip, Hoca'yı mollalarıyla birlikte düğüne davet edermiş, yoksa evlenecek olan çiftin arasında huzursuzluk olacağına inanılmış. Hoca'nın kabrini görüp de gülmeyen kişinin başına bir felaket geleceğine de inanılmış. Ayrıca yine "Kuru ağrı" denilen bir göz hastalığının tedavisi için türbeye gelir, çamur haline koydukları toprağı gözlerini sürerek ağrıdan kurtulurlarmış (Köprülü, 2004: 23). "Akşehir'de yolculuğa çıkacak kişiler de Hoca'nın türbesine gidip, dua edip, helallik alırlarmış. Ayrıca yeni evliler de çocukları Hoca'nın özelliklerini taşısın diye ilk çocukları olduğunda göbek bağına türbesinin olduğu mezarlığa gömerlermiş" (Ak'dan Akt. Sadi Cumbul 1966: 14). Nasreddin Hoca gibi bir mizahî kahramanın etrafında toplumun ciddiye aldığı geleneksel uygulamaların, ritüellerin oluştuğunu ve Akşehir halkının bu uygulamaları benimseyerek yerine getirdikleri görülmektedir.

Akşehir'deki şenliklerde temsilî Nasreddin Hoca görevini defalarca üstlenen Erdoğan Özbakır, Akşehirli olmanın yani Hoca'nın kentinden olmanın bir şans olarak görülmesi gerektiğini ve Nasreddin Hoca'nın Akşehir'in simgesi olduğunu belirtmektedir. Ayrıca Hoca'nın yaşadığı yüzyılda halkının önderi, sözcüsü olduğunu, halkın iletemediği sorunları üst makamlara götürdüğünü, bu durumun bugün de hala daha devam ettiğini dile getirmektedir. Ayrıca Özbakır, *Nasreddin Hoca ve Her Açından Akşehir* adlı kitabında Nasreddin Hoca'nın bugün de dün olduğu gibi Akşehirlinin sesi ve temsilcisi olduğunu ifade etmektedir (Özbakır, 1997: 29). Yani yüzyıllar öncesinde Timur'un karşısında olan Nasreddin Hoca, bugün de Akşehir halkının dilek ve isteklerini iletmek için temsilî Nasreddin Hoca kılığında da olsa çeşitli devlet adamlarının karşısına çıkmaktadır.

Nasreddin Hoca'nın türbesi Akşehir'deki Selçuklu Mezarlığı'nın orta yerinde bulunmaktadır. Temsilî Nasreddin Hoca'lık yapmış olan Mehmet Güleray ile görüşmemizde Hoca'nın bulunduğu bu mezarlığa (Resim 1.2.) gömülmenin Akşehir halkı için önemli olduğunu dile getirmiştir. Güleray, insanların yer yoksa bile gerekirse analarının babalarının mezarlarının kırdırarak bir şekilde oraya gömülmek istediklerini belirtmiştir.

Resim 1.2. Nasreddin Hoca'nın Türbesi

Bu mezarlığa gelen herkesin Hoca'ya dua ederken, aynı zamanda oradaki herkese dua ettiğini ve ona göre bu mezarlıkta yatan herkesin çok mutlu olduğunu söyleyen Güleray, Hoca'nın anılmadığı gün dünyanın sonunun gelmiş olduğunu da sözlerine eklemiştir. Güleray'a göre dünyada tek gülünen mezarlık da Hoca'nın türbesinin bulunduğu mezarlıktır.

Akşehir'de şenliklerle beraber temsilî Nasreddin Hoca olma geleneği ortaya çıkmıştır. Temsilî Nasreddin Hoca'lar kimi zaman Akşehir halkından seçilirken kimi zaman da tiyatrocular bu görevi üstlenmektedirler. Akşehirli olup, en fazla temsilî Nasreddin Hoca'lık yapmış olan Erdoğan Özbakır'ın ifadesiyle; "Nasreddin Hoca gibi davranmak, Hoca gibi hissetmek ve konuşmak kolay bir şey değildir". Özbakır, kendisini sadece şeklen değil ruhen de Nasreddin Hoca olduğuna ikna etmek için günler öncesinden inzivaya çekildiğini, sadece eşi ve çocuklarıyla görüştüğünü, bu sırada da "Ben Nasreddin Hocayım, sekiz yüz yıldır ölmeden yaşayan bir insanım" diye kendini telkin ettiğini belirtti. Ayrıca Özbakır, Nasreddin Hoca olarak Akşehir için yaptığı protokol görüşmelerinde karşısındaki kişilerin bu durumu benimsediğini ve gerçekten de karşılarında Nasreddin Hoca varmış gibi cevap verdiklerini anlattı. Erdoğan Özbakır, Hoca'nın bir maskot gibi her ortamda bulunmaması ve bir ağırlığı olması gerektiğini düşündüğü için uzun zamandır temsilî Nasreddin Hoca'lık yapmadığını belirtti.

Akşehir'de Nasreddin Hoca'nın hocası olmasından dolayı Hoca ile ilgili yapılan tüm görüşmelerde Seyyid Mahmud Hayrânî'den bahsedilmektedir. Seyyid Mahmud Hayrânî, hem önemli bir zât olması dolayısıyla hem de Nasreddin Hoca'nın Akşehir'e kendisinden ders almak için gelmesi sebebiyle Akşehir için çok önemlidir. Seyyid Mahmud Hayrânî de Nasreddin Hoca imgesinin Akşehir'de güçlenmesinin ve Nasreddin Hoca'nın Akşehir'de yaşadığını ispat etmenin bir göstergesi olarak görülmektedir.

Akşehir halkının düşünce dünyasına işlemiş olan Nasreddin Hoca imgesi aynı zamanda kentin görünümünde de imgesel olarak pek çok yerde bulunmaktadır. Nebi Özdemir, "kentlerin kamusal ve özel alanlarının, kültürel imgelerin temel gösterim alanları olduğunu ve bu alanların da meydanlar, binalar, çeşmeler gibi yerler" (Özdemir, 2012) olduğunu ifade eder. Buradan yola çıkarak Akşehir'de de

kentin temel gösterim alanlarında Nasreddin Hoca'ya dair pek çok heykelin ve görselin bulunduğu ifade edilebilir.

Kentlere kimliğini veren şahsiyetler etrafında oluşturulmuş imgelerin isimlerinin de kentin pek çok yerinde kullanıldığı görülmektedir. Bu noktada Akşehir'de de kentin temel imgesi olan Nasreddin Hoca'nın adının da okul (Resim 1.3.), müze (Resim 1.4.), işyeri gibi pek çok yerin adlandırılmasında kullanıldığı görülmektedir.

Resim 1.3. Nasreddin Hoca İlkokulu

Resim 1.4. Nasreddin Hoca Etnografya Müzesi

Bu durum imgenin yaşatılabilirliğini, görünürlüğünü arttırmada etkili bir yol olarak görülebilir. Ancak imge şahsiyet olmuş bir isminin olur olmaz her yerde kullanılması o imgeyi bir noktada değersizleştirebilir. Bu nedenle imgeyi, kentin temel gösterim alanlarında kullanırken doğru ve dikkatli bir yerleştirme yapılması gerektiği ifade edilebilir.

Pek çok yazarın eserinde Nasreddin Hoca ve Akşehir'den bahsettiği görülmektedir. Bunun yanı sıra Saim Sakaoğlu, birçok yerli, yabancı seyyahın da eserlerinde Akşehir'den bahsederken Nasreddin Hoca'ya da temas ettiklerini veya eğlenceler, nüktedanlar, halk edebiyatı gibi konuları işlerken yine Hoca'ya değindiklerini ifade etmektedir. Ayrıca bu seyyahların Hoca'nın Akşehir'de bulunan türbesini ziyaret ettiklerini de söylemektedir. Sakaoğlu, Hoca'dan bahseden yabancı seyyahlar arasında Charles Eliot, Jean Ubinini, Bernard Newman gibi isimlerin, yerli seyyahlar arasında da Seyahatnâmesi'nin üçüncü cildinde Nasreddin Hoca'dan bahseden Evliya Çelebi'nin olduğunu belirtir (Sakaoğlu, 1992: 141, 143). Nasreddin Hoca'ya eserlerinde değinen seyyahların da Hoca'nın ününün geniş coğrafyalara yayılmasına, Hoca'nın mizahının başka milletlerin anlam dünyasında ifade bulmasına destek olduğu söylenebilir.

Nasreddin Hoca ve Akşehir'e eserinde değinen yazarlardan birisi Halide Edip Adivar'dır. Yazar, Maske ve Ruh eserinin önsözünde dünyaya Nasreddin Hoca gözüyle bakan bir eser yazmak isteğinin Akşehir'de oluştuğunu ve sonrasında bu eseri yazdığını belirtir. Yine aynı eserin önsözünde Akşehir'den ve buranın insanın özelliklerinden bahsederek, buraya ait özelliklerin kaynağının Nasreddin Hoca'yla bağlantılı olduğunu ifade eder:

“Akşehir, hayat mektebinin bence en verimli bir sınıfı olmuştur. Evvela tabiat o yeşil, o sulak, o sevimli yurt parçasını özenmiş de yaratmış gibidir. Kadınları hep güzel ve temiz, erkekleri sakin ve olgun, çocukları sokulgan, hayat yuvaları cana çok yakındır. Bu ruh ikliminin ve cana yakınlığının baş sebebi hepsinin arkasındaki insaniyet muhabbeti, müsamahası ve olgun kafalarında, duygulu gönüllerinde gizlenen tebessümdür. Bana bu tebessümde klasik günlerin altın devrindeki latif ölçü gizlenmiş gibi geldi. Sanırım ki, bu ölçünün anahtarı biraz da Nasreddin Hoca zihniyetinden geliyordu.” (Adivar'dan akt. Cumbul 1966:5)

Halide Edip Adivar'ın bu eserin önsözünde Akşehir'in mekânsal görünümünü, Akşehir insanının zihniyetini ve ruh halini Nasreddin Hoca zihniyetiyle bağdaştırarak açıkladığını görmekteyiz.

Nasreddin Hoca yaşadığı yer olarak kabul edilen Akşehir ile birlikte bir imge oluşturmaktadır. Akşehir halkının hem düşünce dünyasında hem de toplumsal hayatında Nasreddin Hoca'nın yoğun bir şekilde yer aldığı görülmektedir. Hoca'nın Akşehir üzerindeki bu şekillendirici, etkileyici gücünün Akşehir'in her daim Nasreddin Hoca ile birlikte anılmasını sağlayacağı kuvvetle muhtemeldir. Kimliğini “Nasreddin Hoca'nın torunları” olarak tanımlayan Akşehir halkı, dünyanın ortası metaforuyla da Akşehir'in kent kimliğini ortaya koymaktadırlar.

1.2.2. Sivrihisar'da Nasreddin Hoca İmgesi

Nasreddin Hoca'nın imgesel kahraman olarak yer aldığı başka bir yer de Sivrihisar'dır. Nasreddin Hoca, Akşehir'de olduğu gibi Sivrihisar için de bir imge oluşturacak öneme sahiptir. Bunun nedeni geleneksel kabule göre Nasreddin Hoca'nın doğduğu yerin Sivrihisar'a bağlı Hortu Köyü (bugün Nasreddin Hoca Köyü olmuştur) olmasıdır.

Nasreddin Hoca ve Sivrihisar'a dair Pertev Naili Boratav, "bu kasabanın Akşehir'den sonra Nasreddin Hoca'nın yaşam hikâyesinde ikinci yeri aldığını onun bu kasabada doğduğunu, yaşamının bir bölümünü orada geçirdiğinin kabul edildiğini; kimi hikâyelerde onun kasabaya, kısa bir süre için uğramasının anlatıldığını" (Boratav, 2014: 26,27) ifade eder.

Boratav Nasreddin Hoca ve Sivrihisar arasındaki bağla ilgili olarak "Sivrihisarlılar'ın saf ve tuhaf niteliğindeki ünlerini Nasreddin Hoca onların hemşehrîsi olduğu için mi kazanmış oldukları, yoksa, tersine, bu kasaba halkının, ta 14. yüzyıla çıkan bu ünleri yüzünden mi Sivrihisar Nasreddin Hoca'nın vatani sayılmıştır?" sorgulamasına gider. Boratav, bu sorgulamada birinci tezin daha geçerli olduğunu, gerçekten de sivrilmiş, ün kazanmış kişilerin belli bir yere kendi damgalarını vurduklarını" (Boratav, 2014: 33) ifade eder. Boratav'ın bu sorgulaması Malcolm Bradbury'nin "kent bir yer olmaktan çıkıp bir metafora dönüşebilmektedir" (Özdemir, 2008a), ifadesini hatırlatır. Yani Sivrihisarlı olmak sivrilmiş olan, sivri zekâlı olana dair bir metafora dönüşmektedir.

Nasreddin Hoca Köyü'nün belde olduğu dönemde Belediye Başkanı olan Hüseyin İlhan, kendisiyle yapılan görüşmede Nasreddin Hoca'yla aynı köyde doğduğunu ve Hoca'nın fıkralarıyla büyüdüğünü ifade etmiştir. İlhan, Nasreddin Hoca'nın kendisi için de köy halkı için de çok önemli olduğunu, Hoca'yı hukukçu, filozof ve âlim olarak tanımladıklarını belirtmiştir.

Kent kimliğini oluşturan ve bu kimliğin sürdürülebilirliğini sağlayan o kentin kültürel belleğinde bulunan imgelerdir. Nebi Özdemir, "Kültürel İmge Araştırmaları" adlı makalesinde, "toplumsal yaşamdaki her türlü yaratıcılık eyleminin temeli olan kültürel belleğin, esas itibarıyla gelenekler bileşkesi ve de imgeler hazinesi" (Özdemir, 2012: 108) olduğunu ifade etmektedir. Nasreddin Hoca da Sivrihisar'da doğmuş olduğu kabulüyle buraya kimliğini veren önemli bir imge olarak görülmektedir. Bu nedenle kültürel belleğinde Nasreddin Hoca imgesi bulunan Sivrihisar'ın bu imge etrafında yaratıcılık içeren faaliyetler göstermesi gerektiği ifade edilebilir.

Kente kimliğini veren bir imge olarak Nasreddin Hoca, Sivrihisar'ın merkezine girişte devasa bir heykel (Resim 1.5.) olarak görülmektedir. Kente gelen kişilerin Hoca imgesiyle ilk karşılaşmaları kentin girişine konulan Nasreddin Hoca heykeli ile sağlanmaktadır.

Resim 1.5. Sivrihisar Nasreddin Hoca Heykeli

Sivrihisar'ın girişine konulan bu heykelin kente gelenlere oranın Nasreddin Hoca'ya dair kültürel bir mekân olduğu izlenimi vereceği söylenebilir. Aynı zamanda kentin Nasreddin Hoca imgesi etrafında markalaşmasını sağlayabilecek önemli bir adım olduğu düşünülebilir.

Sivrihisar'ın Hortu Köyü Nasreddin Hoca'nın doğduğu ve evinin bulunduğu köy olarak gelenek tarafından kabul edilmektedir. Buraya kültürel kimliğini veren Nasreddin Hoca'dan dolayı köyün adı Nasreddin Hoca Köyü olarak değiştirilmiştir. Bu isim değişikliği bu bölgenin kültürel belleğinde oluşan bir imgeyle beraber markalaşmak isteğinin göstergesi olarak okunabilir. Köyün girişinde imge şahsiyet

olan Nasreddin Hoca'nın dilinden ifade edilen "Doğduğum Köye Hoşgeldiniz" ibaresi (resim 1.6.) görülmektedir.

Resim 1.6. Nasreddin Hoca Köyü'nün Girişi

Köyün girişinden itibaren çeşme (Resim 1.7.) ismi, park (Resim 1.8.) ismi, kıraathane (Resim 1.9.) ismi olarak Nasreddin Hoca'nın kullanıldığı görülmektedir. Nasreddin Hoca imgesi etrafında gerçekleştirilen bu isimlendirme meselesi uygulamalı halk bilimi kapsamında değerlendirilebilir. Kültürel bir miras olan Nasreddin Hoca'nın isminin köy içerisindeki bazı yerlere verilmesi, mirasın kültürel mekânını oluşturmak adına önemli bir noktadır. Dahası köyün tamamına Nasreddin Hoca imgesinin görsel olarak yerleştirildiği görülmektedir.

Resim 1.7. Nasreddin Hoca Çeşmesi

Resim 1.8. Nasreddin Hoca Kültür Parkı

Resim 1.9. Nasreddin Hoca Menderes Yılmaz Kiraathanesi

Bir imgenin bulunduğu kentin kimliğini oluşturabilmesi için orada yaşayanların kültürel belleğinde derin bir şekilde yer etmiş olması gerekir. Sonrasında bu imgeler başarılı bir şekilde, çağdaş yorumlarla yeniden yaratılabilir. Nasreddin Hoca imgesiyle, kimliğini oluşturmaya çalışan Sivrihisar'ın bu konuda görünürlüğünü çok fazla sağlayamadığı tespit edilmiştir. Nasreddin Hoca imgesinin ve adının Hoca'nın doğduğu köyün atmosferinde pek çok yerde kullanıldığı görülmüştür. Ancak kültürel imgenin sadece kent peyzajında kullanılması yeterli değildir. Özellikle de Nasreddin Hoca gibi sözlü kültüre ait bir kahramanın fıkralarının anlatım ortamı sağlanarak o atmosfere dahil edilmesi gerekmektedir. Sivrihisar, Nasreddin Hoca'nın doğduğu evin bulunduğu yer olması sebebiyle önemli bir avantaja sahiptir. Ancak Sivrihisar'ın bu durumu etkin bir şekilde kullanarak, kültürel mirasın aktarıldığı ve yaşatıldığı bir mekân haline gelemediği tespit edilmiştir. Bu durumu gerçekleştirememesinde tanıtım faaliyetlerini etkin hale getirememesi ve kentin Nasreddin Hoca üzerinden markalaşmasını yeterince sağlayamaması gibi noktaların olduğu söylenebilir.

Bu bölümde Nasreddin Hoca'nın hayatı ve mizah anlayışı hakkında bilgi verilmiştir. Devamında sözlü kültürde oluşmuş fıkraların kahramanı olan Nasreddin Hoca'nın imge olarak pek çok alanda kullanıldığı ifade edilmiştir. Çalışmanın

araştırma alanı olarak belirlenen Akşehir ve Sivrihisar'da Nasreddin Hoca imgesinin nasıl algılandığı, her iki kentin atmosferinde nasıl etkili olduğu gibi konular burada ortaya konulmuştur. Akşehir'de Nasreddin Hoca imgesinin kente dair anlatılardan tutun da inanç ve inanışlarına kadar pek çok alanda etkili olduğu görülmüştür. Akşehir'in, Nasreddin Hoca imgesi üzerinden kimlik oluşturmak konusunda Sivrihisar'a göre daha çok çalışma yaptığı ifade edilebilir. Sivrihisar'da, Nasreddin Hoca'nın "doğduğu yer olma" söyleminden hareketle, kent kimliği oluşturmak adına yapılan faaliyetlerin azlığı göze çarpmaktadır. Kent imgeleri yaratma süreçleri kısa dönemlik süreçler değildir. İmge yaratma süreçleri o kente ait kültürel mirası yaşayan ve yaşatan topluluklarla işbirliği içerisinde gerçekleştirilmelidir. Kentler, kültürel mirası aktaran topluluklarla birlikte o mirasa dair birer hafıza mekânı oluştururlar. Bunlardan yola çıkarak imge yaratma süreçlerinin işbirliği ve yaratıcılık gerektiren faaliyetler olduğu ifade edilebilir.

2. BÖLÜM

NASREDDİN HOCA İMGESİNİN KÜLTÜR ENDÜSTRİSİ BAĞLAMINDA YENİDEN ÜRETİMİ

“Kazanın öldüğüne inanıyorsun da,
Hoca'nın hala yaşadığına neden inanmıyorsun?”

Homurabi

(Homur Mizah Dergisi-2008)

2.1. Kültür Endüstrisi Kavramı

Gelişen ve değişen dünyada kültürün önemi gittikçe artmaktadır. Kültürün öneminin artması kültürden nasıl değer ve gelir elde edilebileceğiyle ilgili sorgulamaların olmasına neden olmaktadır. Bu sorgulamalar kültür ile ekonomi arasındaki karşılıklı bir ilişkinin olduğunu göstermektedir. Kültürün, geçmişten getirdiği malzemenin nasıl ekonomik değere dönüşebileceği, ekonominin de bu malzemelere nasıl değer kazandıracağı ikisi arasındaki karşılıklı ilişkinin temelini belirlemektedir. Kültürden ekonomik değer kazanmanın yollarını gösteren kavramlar ortaya konulmaktadır. Kültür-ekonomi ilişkisini ortaya koyan kavramlardan birisi olan kültür endüstrisi de bu çalışmanın temel kavramları arasındadır. İlk bakışta kültür ve endüstri kavramları yan yana gelemeyecek iki ayrı kavram gibi düşünülürken, bir araya gelerek ortak bir anlama işaret ettikleri görülmektedir. Malinowski kültürü, “insanların biyolojik ihtiyaçlarını karşılayan tüketim malları ve araçları ile sosyal bir topluluk halinde yaşamaktan dolayı ortaya çıkan fikir ve sanatların, inanç ve geleneklerin bir bütünü” olarak tanımlamaktadır. Endüstri kavramı da “insanın sürekli uygulama ya da çaba niteliği ve üretim veya ticarete yönelik kurum ya da bir dizi kurum” (Williams, 2012: 198) olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımlamalardan yola çıkıldığında kültür ve endüstri kavramlarının ortak paydası olarak her ikisinde de bir üretim süreci ve bu süreç sonucunda ortaya çıkan bir ürün olduğu düşünülebilir. Kültür endüstrisi kavramıyla beraber endüstri kavramının çağrıştırdığı bir diğer kavram olan ekonomi işin içine girmekte ve böylece kültürün ekonomik değeri ortaya çıkmaktadır.

Kültür endüstrisi kavramı, “Adorno ve Horkheimer’in 1947 yılında yayımladıkları *Aydınlanmanın Diyalektiği* adlı eserde ilk kez kavramlaştırılmıştır. Kitle kültürü söylemi yerine geçen ve bu terime tercih edilen kültür endüstrisi kavramının içinde taşıdığı eleştirel amaç, onun kitlelerden kaynaklanan bir şey olmayıp, kitlelere yönelik bir üretim zincirini temsil ettiğinin altını çizmektedir” (Karaoğlu, 2011: 526). Kültür, toplumların kolektif belleğinde oluşan, uygulamalarının tümünü kapsayan bir şey olarak tanımlanmaktadır. Ancak Adorno ve Horkheimer kitle kültürü söyleminden kaçınarak, bu yeni kültürün oluşmasında toplumun bir katkısının olmadığını belirtmek amacıyla kültür endüstrisi kavramsallaştırmasını uygun bulmaktadırlar. Bu noktada, toplumların kolektif belleğinde oluşan kültür ile kültür endüstrisinin kültür algısının farklı olduğu söylenebilir. Kellner, bu durumu şöyle açıklamaktadır: “geleneksel olarak değerli görülen kültürün, endüstriye karşıt olarak insanileştirici değerlerin bir repertuarını sağlarken, aynı zamanda da bireysel yaratıcılığın bir ifadesi olarak düşünülürken, kültür endüstrilerinde ise tersine, kültür insani ve özgürleştirmeden daha çok ideolojik bir tahakküm biçimi olarak işlev görür hale gelmesini, kültür endüstrisi teriminin eleştiri noktası olarak görmektedir” (Kellner, 2010: 235). Bu anlayışa göre kültür endüstrisinin ürünleri toplum tarafından üretilmemekte aksine toplumun tüketimi için üretilmektedir.

Frankfurt Okulu Üyeleri’nin (özellikle Adorno ve Horkheimer) “kültür endüstrilerinin gittikçe egemen bir konuma gelerek geleneksel toplumsallaşma kurumlarını yerini alması ve kültürel ürünlerin metalaşması sonucu fetiş bir karakter kazanması” (Yaylagül, 2013: 100) gibi görüşleri kültür endüstrisinin olumsuzlanma yönlerini göstermektedir. Kültür endüstrisi kendisini kavramlaştıran Adorno ve Horkheimer’in eleştiri noktalarının bugün biraz daha kırıldığı bir hale gelmiştir. Kültür endüstrisinin olumsuz anlamından kurtulmaya başlamasının sebepleri, “kültür endüstrilerinin önemli bir yatırım ve istihdam alanı haline gelmesi ve ideolojik olumsuzlamalardan kurtulup olumlu çağrışımlara ve imaja sahip olmaya başlaması” (Özdemir, 2009) olarak değerlendirilmektedir.

Kültür endüstrisi kavramının ortaya çıkışından beri taşıdığı olumsuz anlamın etkisi kültür endüstrileriyle beraber yaratıcı endüstriler kavramının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Nebi Özdemir, “kültürün yaratıcılık boyutunu vurgulanarak ticari

niteliğinin gizlemeye çalışmak amacıyla kültür ekonomisi ve endüstrilerinin yerine yaratıcı sektörler, endüstriler” (Özdemir, 2009) kavramlaştırmalarının yapıldığını ifade eder. Özdemir’in ifadelerinden yola çıkarak işin ticarî boyutunun arka plana atılarak yaratıcılığın ön plana çıkarıldığını ve böylece kültür endüstrisinin olumsuz çağrışımından uzaklaşmaya çalışıldığı tespit edilebilir. Basılı medya, TV ve Radyo, yayıncılık, internet, müzik endüstrisi, film endüstrisi; yaratıcı hizmetler alanında mimarlık, reklamcılık, moda tasarımı, endüstriyel tasarım ve zanaat ile tasarımın buluşma noktasına bir örnek olarak mücevher tasarımı ve kuyumculuk kültür endüstrinin alanları içerisindedir (Enlil vd., 2011:87). Bu adı geçen alanlar içerisinde yaratıcılık barındıran alanlardır. Bu alanların temel özellikleri olan “kültürü, bilimi, teknoloji ve ekonomiyi bir araya getiren temel kavram yaratıcılıktır” (Özdemir, 2009). Bir kültür unsurunun ekonomik bir değere dönüşebilmesi için bilimin ve teknolojinin imkânlarıyla yaratıcılık sürecinden geçmesi gerekmektedir. Yaratıcılık gösterirken kültür ürünün özgün yanlarını değiştirmeyip, sadece bugünün dünyasının formlarında yer alabilmesi sağlanmalıdır.

Kültür endüstrilerinin olumlu bir imaj kazanması, kültürlerin küresel ölçekte kendilerini ifade edebilmelerine destek olan önemli bir araç olarak görülmelerini sağlayabilir. Bu aracın doğru şekilde nasıl kullanılabileceği Bilgi Üniversitesi'nin hazırladığı Sivil Toplum Gözüyle Türkiye Kültür Politikası Raporu'nda şöyle ifade edilmektedir:

Dünyada ekonominin en yaratıcı ve dinamik unsurlarının kültür endüstrilerinin içinden çıktığı bilinmektedir. Ancak, bunu gerçekleştirmenin yolu, kültür ürünlerini basit birer “ihraç malı” ya da “tanıtım aracı” olarak görmek değil, kültüre kendi işleyiş kuralları içinde içerik ve işlev kazandırmaktır. “Tanıtım için kültür” sloganı yerine “toplum için kültür” sloganı benimsenmelidir (İnce vd., 2011: 52).

Bu raporda belirtilenlere göre kültür aslî özelliğini ve işlevini kaybetmeden araç olarak değil her zaman kendisi bir amaç olarak kültür endüstrisi içerisindeki başat konumunu kaybetmemelidir. Kültür endüstrisi kavramının başlangıçta, toplumların tüketmesi için oluşturulan kültür ürünlerinin birer meta olarak pazarlanması tanımlanmasından ayrılarak toplumun belleğinde ve köklerinde var olan malzemenin özüne bağlı kalınarak yeni yöntem ve uygulamalarla kültürel ürünler haline getirilip hem yerel hem de evrensel ölçekte görünür kılınmasını sağlayan bir

alan olarak ortaya çıkması gerekmektedir. Bu durumla ilgili olarak, Bilgi Üniversitesi'nin hazırladığı "Sivil Toplum Gözüyle Türkiye Kültür Politikası Raporu"nun sonuç kısmında "kültür endüstrileri ve yaratıcı endüstriler istihdam yaratan, ekonomik kalkınmaya katkı sağlayan özellikleriyle kültür politikasında merkezi bir konuma getirilmelidir. Kültür Vizyonu ve Eylem Planı'nda kültür endüstrilerine yönelik ayrıntılı bir strateji yer almalıdır" (Ada ve Aksoy, 2011: 137) gibi öneriler getirilmiştir. Bu raporun sonuç kısmında getirilen önerilerden de anlaşılacağı gibi kültür, ülkelerin ekonomik kalkınma yolunda değerli bir kaynaktır. Kültürün ekonomik değerinin doğru bir şekilde ortaya çıkarılması ve hazırlanacak kültür politikalarının kültür ve ekonomi alanının uzmanları tarafından yerinde yapılacak tespitler doğrultusunda oluşturulması gerekmektedir.

Buraya kadar Frankfurt Okulu üyeleri Adorno ve Horkheimer'ın kültür endüstrisine yönelik tanımlamalarının olumsuz yönde olduğundan ancak değişen şartlar içerisinde kavramın daha olumlu imaj kazandığından bahsedilmiştir. Bu noktada ulusçuluk hareketleriyle birlikte 19. yüzyılda bir disiplin olarak ortaya çıkan halk biliminin bir alanı olan uygulamalı halk bilimine de değinmek gerekmektedir. "Uygulamalı halk bilimi terimi ilk kez 1950'lerde, bunu halk mirasının beğenilmesini genişleten ve azınlık grupların değerlerinin beğenilmesini artıran halk materyallerinin geniş ölçüde yayılması olarak gören Ralph Beals tarafından kullanılmıştır. 1953'te Botkin uygulamalı halk bilimini, halk biliminin kendisinin ötesinde bazı amaçlar için kullanımı olarak kavramsallaştırmıştır (Baron, 2014: 181). Uygulamalı halk bilimi teriminin tarihine bakıldığında bu terimin, halk kültürü ürünlerinin sadece yaşatıldıkları topluluklar arasında kalmamasını ve bu ürünlerin tozlu raflar, sandıklar arasında kaybolup gitmemesini sağlamanın bir arayışı olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Öcal Oğuz da uygulamalı halk bilimini, "halk bilimini seçkincilerin yarattığı ve uyguladığı yaklaşımlarla ortaya çıkan kuramsal yararsızlıktan daha doğrusu denenen kuramların yararsız sonuçlarından kurtararak uygulanabilir yararlılığa yönlendirme, yerel renkleri küresele yeni yorumlamalarla katma amacını güden ve bir anlamda kuramlardan sıkılmışlığın kuramı" (Oğuz, 2013: 42) olarak tanımlamaktadır. Uygulamalı halk bilimi, alandan derlenen ürünlerinin tespit edilip, arşivlenmesi aşamasının aşılması bu ürünlerin geleneksel özelliklerini kaybetmeden yaratıcılık kullanılarak çağın getirdiği yöntem ve tekniklerden de yararlanılarak yeniden üretilmesini sağlamaktadır. Robert Baron'un

Hymes'dan aktardığı “Kilitli mahzenlere depolanmış kutular şeklindeki muhafazanın dışında; kayıt altına alma, açıklama ve yorumlama aracılığıyla gelenekleri koruma çabalarımız doğal akıbetlerini sunumda, yani iletişimde buldu.” (Baron, 2014: 185) ifadesi derlenen malzemenin aynı zamanda sunulması gerektiğini göstermesi bakımından önemlidir. Ancak derlenen malzeme yeniden canlandırma ve yaratıcılık süreçlerinden geçirilmeden önce doğru bir değerlendirmeye tabi tutulmalıdır. Bu değerlendirme Hufford'un da dile getirdiği gibi “etik ve estetiği içeren bir değerlendirme” (Hufford, 2014: 13) olmalıdır. Kültür endüstrisinden farkı uygulamalı halk biliminde üretilen ürünlerin kaynağını toplumların ürettiği kültürden alması olarak görülebilir. Uygulamalı halk biliminde halk bilimi ürünleri tüketilip atılacak nesnelere değil, her defasında yeniden üretilebilecek nesnelere olarak düşünülmelidir. Oğuz, “yapma bebek, hediyelik eşya, animasyon, mutfak, mimarî gibi alanların halk bilimi verilerinin uygulamaya konulmaya çalışılmasının turizm olgusu olarak kendisine yer bulduğunu” (Oğuz, 2013: 44) dile getirir. Bu ifadeden anlaşılacağı üzere halk bilimi verileri uygulamalı halk bilimiyle beraber kültür turizmi alanında da etkinlik göstermek için yeniden üretilebilir. Halk bilimi verilerinin tespit edilip, derlenip, arşivlenme aşamalarından sonra uygulamalı halk biliminin yöntemleriyle birlikte “ulusal ve kentsel imge olarak üretilip ürüne dönüştürülmesi” (Özdemir, 2009) gerekmektedir. Metin Ekici, “ürünlerin üretilip dönüştürüldüğü bu aşamayı halk bilimi araştırmalarının “üçüncü boyutu” olarak isimlendirmektedir. Ekici, üçüncü boyutun temsil ve sunumla ilgili olduğunu, halk bilgisi yaratmalarının temsilinden ve sunumundan sonra yerelden küresele ulaşacak bir kültür değeri haline getirilmesi gerektiğini dile getirir” (Ekici, 2003). Böylece kültürel veriler derlendikleri bağlamdan alındıkları haliyle, salt bilgi olarak arşivlerde saklanmaktansa, toplumların evrensel ve yerel ölçekte görünürlüğünü sağlamakta kültürel değerlerin bu kadar gündemde olduğu bir dönemde daha işlevli hale gelecektir. Çünkü Oğuz'un da belirttiği gibi “kültürün sürekliliği korunarak değil yayılarak” (Oğuz, 2013: 24) sağlanmaktadır.

2.2. Nasreddin Hoca İmgesinin Kültür Endüstrisi Bağlamında Değerlendirilmesi

Sözlü kültür ürünü olan Nasreddin Hoca ve fıkralarından yola çıkılarak kültürel bir imge oluşturulduğu görülmektedir. Bu kültürel imgenin sözlü kültüre ait bir unsur

olmasına rağmen kültür endüstrisi, yaratıcı endüstriler ve sanat alanlarında kültürel ekonomik bir değere dönüştürüldüğü ifade edilebilir. Nasreddin Hoca imgesi kitaplarda, filmlerde, çizgi filmlerde, karikatürlerde, kartpostallarda, radyo programlarına, takılarda, hediyelik eşyalarda yer almaktadır. Nasreddin Hoca imgesinin bu ürünler üzerinden tanınırlığı arttırılırken bir yandan da kültürel ekonomik değer sağladığı ifade edilebilir.

Nasreddin Hoca'nın kültürel ekonomik bir imgeye dönüştürülme sürecini daha iyi anlayabilmek için sözlü kültürde, yazılı kültürde, tiyatrodaki ve sinemada kullanımına bakmakta fayda vardır. Nasreddin Hoca fıkralarının yer aldığı el yazmalar ve taş basma metinler başlıca yazılı kaynaklar olarak nitelendirilebilir Mehmet Tevfik'in hazırladığı "Latâ'if-i Hâce Nasreddin" (1299/1883) ve Bahaî'nin hazırladığı "Latâ'if-i Hâce Nasreddin" adlı çalışmalar da ilk yazılı kaynaklar arasında değerlendirilmektedir (Boratav 2014: 118). Bu kaynaklardan yola çıkarak devamında hem çocuklar hem de yetişkinler için pek çok Nasreddin Hoca fıkra kitabı hazırlanmıştır. Nasreddin Hoca fıkralarıyla ilgili hazırlanmış akademik çalışmaların yanında kataloglar, broşürler, dergiler de piyasada bulunmaktadır. Bu yayınlarda Nasreddin Hoca'nın fıkraları metinler halinde verilirken aynı zamanda karikatürler ve fotoğraflar aracılığıyla görsel olarak sunulmaktadır. "Mizahî Nasreddin Hoca" (1920), "Yeni Nasreddin Hoca" (1936) ve son zamanlardaysa "Gırgır", "Leman", "Penguen" gibi dergiler mizahî karakterleri özellikle de Nasreddin Hoca'yı ve maceralarını kullanarak kültürel yaşamı yeniden canlandırmaktadırlar" (Özdemir, 2011: 83, 84). Mizah dergilerinde yer alan karikatürler yoluyla anlatıma dayalı bir tür olan fıkralar görsellik ve söz birleştirilerek sunulmaktadır. Tüm bu yayınlar Nasreddin Hoca imgesinin içerik endüstrileri tarafından kültürel ekonomik değere dönüştürülmesi olarak yorumlanabilir.

Sözlü kültürde oluşmuş olan Nasreddin Hoca'nın fıkraları ve mizah anlayışı geleneksel Türk tiyatrosunun meddah anlatıları, Karagöz oyunlarında da yer almıştır. Cemal Kutay'ın verdiği bilgiye göre "Meddah, Nasreddin Hoca, Tıflı, Ebu-Nevvas gibi mizah üstatlarının fıkralarını o günün şartları içinde değerlendirir." (Kutay, 2013: 17). Metin And da Karagöz kahramanının Nasreddin Hoca, Bektasi, Keloğlan, Keçel ve Köse tiplerinin bir bileşimi gibi gözüktüğünü belirtir (And, 1969: 250). Kutay ve And'ın verdiği bilgiler geleneksel Türk tiyatrosunda Nasreddin

Hoca'nın mizahî bir unsur olarak kullanıldığını desteklemektedir. Nasreddin Hoca ile ilgili ilk yazılı tiyatro oyunu ise Lippa tarafından Polonya'da yazılmış olan "Nasreddin Hocanın Mansıbı" adlı oyundur. Bu oyunda olay Konya'da geçmektedir ve Nasreddin Hoca'nın bilinen fıkraları birbirine eklenerek oluşturulmuştur" (And, 1995: 14,15). Nasreddin Hoca ile ilgili sahnelenen tiyatro oyunları da bulunmaktadır. "Nasreddin Hoca" (1911), "Nasreddin Hoca'nın Telaşı" (1911), "Nasreddin Hoca ile Karagöz Paris'te" (1914), "Nasreddin Hoca'nın Dehası" (1914), "Hoca'nın Eşeği" (1926-1927)" gibi pek çok Nasreddin Hoca tiyatro oyunu sahnelenmiştir (Özdemir, 2011: 86, 87). Günümüzde de hala daha özellikle çocuklar için Nasreddin Hoca'yı onu edinen pek çok tiyatro oyunu sahnelenmeye devam etmektedir. Devlet Tiyatroları oyun arşivinde, Serpil Akıllıoğlu'nun yazdığı "Küçük Nasrettin", Cem Günen'in yazdığı "Nasreddin Hoca Kissadan Hisse", Özer Tunca'nın yazdığı "Nasreddin İnadin Sonu", Ali Meriç'in yazdığı Nasreddin Hoca Bir Gün..." adlı tiyatro oyunları bulunmaktadır (<http://www.devtiyatro.gov.tr/hakkimizda-basdramaturgluk-oyunarsivi-2433.html>). Geleneksel Türk tiyatrosunda tip oluşturulurken Nasreddin Hoca'nın mizahından ve fıkralarından dolayı olarak yararlanılırken, bu tiyatro oyunları ile beraber Hoca'nın ana karakter olarak kullanıldığı görülmektedir. Kültürel bir miras olan Nasreddin Hoca'nın bir imge ve fıkra kahramanı olarak tiyatro oyunları ile sanat alanında kültürel ekonomik bir değere dönüştürüldüğü söylenebilir.

Geleneksel Türk tiyatrosunda mizahî unsur olarak kullanılan Nasreddin Hoca imgesinin kültür endüstrisi ürünü olan sinema filmlerinde de kullanıldığı görülmektedir. Nebi Özdemir, Nasreddin Hoca'nın Türk sinemasının ilk dönemlerinde fantastik bir sinema kahramanına dönüştüğünü ifade etmektedir (Özdemir, 2012: 252). Nasreddin Hoca ile ilgili ilk sinema filmi senaryosunu Burhan Felek ve Necdet Mahfi Ayrıl'ın yazdığı, yönetmenliğini ise Muhsin Ertuğrul'un yaptığı, başrolde de Ferdi Tayfur'un olduğu 1943 yapımı "Nasreddin Hoca Düğünde" adlı filmidir. Bir diğeri senaryosu Zeki Alpan tarafından yazılan, Faruk Genç tarafından yönetilen, başrolünü İsmail Dümbüllü'nün oynadığı 1954 yapımı "Nasreddin Hoca ve Timurlenk" adlı filmidir. Bu filmlerin devamında Yavuz Yalınkılınç tarafından yönetilen 1965 yapımı "Nasreddin Hoca" filmi gelmektedir. Son olarak senaryosunu Erdoğan Tokatlı'nın yazdığı, Melih Gülgen'in yönettiği başrolünde İsmail Dümbüllü'nün oynadığı 1971 yapımı "Nasreddin Hoca" adlı

sinema filmi vardır (Özdemir, 2011: 89,90). Nasreddin Hoca sinema filmlerinin dışında çizgi filmlerde, animasyonlarda da yer almaktadır. Nasreddin Hoca'nın sözlü kültüre ait başka kahramanlarla birlikte kullanıldığı çizgi filmlerde vardır. TRT Çocuk kanalında yayınlanan "Keloğlan Masalları" adlı çizgi filmin bir bölümünde Nasreddin Hoca'ya da yer verildiği görülmektedir. Kültür endüstrisinin ürünleri olan Nasreddin Hoca sinema filmleri, çizgi filmleri, animasyonları kültürel miras olan Hoca'yı kültürel ekonomik bir imgeye dönüştürmektedir. Böylece sözlü kültür ürünü olan Nasreddin Hoca fıkraları filmler, çizgi filmler yoluyla ürüne dönüştürülerek deneyim alanı ve ekonomisi oluşturmaktadır.

Nasreddin Hoca'nın fıkralarından ve mizah anlayışından radyo programlarında da yararlanıldığı görülmektedir. Nebi Özdemir, Nasreddin Hoca'nın hikâyelerinin radyo oyunlarında, skeçlerde, konuşmalarda, çocuk saati ve radyo programı çeşitlerinde de kullanıldığını belirtmektedir. Örnek olarak da Türk mizahı temelinde oluşturulan özellikle de Nasreddin Hoca fıkralarının yer aldığı 1940 yılında yayınlanan "Dereden Tepeden Saati" adlı radyo programı göstermektedir (Özdemir, 2011: 93). Nasreddin Hoca'nın kitle iletişim aracı olan radyo aracılığıyla aktarıldığı görülmektedir.

Nasreddin Hoca gerek kahraman olarak gerek de fıkralarıyla kültür endüstrisinin ürünlerini dolaşıma soktuğu televizyonda ve internet ortamında da yer almaktadır. Televizyonda ve internette Nasreddin Hoca'nın bazen doğrudan bir kahraman olarak kullanıldığı görülürken bazen de dolaylı yoldan Hoca'nın mizah anlayışından yararlandığı görülmektedir. Günümüzde "Kardeş Payı", "Leyla ve Mecnun" gibi pek çok televizyon dizisinde Nasreddin Hoca'nın fıkralarında yer alan mizahî anlayıştan yararlandığı tespit edilebilir. Nebi Özdemir, TRT'nin çocuk programlarıyla birlikte eğitim, müzik ve kültür programlarında Nasreddin Hoca ve hikâyelerine yer verdiğini ifade eder (Özdemir, 2011: 94). Kitle iletişim araçları kültürel miras aktarımının yapıldığı yeni mekânlar arasında bulunmaktadır. Kültürel bir miras olan Nasreddin Hoca'nın ve fıkralarının aktarımının bu programlarla gerçekleştirilmeye çalışıldığı ifade edilebilir. Nasreddin Hoca'nın fıkraları ve mizah anlayışı sanal ağlar aracılığıyla dolaşıma girmektedir. Hoca ile ilgili hazırlanmış filmler, çizgi filmler, karikatürler, görseller pek çok ürün internet ortamında yer almaktadır. Nebi Özdemir, Nasreddin Hoca'nın sanal ortamda genel mizah,

yayıncılık ve satış, medya, eğitim, forum, edebiyat, genel bilgi, tiyatro, resmî kurum, film, animasyon, elektronik oyun sitelerinde yer aldığını tespit etmiştir (Özdemir, 2011: 96, 100). Buralarda Nasreddin Hoca ile ilgili bilgiler, fıkralar, görseller, karikatürler yer almaktadır. Dahası sözlü kültür ürünü olan Nasreddin Hoca ile ilgili hazırlanmış ürünlerin satışının ve tanıtımını da yapılmaktadır. Böylece Nasreddin Hoca sanal ağlar aracılığıyla aktarılırken aynı zamanda da kültürel ekonomik bir imgeye dönüşmektedir.

Gelişen ve değişen dünyada teknolojik gelişmelerle birlikte kültürel mirasın aktarım yöntemleri ve mekânları değişmeye başlamıştır. Bir zamanlar geleneksel kültürün, değerlerin aktarımı sadece doğrudan anlatım yoluyla sağlanırken, artık televizyon, radyo ve internet gibi mecralarda da bu aktarımın gerçekleştirildiğini söyleyebiliriz. Bu yeni mekânlarda kültürel mirasa ait değerlerin ürüne dönüştürülerek aktarıldığı görülmektedir. Kültürel bir miras olan Nasreddin Hoca da bu yeni anlatım mekânlarında kendisine yer bulmaktadır. 13. yüzyılda yaşadığı kabul edilen Nasreddin Hoca filmler, çizgi filmler, tiyatro oyunları, radyo programlarıyla 21. yüzyılda yaşamaya devam etmektedir. Nasreddin Hoca imgesinden yola çıkılarak oluşturulan bu kültür endüstrisi, yaratıcı endüstri ve sanat alanı ürünleri kültürel miras olan Nasreddin Hoca'dan kültürel ekonomik bir değer elde etmenin önünü açmaktadır. Dahası bu ürünler aracılığıyla kültür turizmi için içerik alanı oluşturulmaktadır. Böylece rekabet ortamı olan kültür turizmine olumlu yönde ivme kazandırılmaktadır. Kültürel bellekle kültür turizmi arasındaki bağı sağlayan kültür endüstrileridir. Bu nedenle kültür endüstrileri kültürel bellekte bulunan malzemeyi ne kadar başarılı bir şekilde ürüne dönüştürebilirse kültür turizminde de kültürel bellekten yararlanılması o kadar başarılı bir şekilde olacaktır.

2.3. Nasreddin Hoca İmgesinin Akşehir ve Sivrihisar'ın Kültür Endüstrisi Açısından Değerlendirilmesi

Küreselleşme ve teknolojik gelişmelerle birlikte topluluklar arasındaki sınırlar kalkmakta ve dünya herkesin birbirini görebildiği bir ekran haline gelmektedir. Bu ekranda en çok görünürlüğü sağlayanlar ellerindeki malzemeyi küresel ölçekte görünür kılabilenlerdir. Toplumların en değerli malzemeleri ise kuşaktan kuşağa aktardıkları kültürel değerler, uygulamalar ve bunların etrafında oluşan kültürel

imgelerdir. Öcal Oğuz'un da belirttiği gibi bunun için de, "Halk bilimi ürünlerinin küreselleşmeye katılabilecek, müzelenebilecek veya yerel ortamında yaşamaya devam edebilecek unsurlarını görebilen ve bu ürünlere bu yönleriyle yeni işlevler yükleyebilen yöntemler ve kurumlaşmalar" (Oğuz, 2013: 19) geliştirilmelidir. Oğuz'un sözünü ettiği yöntemler ve kurumlaşmaların içerisinde uygulamalı halk bilimi, kültür endüstrisi, kültür turizmi, gibi alanlar sayılabilir. Ayrıca bu alanları kapsayan kültür politikaları geliştirilerek, bu politikalar, ilgili kurum ve kuruluşların desteğiyle uygulamaya koyulmalıdır.

Bu başlık altında bir önceki bölümde tanımları ve uygulama alanları verilen kültür endüstrisi ve kültür turizminde Nasreddin Hoca'nın bir imge olarak yeniden üretimi Akşehir örneği üzerinden incelenecektir. Nasreddin Hoca gibi yerele ait geleneksel bir anlatı kahramanının Oğuz'un da belirttiği gibi "ulusalın küresele kazandırılmasında imgesel yaklaşımla" (Oğuz, 2013: 55) kültür endüstrisinde ve kültür turizminde kullanılarak evrensel bir görünürlük kazandığı görülmektedir. Görsel anlatımın sözel olanla birleştiği imgesel anlatım, kültürel değerlerin hem kuşaktan kuşağa hem kültürden kültüre aktarılabilirliğini sağlayabilmede en etkili yollardan birisi olarak görülebilir. "Kültürler arası etkileşim düzleminde, kavramsal etkileşimin sınırlı bir entelektüel grup içinde gerçekleştiği, buna karşılık, sözel kültürel dokuda ulusal kalıt aktarmalarının imgeler, motifler ve kalıplar aracılığı ile yapıldığı, kültürden kültüre bakışı yansıtan yaratılmış imajlar dikkate alındığında daha iyi değerlendirilecektir. (Öztürk'den akt. Oğuz 2013: 55). Bu açıdan Nasreddin Hoca'nın da "yaratılmış imaj" olarak sözel doku içerisinde imgesel ve simgesel olarak aktarıldığı söylenebilir. Böylelikle Nasreddin Hoca gibi kültürel bir unsur sözlü kültür ürünü olan fıkralarının yanı sıra yaratılmış imajıyla da görsellik kazanmış olmaktadır. Bu durum nedeniyle insanlar eşeğine ters binmiş bir adamın bulunduğu fotoğraf, heykel vb. gördüklerinde doğrudan belleklerinde Nasreddin Hoca imgesi canlanmaktadır. Çünkü eşeğine ters binen Nasreddin Hoca imgesi kültürel belleklerine kodlanmış durumdadır.

Kültür endüstrisi, yaratıcı endüstriler ve uygulamalı halk bilimi bağlamında Nasreddin Hoca imgesinin Akşehir'de en çok hediyelik eşya alanında yeniden üretildiği tespit edilmiştir. Akşehir'de hediyelik eşya üretimine dair ilk uygulamalar arasında daha önceki bölümde de bahsettiğimiz temsilî Nasreddin Hoca, Erdoğan

Özbakır'ın (Resim 2.1.) çalışmaları sayılabilir. Özbakır, Nasreddin Hoca'nın hediyelik eşyalarını üretmeye "Nasreddin Hoca ve Turizm Derneği"nin başkanı ve aynı zamanda kendisinin öğretmeni olan kişinin yardımıyla on üç yaşında başladığını ifade etmektedir. Tahminî olarak 1966 yılında Akşehir'de bir mekânda vazo, sigaralık, tablo gibi ahşap ürünlerin üzerine resim yeteneği olan birkaç arkadaşıyla birlikte Nasreddin Hoca figürlerini çizerek başladıklarını, ancak öğrenci oldukları için bu çalışmaların çok uzun süreli olmadığını belirten Özbakır, bu süreci Nasreddin Hoca'dan ilk kez ticarî olarak faydalanmanın yolunu açtığı bir süreç olarak tanımlamaktadır.

Resim 2.1. Tersine Saatin Tasarımcısı ve Temsilî Nasreddin Hoca Erdoğan Özbakır

Daha sonra yeniden hediyelik eşya üretimine başladığını ama en büyük hayalinin tersine işleyen bir saat üretmek olduğunu, kırk yıl kadar tersine işleyen saatin hayalini kurduğunu, bu süreçte mekanizmayı bir türlü ters çevirmeyi başaramadığını ve nihayet bundan yedi sene -2008- önce düz çalışan mekanizmayı tersine çevirmeyi başardığını ifade etmiştir. Özbakır, Hoca'nın eşeğe ters binmesiyle, yaptığı işlerin hep tuhaf, algılanması zor sıra dışı işler olmasından yola çıkarak tersine saati (Resim 2.2.) oluşturduğunu belirtmiştir. Bu saatlerin tamamının

çizimlerinin, düzenlenmesinin, imalatının her aşamasının kendi atölyesinde yapıldığını, çok fazla talep gördüğü için diğer hediyelik eşyaların üretimine yetişemediklerini ve sadece tersine saat üretimine devam ettiklerini dile getirmiştir.

Resim 2.2. Nasreddin Hoca'nın Ters Çalışan Saati

Tersine saatin üzerindeki rakamlar olağanın aksine tersine yerleştirilmiş, akrep ve yelkovanda tersine işlenmiş olup buna rağmen saat, doğru zamanı göstermektedir. Ayrıca her saat modelinde Nasreddin Hoca imgesi görsel olarak da yerleştirilmiştir. Nasreddin Hoca'nın eşeğine ters binip doğru yöne gitmesi gibi tersine saat de tersine çalışıp doğru zamanı göstermektedir. Erdoğan Özbakır, sadece sözlü gelenekte oluşmuş bir anlatı kahramanından yola çıkarak somut bir ürün ortaya koymakla kalmamış, kendisi de bu ürünün tanıtımını yapmak ve dikkatleri ürüne çekmek için Nasreddin Hoca mizahını da içinde taşıyan ve

kendisinin bulduğu sözlerle icadını birleştirmiştir. Nasreddin Hoca'nın Ters Çalışan Saati, "Geçen zamanı geri getirir!", "Ters giden işlerinizi düzeltir!", "Düşünerek doğruyu bulmayı öğretir!", "Ters çalışan saati kullanarak alışılmışı farklı algıyorsunuz, bu işlem beyindeki pasif hücreleri aktif hale getirebilir!" sözleriyle hediyelik eşya ürünlerinin arasında yer almaktadır. Bu sloganlar kültürel bir ürünün sunumunda hikâyenin gücünün (Simmons, 2008) ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Bireyler tersine saati satın aldıklarında aynı zamanda onun hikâyesi de kültürel belleklerine yerleşmektedir. Tersine saat Nasreddin Hoca'nın mizahıyla ve anlam dünyasıyla çevrili bir hikâyeye sahiptir. Sonuç olarak Özbakır'ın kültürel bellekte oluşmuş bir imgeyi, kendi yaratıcılığıyla birleştirerek ve hikâyenin gücünden yararlanarak ekonomik bir değere dönüştürdüğü uygulamalı halk bilimi çalışmalarının bir örneği olarak görülebilir.

Akşehir'de Nasreddin Hoca imgesini kültürel ekonomik bir değer haline getirerek hediyelik eşya üretimi yapanlar arasında Akşehir Kültür, Sağlık ve Eğitim Vakfı (AKSEV) da bulunmaktadır. AKSEV'e ait atölyede kalıplara dökülen magnet, biblo, bardak, tabak gibi Nasreddin Hoca imgeli hediyelik eşyalar dördü engelli olmak üzere Akşehirli kadınlar tarafından evlerde boyanmaktadır. Bu ürünler Nasreddin Hoca'nın türbesinin civarındaki AKSEV'e ait mağazalarda ve bünyesinde bulunduğu Akşehir Evi'nde satışa sunulmaktadır. AKSEV bünyesinde üretilen hediyelik eşyalar eşeğe ters binen Nasreddin Hoca (Resim 2.3), Hoca'nın ya tutarsa² fıkrasının canlandırıldığı tasarımlar (Resim 2.3.), Timur'un filleri, Akşehir'in yerel ürünlerinden birisi olan tescilli Akşehir kirazını Nasreddin Hoca ile birleştiren kompozisyonlar (Resim 2.5.) olarak üretilmektedir.

² "Hoca, günün birinde kepçeyi, tencereyi alıp Akşehir Gölü'nün kıyısına gider; başlar elindeki kepçeyle bir şeyler yapmaya. Bu durumu görenler merakla izlemeye başlar. İçlerinden biri dayanamayıp sorar:

"Hocam, ne yapıyorsun?"

"Görmüyor musunuz? Göle yoğurt mayalıyorum."

"İlahi Hocam, hiç göl maya tutar mı?"

"Arkadaşlar, dostlar, ben de biliyorum tutmayacağını; ancak, ya tutarsa!" deyiverir (Sakaoğlu ve Alptekin, 2009: 210).

Resim 2.3. AKSEV'in hediyelik eşyaları 1

Nasreddin Hoca'nın eşeğe ters binmesi toplumun hafızasındaki popüler imgelerden birisidir. Bunun kültür endüstrisinin bir parçası olan hediyelik eşya üretiminde de yaygın olarak kullanılan imgelerden biri olduğunu söyleyebiliriz. Göle mayan çalan, kazanı doğurtan, bindiği dalı kesen Nasreddin Hoca imgeleri de kültür endüstrisinde ürüne dönüştürülmektedir. Akşehir'de üretilen hediyelik eşyalarda da bunu örnekleri görülmektedir.

Resim 2.4. AKSEV'in hediyelik eşyaları 2

Resim 2.5. AKSEV'in Hediyeelik Eşyaları 3

Resim 2.6. AKSEV'in hediyeelik eşyaları 4

Kültürel bellekte oluşmuş ve aktarılmış fıkraları imgesel olarak yeniden yarattıkları, kente özgü ana imge sayılabilecek Nasreddin Hoca ile birlikte başka imgeleri de birleştirdikleri görülmektedir. Üretilen bu ürünlerde sözlü kültür ürünü olan fıkralara görsel üzerinden bir gönderme yapıldığı görülmektedir. AKSEV'in bir vakıf olarak kentin markalaşması ve tanıtımı için Akşehir' e ait imgeleri uygulamalı halk bilimi alanında yeniden üreterek ekonomik bir değere dönüştürdükleri tespit edilebilir.

Nasreddin Hoca'nın hediyelik eşyalarda kullanılması, bu ürünleri alan kişinin sözel gelenekte oluşmuş bir kahramanın anlatılarının görsel olarak da yeniden üretimini sağlamaktadır. Gülin Öğüt Eker, alınan ürünlerinin "her kullanımda, kullanıcının ve kullanımı gören kişinin zihninde, sembolize edilen fıkra metninin hatırlanmasının, Nasreddin Hoca imgesinin kültürel bellekteki imajını da sağlamlaştırmakta ve geleneği işlevsel hale getirdiğini" (Eker, 2009) ifade etmektedir. Geleneği işlevsel hale getirmek için de Nasreddin Hoca gibi kültürel bellek de oluşmuş imgeler etrafında uygulamalı halk bilimi örnekleri geliştirilmelidir. Hymes, "Uygulamalı halk biliminin çoğunlukla, ilgilendiği geleneğin gerçekten bir parçası olduğunu, performansın yeni koşullarına adapte olmanın bir parçası" (Hymes'dan akt. Baron, 2014: 184) olduğunu dile getirir. Yani Nasreddin Hoca ve fıkralarının etrafında oluşturulmuş her türlü uygulamalı halk bilimi çalışması geleneğin parçası olan performans örnekleri olarak düşünülebilir. Uygulamalı halk bilimi kapsamında üretilen her şey kendi içerisinde biricik ve önemli olarak değerlendirilmelidir.

Nasreddin Hoca'nın Sivrihisar merkezde, Nasreddin Hoca Köyü'nde (eski adı Hortu) ve Eskişehir merkezde kültür endüstrisi bağlamında imgesel olarak nasıl yeniden üretildiği üzerinde durulması gereken önemli bir konudur. Sivrihisar'a gidilerek yapılan araştırmalar sonucunda Nasreddin Hoca'nın Sivrihisar'da kültür endüstrisinde kullanımı açısından çok geniş çaplı bir üretim olmadığı tespit edilmiştir. Bir dönem Nasreddin Hoca Beldesi'nin belediye başkanı bugün ise Sivrihisar Belediye Başkan Yardımcısı olan Hüseyin İlhan, Sivrihisar merkezde sanayide bir dükkânda Nasreddin Hoca'nın hediyelik eşyalarının biblolar şeklinde hazırlandığını ve bunların ise yine merkezde bir dükkânda satıldığını ayrıca bazı hediyelik eşyaların da Akşehir'de yaptırıldığını belirtti. Nasreddin Hoca'nın doğduğu

köy olarak kabul edilmesi sebebiyle Nasreddin Hoca Köyü adını alan bu yerdeyse hediyelik eşya üretim veya satışı yapıldığına dair herhangi bir şey tespit edilmemiştir. Eskişehir merkezde ise Nasreddin Hoca imgesinin kullanıldığı magnet, biblo gibi hediyelik eşyaların dükkânlarda satıldığı görülmektedir. Yine merkezde bulunan Balmumu Heykel Müzesi'nin hediyelik eşya mağazasında Nasreddin Hoca temalı bardak ve üç boyutlu maket satışı yapılmaktadır. Sivrihisar ve Eskişehir açısından Nasreddin Hoca'nın kültür endüstrisi alanında kullanımında çok büyük eksiklikler göze çarpmaktadır. Sınırlı çeşitlilikte çok da yaratıcılık göstermeyen hediyelik eşyaların dışında başka bir şey tespit edilememiştir. Sivrihisar'ın, "Nasreddin Hoca'ya doğduğu yer burası" diye sahip çıkmaya çalışırken, Nasreddin Hoca'yı görsel imge olarak yeniden üretmek konusunda çok da etkin olamadığı söylenebilir.

Kültür endüstrileri ve yaratıcı endüstriler kültürel miras belleğinde bulunan unsurları kültürel ekonomik değere dönüştüren alanlardır. Buradan yola çıkarak Nasreddin Hoca imgesinin Akşehir ve Sivrihisar'ın kültür endüstrileri ve yaratıcı endüstriler alanlarında nasıl kullanıldığına bakılmıştır. Akşehir'in Sivrihisar'a göre Nasreddin Hoca imgesiyle kültür endüstrileri alanında ürettiği ürünler açısından daha ileri bir noktada olduğu söylenebilir. Ancak kent kimliğini Nasreddin Hoca üzerinden tanımlayan her iki yerin de bu imgeyi kültürel ekonomik değere dönüştürme konusunda yerel sürdürülebilir kalkınmalarına ivme kazandıracak kültür politikaları hazırlaması gerektiği ifade edilebilir. Kent kimliğini zirve şahsiyet üzerinden tanımlayabilmek için imge yaratma, tanıtım, yayma ve yaşatma süreçleri önemlidir. Bu süreçlerin etkili olarak gerçekleştirilip başarıya ulaştığı kahramanlardan birisi Amerikalıların Paul Bunyan adlı kahramanıdır. M. Richard Dorson, "Folklore ve Fakelore" adlı makalesinde, folklorun, hangi şekilde tanımlanırsa tanımlansın sözlü olarak yaşadığını kanıtlaması ve masalların, şarkıların, söylencelerin sonraki nesillere sözlü olarak aktarılması gerektiğini ifade eder. Ayrıca ona göre bu ürünlerin yayımlanması sadece onların yayılmasına yardım edebilir ve bir masal sadece yayında yaşarsa edebiyat olur (Dorson, 2007: 12,13). Dorson, bu görüşlerinden yola çıkarak Paul Bunyanı uydurulmuş, icat edilmiş bir kahraman olarak tanımlar. Ancak Dorson'un bu eleştirilerine rağmen Paul Bunyan Amerika'da reklamları, pazarlaması ve ekonomik getirisiyle etrafında başarılı bir imge oluşturarak önemli bir kahraman haline gelmiştir. Nasreddin Hoca

da Dorson'un sözünü ettiği sözlü kültürde oluşmuş ve aktarılmış bir folklor unsurudur. Dorson'un iddia ettiği şekliyle Paul Bunyan icat edilmiş bir kahraman olarak bu kadar etkili bir imge haline geliyor ve Amerika için önemli bir ekonomik kaynak oluyorsa, sözlü kültürde aktarılan Nasreddin Hoca gibi bir gelenek unsurunun da bu konuda ciddi başarılar elde etmesi gerekmektedir. Bu başarının elde edilebilmesi de imge yaratma süreçlerindeki başarıdan ve yaratılan imgeden ekonomik değer elde etmekten geçmektedir.

3. BÖLÜM

NASREDDİN HOCA İMGESİNİN KÜLTÜR TURİZMİ BAĞLAMINDA YENİDEN ÜRETİMİ

“Çalamadık göle maya,
Kurutanlarda kalmamış haya...”

Marko Paşa
(Homur Mizah Dergisi-2007)

3.1. Kültür Turizmi Kavramı

İçeriğinin üretilmesinde ve geliştirilmesinde kaynağını kültürden alan kültür turizmi bu çalışmanın temel hareket noktalarından birisini oluşturmaktadır. Kültür turizmi kültürün ekonomiyle olan ilişkisini gösteren alanlardan birisidir. Deniz, kum, güneş turizminin sınırlı hale getirdiği turizme, kültür turizmi her daim taze kan pompalayacak bir alandır. Nebi Özdemir, “Kültür Turizmi” adlı makalesinde, “kültürlerle işbirliği gelişen turizm alanının “deneyim ekonomisi, yaratıcı ekonomi, içerik ekonomisi” kapsamında özerk bir kültürel sektör olarak değerlendirildiğini” (Özdemir, 2012: 221) belirtmektedir. Bu ifadeden de anlaşılacağı gibi kültür turizmi bireylere kültürel deneyim yaşatarak, bundan ekonomik gelir elde edilmesini sağlayan bir alandır. Kültür, toplumlar var olduğu sürece devam edecek, kuşaktan kuşağa aktarıldıkça zenginleşecektir. Kısacası kültür, durağan değil devingen yapısıyla kültür turizmi için de tükenmeyecek bir kaynak olarak görülebilir. Faruk Pekin, “Çözüm: Kültür Turizmi” adlı yapıtında, kültür turizminin, “biri kültür mirası (geçmişe ait olan her şey), diğeri yaşayan kültür (a. gelenekler, görenekler, folklor, dinsel inançlar, mutfak vb. yaşam kültürü, b. çağdaş kültür ürünleri, gösteri ve sahne sanatları, yaratıcı, kültür endüstrilerinin tüm sonuçları)” (Pekin, 2011: 150) olmak üzere iki yönüne değinir. Bu noktadan hareketle kültür turizmi, kültür endüstrileri ve ülkelerin kültür politikaları alanlarıyla birlikte düşünülmelidir. Bu üç alan arasındaki ortaklığı sağlayan kültür, bu alanlar için bir araç değil amaç olarak değerlendirilmeli ve bu doğrultuda doğru ve yerinde planlamalarla hareket edilmelidir.

Kültür turizmi, kültürden ekonomik değer elde edilen diğer alanlarla birlikte değerlendirilmelidir. Nebi Özdemir, kültür ekonomisi, endüstrileri ve kültürel miras yönetiminin kültür ile turizmi birleştiren alanlar olduğunu ve bu alanlara yönelik kültür politikalarının birlikte değerlendirilerek geliştirilmesinin gerektiğini dile getirmektedir (Özdemir, 2014). Buradan yola çıkarak kültürel mirastan ekonomik değer elde etmeye yönelik kültür endüstrileri, kültür turizmi gibi alanların birbirleriyle karşılıklı ilişki içerisinde olduğu söylenebilir. Kültürel mirası yaratıcılık süreçlerinden geçirerek ürüne dönüştüren kültür endüstrileriye, bu ürünlerin sunumunu ve ekonomik değere dönüşmesini sağlayan da kültür turizmidir. Bu iki alana yönelik süreçleri inceleyecek, eksikliklerini belirleyecek ve bu yönde kültür politikalarının oluşturulmasını sağlayacak olan kapsayıcı alan ise kültür ekonomisidir.

Kültür turizmi kavramının tanımına yönelik çeşitli örgütlerin görüşleri vardır. Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü kültür turizmi kavramına yönelik iki tanım yapmıştır. Birinci tanıma göre “Kültür turizmi, bireylerin çeşitlilik, kültürel düzeylerini yükseltme, yeni bilgilere ulaşma, deneyler yaşama ve yüz yüze gelme gereksinimlerini karşılayan tüm hareketlerdir.” (Pekin, 2011: 155). Diğer tanıma göre ise, “Kültür turizmi bireylerin hac, sanat, folklor ve doğayı araştırma gezileri, sitlere ve anıtlara geziler, festivallere ve diğer kültürel etkinliklere gidiş, sahne sanatları, inceleme ve kültür gezileri gibi temelde kültürel motivasyonlu tüm hareketlerini kapsar.” (Pekin, 2011: 155, 156). UNESCO, kültür turizmini “diğer halkların kültürlerine önem veren algılamayı öne çıkaran turizm türü” olarak da tanımlamaktadır (Pekin, 2011, s. 158). Bu tanımlardan da anlaşılacağı üzere kültür turizmi içerisinde her türlü kültürel faaliyeti barındıran, kültürel karşılaşmaları sağlayan bir alandır. Bireyler kültür turizmi sayesinde kendi kültürel belleklerinde bulunan deneyimlere yenilerini eklemektedirler. UNESCO’nun kültür turizmine yönelik tanımında özellikle belirttiği gibi bireylerde gittikleri yerlerde karşılaştıkları halkların kültürlerine karşı bir farkındalık uyandırılmış olmaktadır.

UNESCO, Avrupa Konseyi, Avrupa Birliği gibi kuruluşlara “kültürel miras” konusunda bağımsız danışmanlık hizmeti veren, 45 ülkede yaklaşık 250 STK’dan oluşan Europa Nostra adlı kuruluşun 2006 tarihli Malta Bildirgesi’nde (“Kültür Turizminin Teşvik ve Denetimi”, Ek 14) kültür turizmi şöyle tanımlanmaktadır:

“Kültür turizmi, diğer hedefleri arasında, amacı özellikle kültürel alanlar dahil taşınabilir ve taşınmaz kültürel mirasa odaklanarak, tarihî sitleri ve anıtları, kültürel miras destinasyon alanlarını keşfetmek, onları sevmek, gezgin kabul eden ülkelerin kültürel tarihini gerçekten temsil eden etkinlikleri ve yerleri yaşamak olan uluslararası ve yerli turizm biçimidir” (Pekin, 2011: 158, 159).

Avrupa Kültür Turizmi Network’u ECTN’nin Cardiff (2005) ve Göteborg (2006) deklarasyonları kültür turizminin şu alanlarını kapsamaktadır:

“Kültür turizmi somut olmayanı (intangible) dahil, tüm kültürel mirası, çağdaş ve popüler kültürü, yaratıcılığı, görsel sanatları, edebiyatı, müzeleri, doğal manzaraları, bahçeleri, saraylar, ören yerleri, film endüstrisi, mimari, radyo ve televizyon yayınları, spor, yemek kültürü... Avrupa’da rekabet işlevini geliştiren yaratıcı endüstriler ile bağlantılıdır ve onlardan yararlanır” (Pekin, 2011: 59).

Buraya kadar yapılan tanımlamalardan da tespit edileceği gibi kültür turizmi, kültürün sadece tarihî yanını değil güncel durumunu da dikkate alarak somut olanla birlikte somut olmayan mirası da kapsamına almalıdır. Dahası bu miraslar etrafında oluşturulmuş imgeleri de kapsamına alarak kültür endüstrileri ve kültür politikalarıyla birlikte değerlendirilmelidir. Çünkü Oğuz’un da ifade ettiği gibi “imgeler, küreselleşmenin ortaya çıkardığı olgulardan biri olan tek biçimliliğe gidiş karşısında kültür turizminin önemli hareket noktalarından biridir” (2013: 81). Bu doğrultuda kültür turizminde, kültürel imgeler bağlamları içerisinde etkili bir şekilde kullanılmalıdır. Bunu yaparken de tanıtım faaliyetlerine önem verilerek hareket edilmelidir. Kültürel bellekte bulunan malzemenin kültürel ürüne dönüştürülmesi, kültürel mekânların turistik formlarda özüne zarar vermeden yeniden sunulması tek başına yeterli değildir. Tüm bunların yapılması kadar doğru ve etkili tanıtım faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi de önemlidir. Bunun için medya, internet gibi araçlar kullanılarak görünürlüğün ve tanınırlığın sağlanması gerekmektedir.

Gerek somut gerekse somut olmayan kültürel mirasın kültür turizminin ana kaynağı olduğu söylenebilir. Ancak kültür turizminin kültürel miras üzerinde olumlu etkileri olduğu gibi olumsuz etkileri de bulunmaktadır. Bu etkileri Nebi Özdemir’den özetlersek; olumlu açıdan, kültür turizmi, kültürel miras alanı konusunda farkındalık ve bilinç düzeyinin artmasına neden olmuştur. Yerel ile yabancıların etkileşimini sağlayan kültür turizmi, böylece yerel, ulusal ve küresel ölçekte sosyo-kültürel değişmelerin, kültürler arası alışverişin temel nedeni olmaktadır. Olumsuz açıdan

ise ekonomik değer kaygısıyla birlikte bazı durumlarda yerelin geleneksel kültürünü turistlere göre yeniden biçimlendirdiği görülmektedir. Turistin ilgisini çekmek uğruna yapılan bu faaliyetler “basitleştirme/ sadeleştirme veya birleştirme” şeklinde gerçekleşebilmektedir. Kültür turizmi kapsamında bazı unsurların bağlamı dışında kullanılması ya da yerelin geleneğinde olmayan yeni yaratılan/ uydurulan içerikler ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Ayrıca “tektrleştirilme, standardize edilme, otantikleştirilme, turistikleştirilme, fosilleştirilme, yeniden bağlamlandırma veya ticari metaya dönüştürülme” gibi olgular da kültür turizmi alanında ortaya çıkan olumsuzluklardır (zdemir, 2014). Kültür turizminin kültürel mirasın korunmasını, aktarılmasını ve ekonomik değere dönüşümünü sağlaması açısından olumlu yönlerinin bulunmasının yanında bu süreçleri gerçekleştirirken gerek bilinçli olarak gerekse bilinçsiz olarak kültürel mirasa dair olumsuzluklara neden olduğu görülmektedir.

Kültür turizmi kapsamında değerlendirilecek olan kültürel miras unsurlarının öncelikli olarak araştırılması gerekmektedir. Bunun için de değerlendirilecek olan kültürel miras unsurunun bağlamı, aktarıcıları doğru bir şekilde belirlenmelidir. Devamında z ve bağlamı bozulmadan, kültürel ekonomik bir değere dönüştürülmelidir. Geçmişten gelen kültürel miras bugünün dünyasında yeniden sunulurken öncelikli amaç ondan ekonomik değer elde etmek değil, onun korunmasını ve aktarımını sağlamak olmalıdır. Kültür turizmi, kültürel mirasın yaşatılarak ve yaratıcılık faaliyetleriyle geliştirerek aktarımını sağlanabileceği noktasından hareket etmelidir. Dahası gelenekte bulunmayan unsurlar varmiş gibi sunulmamalı ya da var olan unsurlar da bağlamsızlaştırılarak ya da özgünlüklerine zarar verecek şekilde değiştirilerek sunulmamalıdır. Tüm bunları sağlayabilmek için de kültürel miras, kültür ekonomisi, kültür turizmi, kültür endüstrileri alanlarının bir arada değerlendirildiği yerel kültür politikaları, bu alanlarla ilgili çeşitli sivil toplum kuruluşları, devlet kurumları ve özel sektör yöneticilerinin işbirliğiyle oluşturulmalıdır.

3.2. Nasreddin Hoca İmgesinin Kültür Turizmi Bağlamında Değerlendirilmesi

Fıkralarıyla birlikte sözlü kültürünü ürünü olan Nasreddin Hoca, geleneksel kabule göre Sivrihisar’da doğmuş Akşehir’de yaşamış ve ölmüştür. Ancak Nasreddin Hoca bu geleneksel kabule rağmen kültürel ekonomik bir imge olarak

ülke çapında hatta evrensel olarak tanınmakta ve kullanılmaktadır. Nasreddin Hoca imgesinin kültürel miras unsuru olarak kültür endüstrileri ve yaratıcı endüstriler tarafından pek çok ürüne dönüştürüldüğü görülmektedir. Bu ürünlerin sunumunun ve tüketiciye ulaşımının sağlanmasında kültür turizminin önemli bir alan olduğu söylenebilir. Nebi Özdemir bu alanlar arasındaki ilişkiyi şöyle ifade etmektedir: “Kültürel miras ile kültür turizmi arasındaki bağın kurulması ve güçlendirilmesi öncelikle kültür endüstrileri ve yaratıcı endüstrilerin geliştirilmesine ve etkin bir şekilde değerlendirilmesine bağlıdır” (Özdemir, 2014). Bu alanlar arasındaki bağ yerel kültürel politikalar oluşturularak yerel sürdürülebilir kalkınma süreçlerine dahil edilerek güçlendirilmelidir. Kültürel mirasın sürdürülebilirliği sağlanabildiği ve doğru bir şekilde kültürel ekonomik imgelere dönüştürülebildiği sürece yerel sürdürülebilir kalkınmanın sağlanabileceği noktası unutulmamalıdır.

Nebi Özdemir, kültür turizmini, kültürel miras alanı ve ekonomisi; deneyim alanı ve ekonomisi; içerik alanı ve ekonomisi; yaratıcılık alanı ve ekonomisi; telif, tescil, marka alanı ve ekonomisi olarak tanımlamaktadır (Özdemir, 2012: 225,238). Nasreddin Hoca'nın kültür turizminde kullanımına bu tanımda bulunan kavramlardan yola çıkarak bakmak gerekmektedir.

Nasreddin Hoca imgesi kültürel mirasa ait bir unsur olarak kültür turizmi açısından ekonomik değer oluşturmaktadır. Kültür endüstrisi, yaratıcı endüstriler ve sanat alanlarında Nasreddin Hoca imgesi sinema filmi, çizgi film, tiyatro, opera, karikatür, hediyelik eşya gibi pek çok kültürel ekonomik üründe kullanılmaktadır. Bu ürünlerin tanıtımıysa medya, internet gibi araçlar sayesinde yapılmaktadır. Böylece Nasreddin Hoca, kültürel miras ürünü olarak daha fazla görünürlük kazanmaktadır. Nasreddin Hoca imgesi etrafında oluşturulan hediyelik eşyalar, takılar kültür turizmi kapsamında gerek yerli gerek yabancı turist tarafından satın alınarak ekonomik değer sağlamaktadır.

Kültür turizminin asıl amacı, gelen turistlere kültürel miras unsurlarından yola çıkarak deneyim yaşatmaktır. Mutfak, dans gibi kültürel miras uygulamalarının kültür turizmi kapsamında deneyimlenebilmesi daha kolaydır. Ancak Nasreddin Hoca fıkraları sözlü kültüre ait bir halk edebiyatı ürünüdür. Bu durum da Nasreddin Hoca imgesinin kültür turizmi için bir deneyim alanı ve ekonomisi oluşturma sürecini daha

dolaylı yoldan gerçekleştirmesine neden olmaktadır. Çünkü halk edebiyatı ürünlerindeki deneyimleme alanı doğrudan gerçekleşmemektedir, ancak ürün üzerinden bir deneyimleme söz konusu olabilmektedir. Kültürel miras olarak Nasreddin Hoca'nın kültür turizminde deneyimleme alanı oluşturmasına örnek olarak animasyonlarının, filmlerinin izlenmesini, karikatürlerinin görülmesini örnek olarak verebiliriz. Ancak asıl deneyimleme alanı olarak Nasreddin Hoca fıkrâ belleğinin anlatıldığı, aktarıldığı ortamlar örnek olarak verilebilir. Hatta bu anlatım ortamlarında yeni yaratmalar da ortaya çıkabilir. Ayrıca Nasreddin Hoca imgesi etrafında gerçekleştirilen şenlikler, karikatür ve fotoğraf yarışmaları gibi etkinliklerin de kültür turizmi açısından deneyim alanı oluşturduğu söylenebilir.

Kültür turizminin temelinde içeriğinin olması noktası bulunmaktadır. Kültür turizmi, kültürel bellekte var olan unsurlardan yola çıkarak bir içerik alanı ve ekonomisi oluşturmaktadır. Nebi Özdemir, içeriği, özgünlük ve farklılık kaynağı olarak tanımlamakta, ayrıca içeriğin kültürel, bölgesel ve küresel rekabet açısından temel belirleyici olduğunu ifade etmektedir (Özdemir, 2012: 231). Nasreddin Hoca imgesi de kültür turizmi açısından bir içerik ve ekonomi alanı oluşturmaktadır. Nasreddin Hoca'nın genel anlamda, Türkiye; kentsel anlamda ise Akşehir ve Sivrihisar için içerik ve kimlik kazandıran kültürel bir miras olduğu ifade edilebilir. Nasreddin Hoca imgesi içerik olarak kültür endüstrileri ve yaratıcı endüstriler gibi alanlarda kullanılmaktadır. Böylece Nasreddin Hoca imgesini bu ürünler sayesinde tanıyan turistler için Hoca'ya dair mekânlar cazibe noktası oluşturmaktadır. Turistlerde bu yerleri ziyaret etme isteği uyandırmaktadır. Kültür turizmi kültürel belleğinde bulunan içeriği ne kadar etkili ve doğru şekilde tanıtılabilirse turizm için o oranda ekonomik katkı elde edilebilir ve istihdam sağlanabilir.

Kültür turizminin bir telif, tescil ve marka alanı ve ekonomisi olması yörelerin, kentlerin kültürel miraslarını ekonomik değere dönüştürebilmesi için önemli unsurlardır. Nebi Özdemir, tescillenen kültürel mirasların ait oldukları yörelerin kültür turizmi için ve kalkınması için önemli olduğunu ve her tescilin kültürel özgünlük veya çekiciliğin kazanılması anlamına geldiğini ifade etmektedir (Özdemir, 2012: 237). Kültürel mirasın, ait oldukları yöreler, kentler tarafından tescillenmesinin o bölgelerin kültür turizmi için çok önemli olması noktasından hareketle yapılan araştırmalarda Nasreddin Hoca imgesiyle ilgili herhangi bir tescil çalışması tespit edilememiştir.

Nasreddin Hoca imgesinin kullanımıyla ilgili herhangi bir telif ve tescil çalışmasının olmaması, bu imgenin kültür endüstrileri, yaratıcı endüstriler ve kültür turizmi gibi kültür ekonomisi alanlarında kullanımına bir sınırlandırma getirmemektedir. Bu durum imgenin pek çok alanda kullanılarak görünürlüğü artırması açısından olumlu gibi görünse de bazen bağlamı dışında ticarî amaçlarla kullanılmasına neden olmaktadır. Bu duruma örnek olarak resim 3.1.'de Nasreddin Hoca imgesinin bağlamı dışında başka bir kültürel uygulamanın ticarî tanıtımını yapmak amacıyla görsel olarak kullanıldığı görülmektedir.

Resim 3.1. Ankara Hamamönü Hediyelik Eşya Standı

Bu tür kullanımlar imgenin gerekli gereksiz her yerde bulunmasına ve böylece bir süre sonra sıradanlaşmasına neden olabilir. Kültürel miraslardan yola çıkılarak oluşan farklı imgeler bir arada verilirken bağsımsızlaştırmamaya, sıradanlaştırmamaya dikkat etmekte fayda vardır. Tescil, telif ve markalaşma süreçleri bu tür olumsuzlukların olması durumunun tam olarak önüne geçemese bile caydırıcı nitelikte olabileceği söylenebilir.

Geleneksel kabule göre Akşehir ve Sivrihisar Nasreddin Hoca'ya dair mekânlar olmasına rağmen, bu yerlerin dışında da Hoca'ya dair pek çok ürün ve unsurla Türkiye'nin hemen hemen her yerinde karşılaşmaktadır. Gerek yabancı gerek yerli turistler dinlenme tesisleri, hediyelik eşya dükkânı gibi yerlerde

Nasreddin Hoca imgesinin kullanıldığı ürünlerle karşılaşmakta ve bu ürünleri satın alabilmektedir. İstanbul'da Galata Kulesi civarında bulunan bir hediyelik eşya dükkânında yabancı turistlere yönelik hazırlanmış kartpostallarda Nasreddin Hoca imgesinin kullanıldığı görülmektedir (Resim 3.2 ve Resim 3.3.).

Resim 3.2. Nasreddin Hoca Karpostalı (1)

I KNOW HOW YOU WERE IN YOUR YOUTH

Hoca tries to mount a horse which proves too tall for him. Just in case some people may have seen him, he exclaims; "You should have seen me in my youth!"

When he realizes that there is no one nearby, he mutters to himself:
"Rubbish. I know how you were in your youth, too."

JE SAIS CE QUE TU VALAIS DANS TA JEUNESSE...

Un jour, Nasreddin Hodja veut monter à cheval, mais celui-ci étant trop haut, il n'y arrive pas. Alors il s'écrie: "Ah, où est ma jeunesse?" Puis, s'assurant d'un coup d'oeil qu'il n'y a personne autour de lui, il se reprend: "Allons, trêve de balivernes, tu ne faisais pas mieux dans ta jeunesse!"

ICH WEISS, WIE DU FRUEHER WARST

Der Hoca versucht, auf ein Pferd zu steigen, das aber viel zu hoch für ihn ist. Schließlich gibt er auf. Für den Fall, daß ihm jemand zugeschaut haben könnte, ruft er laut:

"Ihr hättet mich früher sehen sollen!"

Als er aber merkt, daß sich niemand in der Nähe befindet, murmelt er leise: "So ein dummes Gerede, ich weiß doch genau, wie du früher warst!"

Resim 3.3. Nasreddin Hoca Kartpostalı (2)

Kartpostallarda fıkraya dair anlatım hem görsel olarak hem de İngilizce, Fransızca ve Almanca olmak üzere üç dilde yazılmış metinler halinde sunulmaktadır. Böylece kartpostallar aracılığıyla Nasreddin Hoca'nın fıkraları başka dillere aktarılmakta ve satın alınarak başka ülkelere taşınmaktadır. Aynı zamanda sözlü kültür unsuru olan Nasreddin Hoca fıkraları somut ürünlere dönüştürülerek ekonomik değer sağlamaktadır.

Nasreddin Hoca imgesiyle karşılaşılan yerler içerisinde turistik mekânlarda bulunan hediyelik eşya dükkânları da vardır. Bu dükkânlarda birbirinden farklı yerlere ait kültürel imgeler etrafında oluşturulmuş hediyelik eşyalar birlikte yer almaktadır. Resim (3.4.) ve resim (3.5.) Ankara Kalesi civarında bulunan hediyelik eşya dükkânlarında çekilmiştir.

Resim 3.4. Ankara Kalesi Civarı Hediyelik Eşya Dükkânı

Resim 3.5. Ankara Çıkrıkçılar Yokuşu Hediyeelik Eşya Dükkânı

Görsellerden de görüleceği üzere Nasreddin Hoca imgesi nazar boncuğu, Fatma'nın Eli gibi başka kültürel imgelerin sunulduğu hediyeelik eşyalarla bir arada yer almaktadır. Nasreddin Hoca imgesi hediyeelik eşya olarak Ankara Kalesi'ne gelen turistlere sunulmakta ve bu bölge için ekonomik değer sağlamaktadır.

Nasreddin Hoca'nın kültür turizmi alanında kültürel ekonomik değere dönüştürülerek pek çok yerde kullanıldığı görülmektedir. Bu durum kültürel bir miras olarak Nasreddin Hoca'nın görünürlüğüne katkı sağlaması açısından olumlu olarak değerlendirileceği gibi, sadece ekonomik kaygıyla bağlamından kopuk olarak ticarileştirilmesi gibi durumların ortaya çıktığı görülmektedir. Bu nedenle kültür turizminde kullanılacak kültürel mirasların öncelikle sürdürülebilir korunmalarının sağlanması gerekmektedir. Ayrıca kültürel miraslarla ilgili telif ve tescil süreçlerinin olması da bu korumayı resmî düzeyde sağlayabilir ve ekonomik kaygıyla yanlış kullanımı konusunda caydırıcı olabilir.

3.3. Nasreddin Hoca İmgesinin Akşehir ve Sivrihisar'da Kültür Turizmi Açısından Değerlendirilmesi

Nasreddin Hoca hem kahraman olarak hem de fıkralarıyla kültürel miras alanında yer almaktadır. Akşehir ve Sivrihisar geleneksel kabule göre kültürel bir miras olan Nasreddin Hoca'ya dair kültürel ve bağlamsal mekânlar olarak görülmektedir. Sivrihisar'ın Hoca'nın doğum yeri, Akşehir'in ise yaşadığı ve öldüğü yer olması bu kentlere kültürel miras mekânı olma önceliğini sağladığı söylenebilir. Nasreddin Hoca imgesinin genel anlamda kültür turizminde nasıl yer aldığı noktasından sonra, Akşehir ve Sivrihisar'ın kültür turizminde nasıl yer aldığına ve kültürel ekonomik bir değere ne kadar dönüştüğüne bakılması gerekmektedir.

Nasreddin Hoca imgesinin Akşehir'de kültür endüstrisi bağlamında hediyelik eşyalarda kullanımı kadar kültür turizmi ve kentsel peyzajda da kullanıldığı görülmektedir. Akşehir'e gelenlerin ilk gördükleri Nasreddin Hoca imgesi, otogarın üzerine yerleştirilmiş olan eşeğine ters binmiş Nasreddin Hoca heykelidir (Resim 3.6.).

Resim 3.6. Akşehir Otogarı

Akşehir'in Nasreddin Hoca'nın şehri olduğu önbilgisiyle şehre gelenler otogarda böylece ilk olarak Nasreddin Hoca'nın heykeli ile karşılaşmaktadırlar. Nebi Özdemir, "kentlerin ana imgelerinin genelde kent içi mekânlarda, etkinliklerde, yayınlarda ve kısacası öteki ya da ötekilerle karşılaşılan her mekân ve ortamda yer aldığı" (Özdemir, 2012: 119) ifade eder. Nasreddin Hoca heykelinin şehre gelenlerin ilk olarak buldukları yer olan otogara konulması kente kimliğini veren ana imgenin, ötekiyle ilk karşılaşılan yerde bulunması olarak yorumlanabilir. Urry, yer imajlarının ürün ve hizmetlerin simgesel yerleşiminde rutin olarak kullanıldığını (Urry, 2015: 52) ifade eder. Nasreddin Hoca da Akşehir için bir yer imajı olarak otogardan başlayarak kentin peyzajında simgesel olarak kullanılmaktadır.

Nasreddin Hoca'nın mizahından ve anlam dünyasından Akşehir peyzajında pek çok yerde yararlanıldığı görülmektedir. "Tersine Saat"i icat eden Erdoğan Özbakır'ın Hoca'nın eşeğe ters binmesinden ilham aldığı gibi yine kentin peyzajında da bu terslik imgesinden yararlanılmıştır. Bunun en belirgin örneklerinden birisi Nasreddin Hoca'nın türbesini gösteren ters harflerle yazılmış tabeladır (Resim 3.7.).

Resim 3.7. Nasreddin Hoca'nın Türbesini Gösteren Ters Tabela

Nasreddin Hoca'nın eþeęe ters binerek doğru yöne gitmesi gibi, bu tabelada tersine yazılarak doğru yeri göstermektedir. Tabelanın işaret ettiği yerin Nasreddin Hoca'nın türbesi olması da doğru yerin Hoca'nın yanı olduğunu düşündürebilir. Böyle bir tabelanın kullanılması Hoca'nın mizah anlayışının uygulamalı olarak da gerek yabancı gerek yerli turistlere gösterilmesini sağlayabilir.

Akşehir'e turistik amaçla gelenlerin en çok ziyaret ettikleri yer Nasreddin Hoca'nın türbesidir (Resim 3.8.). Burası Akşehir halkı tarafından Nasreddin Hoca'nın Akşehir'e olan aidiyetini herkese ispatladığı, önemli bir simge mekân haline gelmiştir.

Resim 3.8. Nasreddin Hoca Türbesi Dış Görünüm

Türbe Hoca'nın hayatını Akşehir'de geçirdiği ve burada öldüğü inanışının kanıtı gibi görölmektedir. Nasreddin Hoca Türbesi, Selçuklu mezarlığının ortasında yer almaktadır ve Hoca'nın türbesi olduğundan dolayı mezarlık da Nasreddin Hoca Mezarlığı adıyla anılmaktadır. Akşehir Belediyesi tarafından hazırlanmış katalogta türbeye dair şu bilgiler bulunmaktadır:

“Günümüze büyük değişiklikler geçirdikten sonra ulaşan türbe, iki bölümden oluşur. Tarihi belgelerden edinilen bilgiye göre, 14. yüzyılda yapılmış ve 6 yuvarlak sütun üzerine oturtmuştur. Sonradan dışa, 12 desteğe oturan revak görünümlü çokgen kuruluş yapılmıştır. Türbenin dört tarafının açık, bir tarafının asma kilitle kapalı olması Nasreddin Hoca'nın mizah anlayışının göstergesidir” (Akşehir Kataloğu 2011) (Resim 3.9.).

Resim 3.9. Nasreddin Hoca Türbesi İç Görünüm

Nasreddin Hoca'nın mizah anlayışının, anlam dünyasının mezarında bile etkili olduğu görülmektedir. Türbenin mimarî dokusundan bahsedilmesinin yanı sıra mizah unsurunun her zaman yani Hoca'nın ölümünden sonra dahi belleklerde devam ettiğini gösteren önemli bir göstergedir. Resim 3.9.'da görüldüğü gibi etrafı açık ancak kapısı kilitli olan türbedeki ironik mizah, Nasreddin Hoca imgesinin mezarına yansıyan bir tezahürüdür. Bugün sosyal medyada bu mezar kullanılarak mizah yapıldığı görülmektedir. Sosyal paylaşım ağlarından birisi olan Twitter'a erişimin yasaklanmasına rağmen, herkesin bu sosyal ağa girebilmesi durumu bu türbenin görseli kullanılarak eleştirilmiştir. Bu ironik durum temele alınarak Nasreddin Hoca'nın türbesinin görüntüsü üzerinden mizah üretilmiştir.

Akşehir’de Nasreddin Hoca’nın “dünyanın merkezi”³ fikrında bahsedilen yerin Akşehir olduğuna dair bir yargı vardır. Akşehir’de “dünyanın merkezi” sloganıyla markalaşma yolunda çalışmalar yaptığı görülmektedir. Markalaşma denilince “yerelliğin dünya ile buluşması” (Özdemir, 2012: 66) noktasından hareket eden tek tescil kurumu olan Türk Patent Enstitüsü akla gelmektedir. Bu doğrultuda Nasreddin Hoca ve Turizm Derneği de 2006 yılında Türk Patent Enstitüsü’ne yaptığı başvuru sonucunda on yıllığına “Dünyanın Ortası Akşehir” tescil belgesini almıştır. Beraberinde de Nasreddin Hoca Türbesi’nin önüne “Dünyanın Ortası Burasıdır” yazan bir platform (Resim 3.10.) yerleştirilmiştir.

Resim 3.10. “Dünyanın Ortası Burasıdır” platformu.

Buraya ayak basanlara dünyanın ortasına ayak bastıklarına dair hem Nasreddin Hoca ve Turizm Derneği hem de Belediye tarafından hazırlanmış sertifikalar verilmektedir (Resim 3.11.), (Resim 3.12).

³ “Günün birinde üç papazın yolu Akşehir’e uğrar. Burada Nasreddin Hoca ile sohbet eden papazlar, Efendi’nin bilgisini denemek isterler. İlk soruyu birinci papaz sorar:

“Hocam dünyanın merkezi neresidir?”

Hoca hiç tereddüt etmeden eşeğini göstererek;

“Eşeğimin sağ ön ayağını bastığı yerdir.” diye cevap verir.

İçlerinden biri itiraz eder:

“Bunu nereden biliyorsun?”

“İnanmıyorsanız ölçün.” (Sakaoğlu ve Alptekin, 2009: 169, 170).

Resim 3.11. Nasreddin Hoca Turizm Derneği'nin Dünyanın Ortası Sertifikası

Resim 3.12. Akşehir Belediyesi'nin Dünyanın Ortası Burasıdır Sertifikası

Bu durum Nasreddin Hoca'nın mizah anlayışının günümüzde de etkisini görmek adına ilgi çekici bir uygulamadır. Sertifika vermek, sözlü kültür ürünü olan bir fıkradan yola çıkılarak uygulamalı halk bilimi kapsamında gerçekleştirilen bir çalışma olarak değerlendirilebilir. Geleneğe ait bir unsur üzerinden günümüz kurumları aracılığıyla bir uygulama gerçekleştirildiği görülmektedir. Gerek yerli gerek yabancı turist olsun gelen herkesin ilgisini çekebilecek ve buraya gelenlere temsilî de olsa dünyanın ortasına ayak bastıkları hissini yaşatacak ve bunu belgelendirebilecekleri bir uygulama olarak kültür turizmi kapsamında yaratıcı faaliyetler arasında değerlendirilebilir. On yıllığına patent alınması aynı zamanda Akşehir'in "dünyanın merkezi" sloganıyla bir kent olarak markalaşmasına destek olacak bir uygulama olarak da görülebilir.

Nasreddin Hoca'nın yine "dünyanın merkezi burasıdır inanmayan ölçsün"⁴ diye biten fıkrasından alınan ilhamla hayata geçirilen "İnanmayan Ölçsün Anıtı" (Resim 3.13) Nasreddin Hoca'nın türbesinin yakınında yer almaktadır.

Resim 3.13. İnanmayan Ölçsün Anıtı

⁴ "Nasreddin Hoca'nın komşuları Hoca'yı sıkıştırmak için; "Hocam, sen bilgili adamsın. Bize dünyanın merkezinin neresi olduğunu söyleyebilir misin?" derler. Hoca şöyle bir düşündükten sonra; "Benim durduğum yer..." diye cevap verir. Bunun üzerine komşular gülüşerek; "Hoca Efendi bu nasıl cevap?" derler. Hoca hiçbir şey olmamışçasına komşularına; "İnanmıyorsanız gidin, ölçün." der" (Sakaoğlu ve Alptekin, 2009: 170).

Küre şeklinde ve üzerinden çıkan oklarla çeşitli ülkelerin başkentlerinin Akşehir'e olan uzaklıklarının gösterildiği bir anıt olup bu icat ile dünyanın merkezinin Akşehir olduğu, inanmayan varsa ölçsün denilerek sanki bir kez daha tescillenmeye çalışıldığı gözlemlenmektedir. Yine sözlü kültüre ait bir türün görselleştirilerek bir imge haline getirildiği görülmektedir. Nebi Özdemir'in ifade ettiği gibi "Görsel kültürün yüceltildiği bir çağda, imaj her şeydir." (Özdemir, 2008: 623). Akşehir, sözlü kültürün ürünleri üzerinden imajlar yaratarak görsel kültürün gücünü kentin peyzajında etkili bir şekilde kullanmaya çalışmaktadır.

Nasreddin Hoca'nın türbesinin karşısında Hoca'nın birinde eşeğe ters ve düz bindiği iki ayrı heykel bulunmaktadır. Temsilî "Nasreddin Hocalık" da yapmış olan Mehmet Güleray, bu heykellerden Hoca'nın eşeğe düz bindiği heykelin 1980'lerdeki belediye başkanının "Hoca âlim adamdır, eşeğe ters biner mi?" deyip yaptırdığını ifade etmektedir (Resim 3.14.).

Resim 3.14. Nasreddin Hoca'nın Ters ve Düz Heykelleri

Akşehir’de Nasreddin Hoca ile ilgili bir diğer uygulama ise türbenin yakınındaki Gülmece Parkı’ndadır. Adından da anlaşılacağı üzere mizah temelinde oluşturulmuş bir parktır. Buranın girişinde elinde göle maya çaldığı bakracı ve kaşığıyla birlikte eşeğine ters binmiş büyük bir Nasreddin Hoca heykeli vardır. Bu heykelin etrafında mizahının kaynağını Nasreddin Hoca’dan ve sözlü gelenekten aldıklarını ifade eden Kel Hasan Efendi, Nejat Uygur, Erol Günaydın, Müjdat Gezen, Kavuklu Hamdi, Naşit Özcan, İsmail Dümbüllü, Münir Özkul, Ferhan Şensoy gibi güldürü ustalarının büstleri bulunmaktadır (Resim 3.15.). Parkın içerisinde yine Hoca’nın mizahını karikatürlerinde yaşatan Bedri Koraman, Mustafa Eremektar, Semih Balcıoğlu, Cemal Nadir Güler, Ferit Öngören, Oğuz Aral, Altan Erbulak, Nehar Tüblek, Turhan Selçuk gibi karikatüristlerin büstleri de vardır.

Resim 3.15. Gülmece Parkı’nın Girişi

Tüm bunlardan başka Gülmece Parkı’nda sözlü gelenekte oluşmuş anlatı ürünleri olan Nasreddin Hoca fıkralarının görsel imgeler haline getirilerek canlandırıldığı heykeller de yer almakta ve böylece Berger’in de dediği gibi “imge sözü aydınlatmaktadır” (Berger, 2014: 28). Fıkraların canlandırıldığı bu heykeller yerden yüksek platformlarda bulunmakta olup altlarındaki fıkra metinleri Türkçe ve

İngilizce olarak yazılmıştır. Gülmece Parkı'nda heykellerle canlandırılan Nasreddin Hoca fıkralarının metinleri altlarında yazmasa dahi, görsel bir imge olarak zihnimize fıkra metnin çağrışmasını sağlamaktadır. Ancak fıkra metninin yazılması bir yandan fıkrayı bilmeyenlerin öğrenmesine ve canlandırılan fıkranın görsel sunumuyla birlikte bir anlam oluşturmaya yardımcı olmaktadır. Gülmece Parkı'nda heykellerle canlandırılan Nasreddin Hoca fıkraları şunlardır: Ay'ı Kuyudan Çıkarmak (Resim 3.16.), Turşuyu Sen mi Satacaksın Ben mi?, Testiyi Kırmadan Önce, El Âlemin Ağzı Torba Değil ki Büzesin, Tarifesi Bende, Keramet Kavuktaysa, Bindığı Dalı Kesmiş (Resim 3.17), Ya Tutarsa!, Kazan Doğurdu, Düşünen Hindi (Resim 2.18), Sağlığında Buradan Giderdim, Parayı Veren Düdüğü Çalar (Resim 2.19.), Düşmeseydim İnecektim, Ağaçtan Öte Yol Gider, Yorgan Gitti Kavga Bitti, Kedi Nerede? Fıkraların canlandırıldığı bu heykellerden bazılarının görselleri şöyledir:

Resim 3.16. Ay'ı Kuyudan Çıkarmak

Resim 3.17. Bindiği Dalı Kesmiş

Resim 3.18. Düşünen Hindi

Resim 3.19. Parayı Veren Düdüğü Çalar

Gülmece Parkı'nda fıkraların canlandırıldığı heykellerin dışında, parkın sonunda Nasreddin Hoca'nın "Kazan doğurdu"⁵ fıkrasındaki kazandan esinlenerek yapılmış devasa bir kazan bulunmaktadır (Resim 3.20).

⁵"Nasreddin Hoca komşusundan bir kazan ister, kazanın dışını külle sıvar, bulgurunu kaynatır, sonra da kazanı güzelce temizler ve içerisine küçük bir tencere koyarak komşunun kapısını çalar. Komşu kazanın içindeki tencereyi görünce şaşkın bir şekilde Hoca'ya sorar:

"Hocam, bu tencere ne?"

"Komşu, senin kazan hamileymiş, doğurdu." der.

Komşu bu işten memnun kalır. Bir gün böyle, iki gün böyle derken günün birinde Hoca, komşusundan bir daha kazanı ister. Komşusu da sevinçle kazanı verir. Fakat aradan günler geçmesine karşılık Hoca kazanı bir türlü getirmez. Bir şeyler sezinleyen komşusu Hoca'nın kapısını çalar:

"Hocam, bizim kazanı verir misin?"

"Komşu, senin kazan öldü." der.

Bunun üzerine komşu sinirli bir şekilde Hoca'ya çıkışır:

"Yahu Hocam, hiç kazan ölür mü?"

Hoca, bıyık altından gülererek komşusuna cevap verir:

"Be adam, kazanın doğurduğuna inanıyorsun da öldüğüne neden inanmıyorsun?" (Sakaoğlu ve Alptekin, 2009: 195).

Resim 3.20. Nasreddin Hoca'nı Kazanı

Bu kazanın büyüklüğünün Nasreddin Hoca'nın mizahının uygulamalı olarak gösterildiğinin bir imgesi olarak düşünülebilir. Kazan, tek başına görsel bir imge olarak sözlü kültürün ürünü olan "kazan doğurdu" fıkrasını imlemektedir. Ancak bu imlemeyi yapabilmesini sağlayan kazanı görenlerin kültürel belleğinde bu fıkranın hâlihazırda bulunuyor olmasıdır.

Gülmece Parkı içerisinde Nasreddin Hoca'nın fıkralarının canlandırılmasını sağlayan bu heykeller Hoca'nın kentin peyzajında kullanılması noktasında önemli bir adım olarak görülebilir. Kent kimliğini Nasreddin Hoca gibi bir zirve şahsiyet üzerinden tanımlayan Akşehir'in, Hoca'nın mizahının hissettirildiği bir atmosfer oluşturmaya çalışması da önemli bir noktadır. Ancak bu heykellerin, sözlü kültür kahramanı olan Hoca'nın fıkralarını cansız hale getirdiği söylenebilir. Fıkralarda bulunan mizahın gücü dilden dile aktarılmasından kaynaklanır. Gülmece Parkı'ndaki heykellerin yanı sıra fıkraların anlatıldığı ortamlar sağlanabilirse, Akşehir'de yaratılmaya çalışılan mizahî atmosfer daha etkili bir şekilde sağlanabileceği ifade edilebilir.

Gülmece Parkı'nın içerisinde AKSEV'e bağlı olarak Nasreddin Hoca'nın hediyelik eşyalarını da satan Gülmece Kafe (Resim 3.21.) yer almaktadır. "Gülmecenin Başkentine Hoşgeldiniz" sloganıyla yerli yabancı turistlerin dikkatini çekebilecek bir mekân olarak düşünülebilir. Sözlü bellekte oluşmuş Nasreddin Hoca'nın, imge olarak ekonomik değere dönüştürüldüğü bir yer olduğu ifade edilebilir.

Resim 3.21. Gülmece Kafe ve Hediyelik Eşya Dükkânı

Tüm bu mekânların Nasreddin Hoca Türbesi'nin etrafında bulunması hem Nasreddin Hoca'yı görsel bir imge olarak türbeye gelen ziyaretçilerin karşısına çıkarmakta hem de Nasreddin Hoca'nın mizahının bulunduğu bir atmosfer sağlamaktadır. Berger, "imgenin anlamının yanında görülen ya da hemen arkasından gelen şeye göre değiştiğini, imgenin taşıdığı yetkenin de bağlama yayıldığını" (Berger, 2014: 29) ifade eder. Nasreddin Hoca imgesi de türbe, gülmece parkı, heykeller ve çeşitli tabelaların bulunduğu bağlamda anlam bulmaktadır. Türbesinden başlayarak Gülmece Parkı'na kadar tüm bu alanlarda sözel dokuda oluşan Nasreddin Hoca mizahının görsel imajlarla desteklenerek, hem Akşehir'de

yaşayanlara hem de turizm amaçlı gelenlere Akşehir'in Hoca'nın şehri olduğu izlenimi verilmeye çalışılmaktadır.

Akşehir'de Nasreddin Hoca'nın imgesel olarak kullanıldığı mekânlardan birisi de Nasreddin Hoca Arkeoloji ve Etnografya Müzesi'dir. Müzede etnografik eserlerin sergilendiği üçüncü katta bir odada Nasreddin Hoca'nın "Ye kürküm ye" fıkrası canlandırılmaktadır (Resim 3.22.).

Resim 3.22. Nasreddin Hoca Etnografya Müzesi

Müzenin adında Nasreddin Hoca'nın kullanılması ilk anda sanki müzenin genelinde Nasreddin Hoca'ya dair pek çok şeyin sergilendiğini düşündürse de bir odada canlandırılan fıkrasının dışında Hoca'ya dair başka herhangi bir şey bulunmamaktadır. Bu durum da Nasreddin Hoca'nın isminin müzeyi bir cazibe merkezi haline getirme amaçlı kullanımı eleştiri noktası olarak karşımıza çıkmaktadır.

Nasreddin Hoca mizahının, Akşehir'in daha pek çok yerinde kullanıldığı görülmektedir. Bu yerlerden biri de Akşehir Belediyesi Sosyal Tesisleri'dir. Buranın bahçe kapısında sizi "Parayı veren düdüğü çalar" yazan ahşap bir tabela (Resim 3.23.) karşılamaktadır.

Resim 3.23. Akşehir Belediyesi Sosyal Tesisleri Giriş Kapısı

Bu söz Nasreddin Hoca'nın mizah anlayışını ve yine Hoca'nın anlam dünyasının ışığında vermek istediği mesajı mizahî bir şekilde, oraya gelenlere vermektedir.

Nasreddin Hoca'nın Akşehir'de kültür turizmi ve kültür endüstrisinde bir imge olarak yeniden üretimi ve kullanımı bağlamında bahsettiğimiz uygulamalar ve mekânlar azımsanacak durumda değildir. Ancak bu uygulamaların daha da geliştirilmesi ve tanıtımının daha iyi yapılması gerekmektedir. Bunun için de yaratıcılığın daha fazla ön plana çıktığı, teknolojik yeniliklerden daha fazla faydalanılan kültür politikaları geliştirilmelidir. Nasreddin Hoca ve Turizm Derneği sekreteri Faruk Doğancı, turistlere Nasreddin Hoca ile ilgili mekânları gezdirdiklerini, ancak turistleri Akşehir'de çok uzun süre tutamadıklarını dile getirmiştir. Doğancı, Akşehir turizmine ivme kazandırmak için Nasreddin Hoca ile ilgili projeler hazırladıklarını da sözlerine eklemiştir. Nasreddin Hoca'nın görsel bir imge olarak pek çok alanda kullanılmasının yanında unutulmamalı ki Hoca sözlü gelenekte oluşmuş fıkraların kahramanıdır. Bu sebeple Nasreddin Hoca fıkralarının anlatıldığı ortamlar oluşturmak, kültür turizmi açısından ilgi çekici turistik bir faaliyet olarak düşünülebilir. Aynı zamanda fıkraların aktarımı için oluşturulacak anlatım ortamları, kültürel mirasın aktarımının yapıldığı bir yer olarak Akşehir'i Nasreddin Hoca'ya dair bellek mekânı haline getirecektir.

Nasreddin Hoca'nın kültür turizmi ile kentsel peyzajda kullanımı ve görünürlüğü açısından dikkat çeken ilk olarak Sivrihisar'ın girişinde "Dünyanın merkezi burasıdır"⁶ yazan devasa yapıdaki heykeldir. Kente dair imgelere ait heykellerin girişlere konulması kentin kimliğini o imgeler üzerinden tanımladıklarının göstergeleri olarak yorumlanabilir. Ancak bunun dışında Nasreddin Hoca'nın Sivrihisar merkezde görsel bir imge olarak görünürlüğüne dair, kültür turizmi içinde değerlendirebilecek başka bir mekân ya da herhangi bir uygulama alanı bulunmamaktadır.

Nasreddin Hoca Köyü'ne bakıldığında köyün Hortu olan adının Nasreddin Hoca olarak değiştirilmesi önemli bir nokta olarak düşünülebilir. Kent kimliğini Nasreddin Hoca'nın doğduğu yer olarak tanımlayan bu köy bu durumu adında da

⁶ Görsel için 1. bölüm resim 1. bakınız.

yaşatmaya başlamıştır. Bu ad değişikliği uygulamalı halk biliminin örnekleri arasında değerlendirilebilir. Köyün girişinde eşeğine ters binmiş bir Nasreddin Hoca heykeli, üzerinde “Doğduğum Belde Nasrettin Hoca Kasabasına Hoşgeldiniz” yazan büyük bir levha ve Nasreddin Hoca Çeşmesi bulunduğu görülmektedir. Nasreddin Hoca Köyü, genel kabule göre Hoca'nın doğduğu köydür ve Hoca'nın doğduğu ev de burada bulunmaktadır. Nasreddin Hoca'nın doğduğu evin girişinde eşeğine ters binmiş eliyle de evi gösteren Nasreddin Hoca heykeli bulunmaktadır ve üzerinde de “doğduğum mekâna buyurun” ifadesi (Resim 3.24.) yer almaktadır.

Resim 3.24. Nasreddin Hoca'nın Doğduğu Ev Dış Görünüm

Resim 3.25. Nasreddin Hoca'nın Doğduğu Ev İç Görünüm

Nasreddin Hoca'nın doğduğu ev iki katlı, avlu içinde bulunan bir binadır (Resim 3.25). Bu evin bulunduğu alan içine birisi kafeterya diğeri hediyelik eşya mağazası olarak kullanılmak üzere iki ayrı yer daha yapılmıştır, fakat maddî kaynak problemi nedeniyle bu yerler boş halde bulunmaktadır. Nasreddin Hoca'nın evi olarak köyde bulunan bu yapının içinde hiçbir eşya bulunmamakla beraber, sadece Nasreddin Hoca'nın Doğum Şenlikleri'nin yapıldığı zaman diliminde evin içi kilimlerle kaplanmaktadır. Bu şenlikler ise bir gün sürmektedir. Sabah protokol konuşmalarıyla başlayan şenliklerde, Temsilî Nasreddin Hoca çömezleriyle birlikte tören alanına gelmekte, Hoca'nın fıkraları canlandırılmakta, şenlik yemeği yenilmekte ve akşam halk konseriyle şenlik sona ermektedir. Hüseyin İlhan, Nasreddin Hoca Köyü'nde doğmuş, büyümüş ve belde olduğu dönemlerde belediye başkanlığı yapmış biri olarak bugün yapılan şenliklerin eskisi gibi olmadığını, çocukluğu dönemindeki şenliklerin daha bir coşkuyla ve tam anlamıyla şenlik havasında kutlandığını ifade etti.

Bunların dışında köyün genel görünümüne bakıldığında Nasreddin Hoca Köyü içerisinde bulunan binaların üzerinde Nasreddin Hoca'nın "Ye kürküm ye" (Resim 3.26.), "Bindiğin dalı kesmek" (Resim 3.27.), "Ya tutarsa", "Ben yapacağımı bilirim" gibi fıkraların görselleriyle birlikte yer aldığı tabelalar asılarak uygulama alanı yaratılmaya çalışıldığı söylenebilir.

Resim 3.26. Nasreddin Hoca Köyü Genel Görünüm 1

Resim 3.27. Nasreddin Hoca Köyü Genel Görünüm 2

Resim 3.28. Nasreddin Hoca Köyü Genel Görünüm 3

Resim 3.29. Nasreddin Hoca Köyü Genel Görünüm 4

Bu tabelalarla yerli veya yabancı turistlere köyün Nasreddin Hoca'nın –gerçek-diyarı olduğunu hissettirecek bir atmosfer oluşturmaya çalışılmış gibidir. Nasreddin Hoca'nın görsellerinin bulunduğu ve fıkralarının yazılı olduğu bu tabelalar Hoca'yı kentsel peyzajda görünür kılmak adına yapılmış çalışmalardan birisi olarak değerlendirilebilir. Ancak Nasreddin Hoca fıkraları sözlü kültür ürünüdür. Bu nedenle yazılı olarak bulunmalarının dışında bu fıkraların bu yer içinde anlatılarak aktarımının sağlanması burayı daha canlı kültürel bir mekân haline getirebilir.

Nasreddin Hoca imgesinin köy içerisindeki mekân isimlendirmelerinde kullanıldığı tespit edilmiştir. Nasreddin Hoca Köyü'nün meydanı, köy kahvesinin, eski belediye binasının ve eşeğine ters binmiş Nasreddin Hoca heykelinin bulunduğu alandır ve burası “Nasrettin Meydanı” (Resim 3.30.) olarak anılmaktadır.

Resim 3.30. Nasrettin Meydanı

Bunların dışında Nasreddin Hoca'nın “kazan doğurdu” (Resim 3.31.) ve “ya yutarsa” (Resim 3.32.) fıkralarının heykellerle ve resimlerle canlandırıldığı Nasreddin Hoca Kültür Parkı bulunmaktadır.

Resim 3.31. Nasreddin Hoca Kültür Parkı 1

Resim 3.32. Nasreddin Hoca Kültür Parkı 2

Nasreddin Hoca Köyü olarak bilinen bu köyde, Nasreddin Hoca'nın doğduğu evin de burada bulunması dolayısıyla kültür turizmi açısından cazibe noktası haline gelebilecek bir yerdir. Ancak yapılan görüşmelerde turistik hareketliliğin olmadığı, çok nadir olarak birilerinin Nasreddin Hoca'nın doğduğu evi gelip gördüğü ifade edilmiştir. Dahası Nasreddin Hoca Şenlikleri'nin olduğu dönem dışında köyde turistik anlamda hiçbir faaliyet olmadığı belirtilmiştir. Nasreddin Hoca gibi güçlü bir imgenin hem sözel hem görsel dokuda güçlü bir şekilde kullanılarak, doğduğu kabul edilen bölgede turistik faaliyetler açısından etkili olamaması eleştiriye açık bir noktadır. Nitekim Nasreddin Hoca Köyü'ne dair buraya kadar anlatılanlardan görüleceği üzere köy içerisine yerleştirilen tabelalardan tutun da heykellere kadar ortada çok da ciddi bir yaratıcılık gösteren herhangi bir faaliyet bulunmamaktadır. Sivrihisar'ın Akşehir'e karşı Nasreddin Hoca'yı sahiplenme isteğine ve Nasreddin Hoca'nın aslında Sivrihisar'da doğduğu gibi yine burada öldüğünü ispat etme çabalarına rağmen Nasreddin Hoca imgesini çok da başarılı bir şekilde yeniden üretmediği görülmektedir. Yine yapılan görüşmelerde Nasreddin Hoca Köyü'ne turist çekmek konusundaki bu eksikliğin kendilerinden kaynaklandığını, reklamlarını çok da iyi yapamadıklarını ifade etmişlerdir.

Sivrihisar'ın bağlı olduğu Eskişehir'de de Nasreddin Hoca'nın görsel bir imge olarak kullanıldığı mekânları görmekteyiz. Bu yerlerden ilki Balmumu Heykel Müzesi'dir. Bu müzenin içerisindeki bir bölümde Nasreddin Hoca'nın "Ye kürküm ye" fıkrası canlandırılmaktadır (Resim 3.33.).

Resim 3.33. Eskişehir Balmumu Heykel Müzesi- Nasreddin Hoca

Bu canlandırmanın dışında müzede Nasreddin Hoca'ya dair başka herhangi bir uygulama bulunmamaktadır. Eskişehir'in kent belleğinin bir parçası olan Nasreddin Hoca gibi bir zirve şahsiyete bünyesinde bulunan müzede yer vermesi doğal bir durumdur. Ancak kültürel belleğe ait sözlü kültürün getirisi olan Nasreddin Hoca ve fıkralarının anlatı temelinde tanıtımının ve aktarımının yapılması önemli bir noktadır. Bu nedenle camekânların ardında balmumu heykeller halinde sunulan bir gelenek unsurunun canlı yani yaşayan yanının ne kadar aktarılacağı tartışılması gereken bir konudur.

Yine Eskişehir merkezde bulunan Anadolu Üniversitesi Eğitim Karikatürleri Müzesi'nde Nasreddin Hoca Odası adı verilen bir oda bulunmaktadır (Resim 3.34). Bu odanın duvarlarında gerek yerli gerek yabancı karikatüristlerin Nasreddin Hoca mizahının anlam dünyasıyla bugünün dünyasını çizgileriyle yorumladıkları karikatürleri yer almaktadır.

Resim 3.34. Anadolu Üniversitesi Eğitim Karikatürleri Müzesi'nde Nasreddin Hoca Odası

Ayrıca bu odada Nasreddin Hoca'nın fıkralarından esinlenerek hazırlanmış, Nasreddin Hoca imgesinin etrafında oluşturulmuş biblolar, küçük heykeller tasarımcılarının onlara verdikleri adlar ve tasarımcılarının kendi adlarıyla bulunmaktadır.

Resim 3.35. “Kavuk Düştü” Adlı Tasarım- Karikatür Müzesi

Resim 3.36. Anadolu Üniversitesi Eğitim Karikatürleri Müzesi'nde Nasreddin Hoca Odası

Buradaki tasarımlar kaynağını Nasreddin Hoca'nın mizahından almıştır. Sözlü kültürde oluşmuş Nasreddin Hoca fıkralarını kendi yaratıcılıklarıyla birleştirerek görsel birer imge haline getirmişlerdir. Gelenek unsurlarından faydalanarak

tasarımlar yapılması, o unsurun bugünün dünyasında yeniden sunulacak görünürliğünün artırılmasını sağlayabilir. Yaratıcılıkla birleştirilerek yeniden üretilen halk kültürü ürünlerinin çeşitliliği kültürel belleğin tükenmez bir kaynak olduğunun göstergesi olarak düşünülebilir.

Eskişehir’de Odunpazarı Belediyesi tarafından 2008 yılında açılan Gülmece Parkı bulunmaktadır. Parkın içerisinde Nasreddin Hoca fıkraları hem heykellerle canlandırılmış hem de fıkra metinleri tabelalar halinde heykellerin yanında yer almaktadır. Eskişehir’deki bu Gülmece Parkı’nda “Söyle bari”, “Et ne oldu”, “Ya tutarsa”, “Kazan doğurdu”, “Eşeğe ters binmek” fıkraları heykellerle canlandırılmaktadır. Bu fıkraların canlandırıldığı heykellerin görsellerinden bazıları şunlardır:

Resim 3.37. Eskişehir Gülmece Parkı 1

Resim 3.38. Eskişehir Gülmece Parkı 2

Resim 3.39. Eskişehir Gülmece Parkı 3

Nasreddin Hoca fıkralarından hareketle oluşturulan Gülmece Parkı, tıpkı Akşehir'deki gibi sözlü kültür ürünlerinin görselleştirilmiş hallerini sunmaktadır. Bu park, Nasreddin Hoca ve fıkralarına dair kentsel peyzajda görünürlüğü arttırmak adına önemli bir çalışma olarak düşünülebilir. Aynı zamanda fıkraların

canlandırılmasının yapılması açısından uygulamalı halk bilimi bağlamında da değerlendirilebilir. Bu park ayrıca Nasreddin Hoca'ya dair bir bellek işlevi üstlenerek bir hatırlama mekânı olarak görülebilir.

Nasreddin Hoca'ya dair Eskişehir'de bulunan alanların sonuncusu olarak Sazova Parkı içerisinde bulunan Masal Şatosu'ndan bahsedilebilir. Burayla ilgili olarak isminde şato ifadesi bulunması, özellikle de rengi ve dış görünüşüyle Türk geleneksel mimarisiyle uyum göstermemesi eleştiri noktası oluşturmaktadır. Masal Şatosu'nun sorumlusu olan Eray Arslan ile yapılan görüşmede belirtilen bu eleştiriler karşısında bu binanın renkleri ve ismi açısından geleneksel yapıdan ayrıldığını ancak şatonun her bir kulesinin ise Türkiye'de bulunan Galata Kulesi, Kızkulesi gibi kulelerin birer canlandırması olduğunu, bu tasarımı yapmaktaki amaçlarının da Doğu ve Batı'ya dair bir sentez oluşturmak olduğunu ifade etti.

Resim 3.40. Eskişehir Sazova Parkı Masal Şatosu

Masal Şatosu'nun "Efsaneler Diyarı Turu" adıyla ziyaretçilere gezdirilen katı, tamamen Anka Kuşu, Şahmeran, Dede Korkut, Tepegöz ve Nasreddin Hoca gibi sözlü geleneğe oluşmuş anlatı kahramanlarının bulunduğu bir kat olarak tasarlanmıştır. Şatonun içerisinde yer alan Nasreddin Hoca'nın Evi bölümünde

animatronik robot olan Nasreddin Hoca fıkrası anlatmaktadır. İsimleri “Ye kürküm ye”, “Kazan doğurdu”, “Göle maya çalmak”; “Karakaçan”, “Baklava”, “Papağan”; “Ay kuyuda”, “Eşeğe mi inanıyorsun”, “Hanım bizim eve de gelirdi”; “Ciğer”, “Parayı veren”, “Dünyanın merkezi” olmak üzere toplam on iki fıkrası Nasreddin Hoca’nın ağzından anlatılmaktadır. Her ziyaretçi bu üçlü fıkrası gruplarından hangisine denk gelirse onları dinleyebilmektedir. Bir fıkradan diğerine geçiş arasında animatronik robot olarak canlandırılan Nasreddin Hoca karşısında bulunanlara hiç konuşmadan göz gezdirmektedir. Müze sorumlusu Eray Arslan, fıkrası geçişlerinde oluşan bu sessizliğin fıkrayı dinleyenlerin Nasreddin Hoca’nın mizahını anlayıp gülebilsinler diye bırakıldığını ifade etti.

Resim 3.41. Animatronik Nasreddin Hoca- Masal Şatosu

Animatronik Nasreddin Hoca robotunun fıkrası anlatısıyla karşılaşan ziyaretçiler –her ne kadar robota dokunamaları da- Nasreddin Hoca’yla ilişkili bir duruma gelirler ve Nasreddin Hoca ile ulaşabildikleri bir alanda karşılaşılırlar. Masal Şatosu’ndaki turlarda ziyaretçi gruplarına eşlik eden görevlilere fıkrası anlatımının bir robot tarafından değil de bir insan tarafından yapılması yönünde öneri ya da bu

durum için hiç eleştiri alıp almadıkları sorulduğunda, görevliler hiç böyle bir eleştiri almadıklarını hatta ziyaretçilerin Nasreddin Hoca'nın robot olduğuna zor inandıklarını ve ısrarla "bu gerçek değil mi?" diye sorduklarını ifade ettiler. Masal Şatosu'nda gerçekleştirilen bu uygulama Baudrillard'ın (2014) da ifade ettiği gibi bir "simülasyon"dur. Burada teknolojik gelişmelerin beraberinde getirdiği bir sistemle bir imge olarak Nasreddin Hoca'nın ve fıkra anlatma geleneğinin yapay bir şekilde yeniden üretildiğini görmekteyiz. Bu noktada Burnett'in "yaratılan bağlamsal mekân bütünüyle teknolojiye bağlı değildir, kullanım ile gelişen ilişkilere dayalıdır" ifadesini hatırlamakta fayda vardır. Masal Şatosu'nda gerçekleştirilen uygulamanın simülasyon aracılığıyla oluşturulmuş bir bağlamda olması, eleştiri noktası olabilir. Ancak uygulamanın kendisi kadar bu uygulamaya maruz kalan ya da bu ortamda bulunan bireylerin tutumu, algılayışı, hissettikleri ve onların belleğinde bulunan kültürel kodlara ne kadar ulaşabildiği de bağlamı etkilemektedir. Bu durum da burada yapılan uygulamanın tamamen simüle edilmiş bir ortamda olduğu yargısından biraz da olsa uzaklaştırmaktadır. Ancak yine de anlatı türünün ürünleri olan fıkraların gerçek insanlar tarafından anlatılması hem anlatım ortamının hem de anlatıcı ile dinleyen arasındaki ilişkinin canlılığını sağlayabilir. Böylece anlatım ortamı içerisinde karşılıklı anlatımlar sağlanabilir.

Nasreddin Hoca kültürel bellekte oluşmuş fıkraları ve fıkralarının etrafında oluşmuş imgeleriyle kuşaktan kuşağa aktarılarak bugün hala yaşayan ve yaşatılan evrensel bir anlatı kahramanı haline gelmiştir. Buraya kadar Nasreddin Hoca'nın bir imge olarak Sivrihisar'da ve Akşehir'de kültür turizmi alanında nasıl yeniden üretildiği ve aktarıldığı gösterilmeye çalışılmıştır. Akşehir'in Nasreddin Hoca imgesini kültür turizminde kültürel miras alanı ve ekonomisi olarak kullanmak konusunda Sivrihisar'a göre daha ileri bir noktada olduğu söylenebilir. Akşehir'de, Nasreddin Hoca'nın yaşadığı, öldüğü ve türbesinin bulunduğu yer olması söylemiyle, Hoca'ya dair bellek mekânı olması durumunun hediyelik eşyalar ve şenlikler yoluyla kültürel ekonomik bir değere dönüştürülmesi konusunda çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Sivrihisar'ın Hoca'nın doğum yeri olma avantajını kültür turizminde etkin bir şekilde kullanamadığı tespit edilmiştir. Akşehir'in uluslararası boyutta gerçekleştirdiği Nasreddin Hoca şenlikleri kültürel miras olarak Nasreddin Hoca'yı ve beraberinde Akşehir'in tanıtımını daha evrensel bir boyuta taşımaktadır. Bunun yanında Sivrihisar'da gerçekleştirilen Nasreddin Hoca şenliklerinin

kapsamının çok geniş olmaması bu noktada eksiklik yaratmaktadır. “Kent, insanlara ait anıların ve geçmişin ambarıdır ve ayrıca kültürel simgeler deposu olarak işlev görmektedir” (Urry, 2015: 46). Urry’nin ifadesinden yola çıkarak kentlerin bellek görevi gördükleri söylenebilir. Bu konuda Nasreddin Hoca’ya dair bellek oluşturma, hatırlatma işlevleri açısından yine Akşehir’in uygulamaları daha başarılı olarak görülebilir. Her iki yere bakıldığında da Nasreddin Hoca’ya dair imgelerin görsel olarak fazlaca yer aldığı mekânlar yaratılmaya çalışıldığı söylenebilir. Ancak kullanılan bu imgeler buraları canlı bir kültürel mekân haline getirmekte eksik kalmaktadır. Nasreddin Hoca’nın mizahını sadece görsel bir tüketime sunmak yeterli değildir. Hoca’nın fıkraları anlatı türünün ürünleridir. Bu nedenle bağlamın gücü noktasından hareketle, fıkraların anlatıldığı anlatım ortamları sağlanmalıdır. Anlatım ortamlarının oluşturulması, Nasreddin Hoca’ya dair bellek işlevi gören ve bunun üzerinden kent kimliklerini tanımlayan bu yerlerin, canlı birer kültürel mekân haline gelmelerini sağlayabilir. Böylece Nasreddin Hoca imgesi üzerinden her iki bölge kültür turizmine ivme kazandırabilir. Çünkü kültür turizmi aynı zamanda bir deneyim alanı ve ekonomisidir. Kültür turizmi amacıyla gelen turistler kültürel miras olan Nasreddin Hoca’ya dair mekânlar ve ürünler aracılığıyla deneyim yaşamayı beklemektedir. Akşehir’de bulunan türbe, Gülmece Parkı gibi alanlar ve yapılan şenlikler kültür turizmi açısından deneyim alanları olarak ifade edilebilir. Aynı şekilde Sivrihisar’da bulunan Nasreddin Hoca’nın evi, Eskişehir’de bulunan Gülmece Parkı gibi alanlarda yine deneyim yaşanılacak alanlar arasında gösterilebilir. Kültür turizminin bir içerik alanı ve ekonomisi olduğu noktasından hareketle Akşehir ve Sivrihisar’ın kültür turizminde Nasreddin Hoca üzerinden içerik oluşturmak noktasında bir adım önde olduğu söylenebilir. Çünkü kültür turizminde içerik üzerinden oluşturulan hikâyeler turistler için çekici unsur olmaktadır. Her iki bölge de Nasreddin Hoca’ya dair mekânlar olmaları üzerinden kent kimliklerini kurgulayarak bunu kültür turizmlerinde içerik olarak kullanmalıdır. Hoca’nın maya çaldığı gölün Akşehir’de olması, şehrin tanıtımında bunu içerik olarak kullanmalarını sağlamaktadır. Ayrıca Nasreddin Hoca imgesinin bu yerlerle kullanıldığı filmler, çizgi filmler, karikatürler, hediyelik eşyalar gibi kültürel ekonomik ürünler yine buraların kültür turizmi için içerik oluşturabilmektedir. Kültür turizmi kültürel mirastan yararlanan bir yaratıcılık alanı ve ekonomisidir. Buradan hareketle Akşehir’de Nasreddin Hoca’nın mizahında bulunan terslik imgesi üzerinden yaratıcılık faaliyetleri gösterilerek, kültürel ekonomik ürünlerin oluşturulduğu görülmektedir.

Tüm bunların beraberinde kültür turizmiyle ilgili olarak telif, tescil ve marka alanı yaratma süreçlerine değinmek gerekmektedir. Akşehir ve Sivrihisar'ın kent kimliklerini Nasreddin Hoca imgesi üzerinden tanımladıkları görülmektedir. Her iki kent de Nasreddin Hoca'nın fıkrasından yola çıkarak "dünyanın merkezi burasıdır" sloganıyla kent markası oluşturmaya çalışmaktadır. Ancak marka oluşturma süreçleri telif ve tescil süreçleriyle bağlantılı olarak ve resmî düzeyde ilerlemelidir. Yapılan araştırmalar sonucunda Akşehir ve Sivrihisar'da Nasreddin Hoca imgesine dair herhangi bir tescil çalışmasına rastlanmamıştır. Sadece Akşehir'de bulunan Nasreddin Hoca'nın türbesinin olduğu yer için Türk Patent Enstitüsü'nden dünyanın ortasının Akşehir olduğuna dair on yıllığına patent alınmıştır. Bu kapsamda türbenin önüne "Dünyanın ortası burasıdır" yazan bir platform yerleştirilmiş ve buraya ayak basanlara sertifika verilmeye başlanmıştır. Böylesi bir uygulama ve on yıllığına da olsa patent alınmış olması Akşehir'in Nasreddin Hoca üzerinden kent markası oluşturma sürecinde önemli bir adım olarak değerlendirilebilir. Kentlerin kültürel miraslarını tescillendirmeleri, kültür turizmini yarattığı rekabet ortamından onları rakiplerinden daha ileri bir noktaya getirebilir. Kültürel miraslarını tescillendiren kentler, miraslarını resmî olarak koruma altına almış olurlar. Böylece kültürel mirasını sürdürülebilir hale getirerek, beraberinde yerel sürdürülebilir kalkınmalarına da ivme kazandırabilirler.

4. BÖLÜM

SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS ve NASREDDİN HOCA İMGESİ

“Dünya hep Nasreddin’in torunlarından oluşacak değil ya;
Nasreddin’le uğraşan Timur’un torunu yok mu?”

Atay Sözer

(Homur Mizah Dergisi- 2007)

4.1. UNESCO ve Somut Olmayan Kültürel Miras Kapsamında Nasreddin Hoca

Gerek teknolojik gelişmeler gerekse küreselleşmeyle beraber toplulukların birbirleri arasındaki mesafeler azalmaya başladı. Küreselleşme, çağın kavramlarından birisi haline geldi. George Ritzer, küreselleşmeyi, “artan akışkanlıkları ve insanların, nesnelere, mekânların, bilginin büyüyen çok yönlü akıntıları ile bunların karşılaştığı ve yarattığı yapıları içeren gezegen çapındaki bir süreç ya da bir dizi süreç.” (Ritzer, 2011: 20) olarak tanımlamaktadır. Ritzer, küreselleşme sürecini metaforik olarak katılar, sıvılar ve gazlar üzerinden yorumlamaktadır. Ona göre, küresel çağ öncesinde insanlar, mallar, bilgi ve mekânlar bir yerde var olmakla sınırlı yani katı haldeydiler. Sonrasında ulaşım, iletişim alanında gerçekleşen teknolojik gelişmelerle katı olan şeylerin küresel hareketlerine imkân verecek şekilde erimeye başlamıştır. Beraberinde artan hareketlilikle sıvılar gaz haline dönmeye başlamış, böylece hafif olma durumu hızlı olmayı da beraberinde getirmiştir. Küresel çağda bilgi akışı da gaz haline gelme durumuyla yakından ilgilidir (Ritzer, 2011: 22,25). Küreselleşmenin, pek çok şeyin gaz haline gelmesi üzerinden metaforlaştırdığı bir çağ olarak görülmesinin kültür alanını da etkilediği söylenebilir. Topluluklar küreselleşme karşısında daha doğrusu küreselleşmeyle beraber kimliklerini kendi kültürleri üzerinden tanımlamaya ve tanıtmaya başladılar. Bu durumun kültürün hiç olmadığı kadar ön plana çıkarıldığı bir çağı beraberinde getirdiği ifade edilebilir. Bu nedenle kültürel ürünleri korumak adına hem yerel düzeyde hem de uluslararası düzeyde çalışmalar yapılmakta, kurumlar oluşturulmaktadır. Bu kurumlardan birisi uluslararası düzeyde faaliyet gösteren ve bu çalışmanın temel noktalarından olan Somut Olmayan Kültürel Miras

Sözleşmesi'nin imzalanmasını sağlayan kısa adı UNESCO olan Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü'dür. UNESCO, "Yeryüzündeki eğitim, bilim ve kültür çalışmalarının insanlığın ortak çıkarlarına uygun şekilde yürütülmesi yönünde uzlaşma kararları almaya, bunları barış ve işbirliği çerçevesinde uygulamaya çalışan –en azından kendini bu şekilde tanımlayan- bir dünya kurumudur." (Oğuz, 2009: 9). UNESCO'yu temel örgütlerden birisi haline getiren; eğitim, bilim ve kültür alanındaki faaliyetlerini uluslararası düzeyde gerçekleştirmesi ve bunları yaparken aynı zamanda denetleyici kurumlarının da bulunmasıdır. UNESCO'nun çalışmalarıyla beraber kültürün artık resmî düzeyde ve uluslararası alanda daha fazla etkili olmaya başladığı söylenebilir.

UNESCO, sempozyum, kongre, deklarasyon gibi bilimsel faaliyetlerle kültürlerin korunmasına yönelik bilimsel çalışmalar yaparken aynı zamanda uluslararası düzeyde sözleşmelerin imzalanmasını sağlamaktadır. UNESCO'nun imzalanmasını sağladığı somut kültür varlıklarının korunmasına dair sözleşmelerin ardından, somut olmayan kültürel varlıkların korunmasını öngören Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi 2003 yılında imzalanmıştır. Somut olmayan kültürel miras, Sözleşme metninde; "toplulukların, grupların ve kimi durumlarda bireylerin, kültürel miraslarının bir parçası olarak tanımladıkları uygulamalar, temsiller, anlatımlar, bilgiler, beceriler ve bunlara ilişkin araçlar, gereçler ve kültürel mekânlar" (www.unesco.org.tr, 08.05.2015)olarak tanımlanmaktadır. Somut olmayan kültürel miras gerek somut mirasa dair gerekse geleneksel uygulamalara dair her türlü aktarımı içerisinde barındıran bir miras alanıdır.

Somit Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'nde korunması gereken kültürel miras alanları belirlenmiştir. Bu alanlar:

- a) Somut olmayan kültürel mirasın aktarılmasında taşıyıcı işlevi gören dille birlikte sözlü gelenekler ve anlatımlar;
- b) Gösteri sanatları;
- c) Toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şölenler;
- d) Doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar;
- e) El sanatları geleneği (Oğuz, 2009: 122) olarak tasnif edilmiştir.

Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'nde korunması gereken kültürel miras alanları olarak belirtilen bu maddeler kesin sınırlarla birbirinden ayrılamazlar. Örneğin, el sanatları geleneği içerisinde gerçekleştirilen uygulamalar kaynağını sözlü gelenekler ve anlatımlardan alabilirken, gösteri sanatları adı altında gerçekleştirilen etkinlikler de kendilerine şölenler içerisinde yer bulabilir. Buradan yola çıkarak kültürel miras alanları arasında karşılıklı bir etkileşimin olduğu söylenebilir.

Bu çalışmanın konusu olan Nasreddin Hoca da anlatı kahramanı olarak kültürel miras kabul edilmektedir. Ayrıca Hoca'nın fıkraları da Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'nde korunması belirtilen alanlardan "somut olmayan kültürel mirasın aktarılmasında taşıyıcı işlevi gören dille birlikte sözlü gelenekler ve anlatımlar" maddesi gereğince somut olmayan kültürel mirasın kapsamı içerisine girmektedir. Nasreddin Hoca'nın fıkraları aracılığıyla aynı zamanda Sözleşme'nin korunmasını öngördüğü alanlardan toplumsal uygulamalar, ritüeller ile doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamaların aktarımının da sağlandığı söylenebilir. Buradan yola çıkarak sözlü kültürün ürünü olan Nasreddin Hoca fıkralarının sadece bir anlatı türü olmadığını aynı zamanda geleneksel uygulamaların aktarımında da önemli bir yere sahip olduğu ifade edilebilir.

Kültürlerin korunması, aktarılması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması konusunda öncü çalışmalar yapan örgütlerden olan UNESCO'da kültürel miras kapsamı alanında bulunan anlatı kahramanı olan Nasreddin Hoca ve Hoca'nın fıkraları etrafında oluşan fıkra anlatı geleneğine dair çalışmalar gerçekleştirilmektedir. Yapılan bu çalışmalara tarihî kronolojiye göre yer verilmesi gerekmektedir.

UNESCO kapsamında Nasreddin Hoca ile ilgili gerçekleştirilen ilk faaliyet, 1996 yılının Nasreddin Hoca yılı ilan edilmesidir. Buna göre, "UNESCO'nun 25 Ekim – 16 Kasım 1995 tarihleri arasında yapılan 28. Genel Konferansı'nda 28 C/5 sayılı belgesi çerçevesinde alınan karar gereğince 1996 yılı Nasreddin Hoca'nın ölümünün 700. yılı olarak Anma ve Kutlama Yıldönümleri arasına alınmıştır" (<http://unesco.org.tr>, 08.05.2015). Nebi Özdemir, bu durumu UNESCO'nun "Nasreddin Hoca'nın insanlığın ortak mizah ve eleştirel bakış sembolü olduğunu

tescil ve ilan etmesi” (Özdemir, 2010) olarak yorumlamaktadır. Fıkralarıyla evrensel bir üne sahip olan Nasreddin Hoca'nın kültürün korunmasına dair öncü çalışmalar yapan UNESCO tarafından tanınması, kültürel miras olarak meşru bir zemin kazandığının göstergesi olarak okunabilir.

UNESCO'nun 1996 yılını Nasreddin Hoca yılı ilan etmesi, anlatı kahramanı olarak Hoca'nın ününün evrensel düzeyde daha da yayılmasını sağlamıştır. Bunun ardından, “UNESCO Türkiye Millî Komisyonu'nun 18 Mart 2013 tarihinde düzenlediği Dünya Belleği'nde Türkiye Çalıştay'ında Nasreddin Hoca'nın Latîfeleri (1208-1284) Türkiye Ulusal Listesi'ne alınmıştır.” (<http://www.unesco.org.tr>, 08.05.2015). Böylece hem kahraman olarak Nasreddin Hoca hem de Hoca'nın sözlü kültür ürünü olan fıkraları yerel düzeyde ve uluslararası düzeyde resmî olarak koruma altına alınmıştır. Bu durum aynı zamanda Nasreddin Hoca'nın fıkralarının Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi'ne girmesi noktasında önemli bir adım olarak da düşünülebilir.

Kentlerin kültürlerin yaşama, aktarma mekânı olduğu noktası UNESCO'nun kültürel mirasa dair uygulamalarında kendisine yer bulmaktadır. Bu doğrultuda bazı kentler UNESCO tarafından “Somut Olmayan Kültürel Miras Başkenti” olarak ilan edilmektedir. Bu uygulama kapsamında, “UNESCO'nun Somut Olmayan Kültürel Miras Hükümetlerarası Komitesi 22-29 Kasım 2011 tarihlerinde Endonezya'nın Bali Adası'nda yapmış olduğu 6. Olağan Toplantısında taraf devletlerden gelen önerilerin ele alındığı, 10. Yıl kutlama ve etkinlik program tekliflerini görüşüp karara bağlamış ve Türkiye'nin “2013 yılında Eskişehir'in Somut Olmayan Kültürel Miras Başkenti” ilan edilmesi önerisini kabul etmiştir.” (unesco.org.tr, 08.05.2015). Böylece Eskişehir kültürel mirasın aktarım mekânlardan birisi olarak hem yerel hem de uluslararası düzeyde tanınırlık kazanmıştır. Bu durum Eskişehir'in kent kimliğini tanımlarken kültürden daha resmî düzeyde yararlanması ve aynı zamanda kent olarak markalaşma faaliyetlerini “Somut Olmayan Kültürel Mirasın Başkenti” sloganı üzerinden yürütmesi için de bir zemin sağlaması olarak yorumlanabilir.

UNESCO'nun Eskişehir'i 2013 Somut Olmayan Kültürel Miras Başkenti ilan etmesi doğrultusunda UNESCO Türkiye Millî Komisyonu tarafından çeşitli etkinlikler önerilmiştir. Bu kapsamda “Eskişehir'de 07- 08 Mayıs 2013 tarihlerinde Uluslararası

Nasreddin Hoca Çalışmaları Semineri ve Çok Uluslu Nasreddin Hoca Fıkraları Anlatı Geleneği Adaylık Dosyası Hazırlama Yuvarlak Masa Toplantısı'na, Nasreddin Hoca fıkraları anlatı geleneğinin yaşadığı UTMK Somut Olmayan Kültürel Miras Komitesi ve Yönetim Kurulu tarafından değerlendirilen devletlerden aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 28 ülkeden SOKÜM ve Nasreddin Hoca uzmanları katılmıştır.”(www.unesco.org.tr, 08.05.2015). Seminere katılan ülke sayısı Nasreddin Hoca'nın anlatı kahramanı olarak ne kadar geniş bir coğrafyaya yayıldığıнын göstergesi olarak okunabilir. Toplantı kapsamında aynı ya da benzer isimleri taşıyan Nasreddin Hoca gibi fıkra kahramanlarıyla ilgili çok uluslu dosya hazırlama sürecinin olup olmayacağı, olursa bu sürecin nasıl ilerleyeceğine dair konular Somut Olmayan Kültürel Miras Sözleşmesi temelinde tartışılmıştır. Çok uluslu dosya hazırlama süreci gerçekleştirilirken kültürel miras olarak listeye girmesi hedeflenen Nasreddin Hoca ve benzeri fıkra kahramanlarının tarihinden ziyade bugün yaşayan yönlerinin ön plana çıkarılması da toplantının temel konularından bir tanesini oluşturmaktadır. Eskişehir'de gerçekleştirilen bu toplantı Nasreddin Hoca'yı bir miras olarak listeye sokmak konusunda atılan büyük adımlardan birisi olarak ifade edilebilir. Bir mirasın çok uluslu dosya hazırlanarak kabul edilmesi, onun uluslararası düzeyde daha çok devlet tarafından korunması anlamına gelmekte, böylece mirasın görünürlüğü de artmaktadır.

Bu toplantıyla beraber Nasreddin Hoca ve fıkra anlatı geleneğiyle ilgili çok uluslu dosya hazırlama süreci başlamıştır. Metin Ekici'nin “Türkiye'nin Somut Olmayan Kültürel Miras Sözleşmesi'nin ilgili maddeleri uyarınca, “Çok Uluslu Dosya” hazırlamada bilgi ve deneyim paylaşımına hazır olduğu gibi, UNESCO'nun temelini oluşturan düşüncenin ve “Çok Uluslu Dosya” olarak hazırlanan SOKÜM unsurlarının “ortak geçmişten ortak geleceğe” bütün insanlık için değerli olduğunu (Ekici, 2013: 30)” ifade eder. Türkiye çok uluslu dosya hazırlama sürecini Nevruz Çok Uluslu Dosyası (2009) ile deneyimlemiştir. Çok uluslu dosya benzer ya da aynı kültürel mirasa sahip olan ülkelerin dosya hazırlama süreciyle beraber bu ülkeler arasında yakın ilişki kurulmasını sağlamaktadır. Çok uluslu dosya hazırlama, dosyası hazırlanan kültürel mirasın tanınırlığını, sürdürülebilirliğini sağlamada daha geniş çaplı ve uluslararası bir çaba olarak görülebilir.

4.2. SOKÜM Mirası Olarak Nasreddin Hoca İngesinin Kültürel Ekonomik İmgeye Dönüştürülmesinin Etkileri

Kültür kavramının tarihten felsefeye, antropolojiden sosyolojiye pek çok alanla ilişkisinin olduğu görülmektedir. Bunların yanı sıra kültür, küreselleşme kavramıyla da birlikte anılmaktadır. Kültür ve küreselleşme arasındaki ilişki en genel anlamda kültürün ekonomik yanının ortaya çıkarılması olarak açıklanabilir. Yaratıcılık faaliyetleriyle ekonomik değere dönüştürülen kültür ürünleri küreselleşmenin getirdiği iletişim ve ulaşım olanaklarıyla pek çok yere ulaşmaktadır. Nebi Özdemir, “küreselin yerele yayılmasının yanında, yerelin de küresele ulaşmasının birlikte değerlendirilmesi gerektiğini” (Özdemir, 2012) dile getirir. Buradan yola çıkarak yerele ait kültürel değerlerin, ürüne dönüştürülerek küresel anlamda görünürlük kazandırılmasının gerektiği ifade edilebilir.

Küreselleşmeyle birlikte kültürün ekonomik yanının ön plana çıkması, ülkelerin kültürel değerlerine daha çok eğilmelerine neden olmaktadır. Kültürel değerlerden ekonomik katkı sağlamanın öncesinde, bu değerlerin birer kültürel miras olduğunun da belirtilmesi gerekir. Gerek somut gerekse somut olmayan kültürel miras ürünlerinin korunması ve kuşaktan kuşağa aktarımının sağlanması ilk sırada yer almaktadır. Bunun için de UNESCO nezdinde gerek somut gerekse somut olmayan mirasa dair imzalanan sözleşmeler, kültürel mirasların korunmasının uluslararası düzeyde garanti altına alınması olarak yorumlanabilir.

Somut mirasa dair unsurların korunmasının yanı sıra sözlü aktarım temelinde oluşan, somut olmayan kültürel mirasa dair unsurların korunmasının gerekliliğinin sonucu olarak imzalanan Somut Olmayan Kültürel Miras'ın Korunması Sözleşmesi (2003) bu çalışmanın temel hareket noktalarından birisidir. Bu doğrultuda Nasreddin Hoca imgesinin ve fıkralarının da somut olmayan kültürel miras ürünü olduğu daha önce belirtilmiştir. Kültürel miras ürünü olarak Nasreddin Hoca imgesinin korunması ve gelecek kuşaklara aktarımında, imgenin ekonomik değere dönüştürülmesi çalışmaları önemli bir aşama olarak yorumlanabilir. Öcal Oğuz, “İnsanlığın somut olmayan kültürel mirası olarak tanımlanan kültür varlığının korunması ve gelecek kuşaklara –başta kültür endüstrisi olmak üzere bütün aktarım alanlarının kullanılarak- öğretilmesinin tarihsel bir sorumluluk olarak ortaya çıkmakta” (Oğuz,

2009: 58) olduğunu belirtmektedir. Buradan yola çıkılarak kültürü ekonomik değere dönüştürüldüğü yaratıcılık alanlarından birisi olan kültür endüstrisinin de bir aktarım alanı olarak görüldüğü ifade edilebilir. Ancak kültür endüstrileri, kültürün ekonomik değere dönüştürüldüğü yaratıcılık alanlarından sadece birisidir. Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Örgütü (UNCTAD), yaratıcı endüstrileri; miras, sanat, kültür endüstrileri, yaratıcı hizmetler olmak üzere dört kategoriye ayırmıştır. Bu dört kategori kültür ekonomisi temelde olmak üzere arkeolojik alanlar, müzeler, kütüphaneler, arşivler, el sanatları, gösteri sanatları, müzik endüstrisi, yayıncılık ve basılı medya, tasarım, reklam, mimarlık, yeni medya ve yazılım, film endüstrisi, radyo ve televizyon, görsel sanatlar olmak üzere alt dallara bölünmüştür (Aksoy ve Enlil, 2011). Kültürel miras olarak kabul edilen değerler yaratıcılık faaliyetleri sonucunda bu alanlarda ürüne dönüştürülerek kültürel ekonomik değer haline gelmektedir.

Somut olmayan kültürel miras ürünü olarak korunması ve kuşaktan kuşağa aktarımının sağlanması gereken, sözlü kültürde oluşmuş Nasreddin Hoca imgesinin yaratıcılık faaliyetleriyle birlikte pek çok alanda kültürel ekonomik bir imgeye dönüştürüldüğü görülmektedir. Nasreddin Hoca imgesi etrafında kitaplar, karikatürler, filmler, tiyatro oyunları, operalar, radyo programları, hediyelik eşyalar ve takılar gibi pek çok ürün meydana getirilmiştir. Nasreddin Hoca yukarıda belirtilmiş olan yaratıcılık alanları içerisinde merkezde bulunan miras alanı içinde yer almaktadır. Nasreddin Hoca kültürel miras olarak diğer yaratıcılık alanlarına kaynaklık etmekte ve o alanlardaki faaliyetlerle kültürel ekonomik bir ürüne dönüştürülmektedir.

Nasreddin Hoca imgesinin yaratıcılık faaliyetleriyle kültürel ekonomik bir değere dönüştürülmesinin ekonomik anlamda sağladığı gelir, bu durumun olumlu yanlarından birisi olarak okunabilir. Dahası böylece kültürel bir miras olarak Nasreddin Hoca imgesinin yeni aktarım ortamlarında yer alması sağlanmaktadır. SOKÜM Sözleşmesi'nin kültürel mirasın aktarımının hem okul içi hem de okul dışı eğitim aracılığıyla aktarılmasını öngördüğü noktası, bu yeni aktarım alanlarının okul dışı uygulamalar altında değerlendirilmesini sağlayabilir. Bireyler filmler, kitaplar, reklamlar, hediyelik eşyalar vs. gibi ürünler aracılığıyla kültürel ekonomik değere

dönüştürülen Nasreddin Hoca imgesiyle okul dışındaki hayatlarında karşılaşmakta ve sözlü kültür ürünü olan bir kültürel mirası somut olarak deneyimleyebilmektedir.

Sözlü kültüre ait Nasreddin Hoca imgesinin ve fıkralarını kültürel ekonomik bir değere dönüştüğü alanlardan bir başkası da internet ortamıdır. İnternet ortamında Nasreddin Hoca'nın sözlü kültür ürünü olan fıkralarına yenileri eklenmekte veya var olan fıkraları güncellenmektedir. Dahası Nasreddin Hoca imgesi etrafında oluşturulmuş karikatürler, filmler, çizgi filmler dolaşıma sokulmaktadır. Sanal ağlar aracılığıyla dolaşıma giren Nasreddin Hoca imgesi böylece pek çok yere ulaşabilmektedir. Nebi Özdemir bu durumu şöyle yorumlamaktadır: "Nasreddin Hoca, her türlü kültürel bağlamın, çağın/ zamanın içinde yaşamayı ve iletişim kurmayı başarmaktadır ve bu nedenle de ölümsüzdür (Özdemir, 2012)." Yüzyılları aşmış bugüne gelen Nasreddin Hoca çağın teknolojileriyle oluşturulmuş yeni anlatım ve aktarım ortamlarında kendisine yer bulmaktadır.

Somut olmayan kültürel miras olan Nasreddin Hoca imgesinin kültürel ekonomik bir değere dönüştürülmesinin pek çok olumlu etkisi bulunmaktadır. Kültürel bir miras olarak Nasreddin Hoca'nın aktarım ortamları çeşitlenmekte böylece kuşaklar arası geçişi de kolaylaşmaktadır. Ayrıca yaratıcılık alanlarıyla birlikte Nasreddin Hoca kültürel mirasının farklı yanları canlandırılmakta ve ürüne dönüştürülmektedir. Bu durum da SOKÜM Sözleşmesi'nin mirasın farklı yanlarının canlandırılarak kuşaklar arası aktarımın sağlanması maddesi açısından değerlendirilebilir. Dahası Nasreddin Hoca ile ilgili kültürel bellek, kültür endüstrileri ve yaratıcı endüstriler aracılığıyla ürüne dönüştürülerek kültür turizmi alanında ekonomik değer oluşturmaktadır. Bu ürünlerle birlikte kültürel bir miras olan Nasreddin Hoca kültür turizmi kapsamında deneyimlenebilmektedir. Dahası Nebi Özdemir'in ifadesiyle, kültür turizmi, kültürel miras alanında farkındalık ve bilinç düzeyinin artmasına neden olmaktadır (Özdemir, 2014). Böylece kültür turizmi kültürel miras olarak Nasreddin Hoca'nın koruma ve aktarılma süreçlerinin ön plana çıkmasını sağlarken aynı zamanda kültürel ekonomik bir değer oluşmasına da neden olmaktadır. Ancak Nasreddin Hoca imgesinin kültürel bir miras olarak kültürel ekonomik bir değere dönüştürülmesinin olumsuz etkilerinin bulunduğundan da söz etmek gerekir. Nasreddin Hoca imgesinin sadece ekonomik değer kaygısıyla her türlü faaliyetin içerisinde kullanılması bir süre sonra mirasın içinin boşaltılıp

değersizleşmesine neden olabilir. Sadece turist çekmek amacıyla Nasreddin Hoca'yı bağlamı dışında sunulması ya da ilgisi olmayan başka kültürel miraslarla birlikte sunulması gibi olumsuz durumlar ortaya çıkabilir. Nasreddin Hoca sözlü kültüre ait olan bir mirastır bu hiçbir zaman göz ardı edilmemelidir. Hediyelik eşya, takı gibi ürünlere dönüştürülen Nasreddin Hoca imgesi sadece nesnelere olarak düşünülmemeli, bu ürünlerin arkasında yatan mizahi anlam dünyası her zaman vurgulanmalıdır.

4.3. SOKÜM, Yerel Sürdürülebilir Kalkınma ve UNESCO'nun Yaratıcı Kentler Ağı Bağlamında Akşehir ve Sivrihisar'da Nasreddin Hoca

Kültür kavramının fazlasıyla ön planda olduğu bir dönemin içinde bulunmaktadır. Çalışmanın başından beri kullanılan kültür endüstrileri, kültür politikaları, kültür turizmi gibi kavramlardan da yola çıkarak kültürün etki alanının ne kadar geniş olduğu görülebilir. UNESCO'nun 2015 sonrası kalkınma gündemindeki kültür ve sürdürülebilir kalkınma ilişkisine yönelik hazırlanan belgelerde, kültür; "yoksulluğun ortadan kaldırılmasının, kaliteli eğitimin, sürdürülebilir çevresel yönetimin, kentlerin sürdürülebilirliğinin ve sosyal birleşmenin anahtarı olarak ifade edilmiştir (www.un.org, 07.07.2015). Kültürün sözü edilen alanlarla birlikte etkili olduğu en önemli unsur sürdürülebilir kalkınmadır. "Kültürel miras ve sürdürülebilir kalkınma arasındaki ilişkiyle ilgili bir inceleme, kültürel mirasın toplumda oynadığı önemli rolü tanıyarak başlamalıdır. Bugün, geçmişte de olduğu gibi, kültürel miras, bireyler ve toplumlar için kimlik ve anlam taşıyıcısı olarak yeri doldurulamaz rolünü sergilemeye devam etmektedir" (www.unesco.org, 07.07.2015). Kültürel mirasın hem bireyler hem de toplumlar için kimlik ve anlam taşıyıcısı olması, sürdürülebilir kalkınma süreçlerine mirasla birlikte, mirası yaşatan bireylerin ve toplulukların katılımını kolaylaştırabilir. Mirası yaşatan bireylerle birlikte sürdürülebilir kalkınma süreçlerine eklenemeyen kültürel mirasın bu yöndeki katkısının ne kadar etkili olacağı noktası tartışma oluşturabilir. Sürdürülebilir kalkınma stratejilerinin kültürel mirasların aktarılabilirliğini sağlamada yol haritası olduğu söylenebilir. Evrim Ölçer Özünel, sürdürülebilir kalkınmayı, "Yaşanabilir bir dünya için evrensel değerleri ortaya çıkarıp uygulamaya koymak ve bunun sürdürülebilirliğinin sağlanmasını garanti altına almak." (Özünel, 2013) olarak ifade eder. Tanımdaki evrensel değerleri ortaya çıkarıp uygulamaya koymak ifadesinden yola çıkarak Somut

Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'ndeki kültürlerin korunmasının ve sürdürülebilirliğinin evrensel düzeyde sağlanması yolundaki hedeflerinin birbirleriyle ilişkili olduğu söylenebilir. Kültürel mirasların kuşaktan kuşağa aktarımını sağlayabilmek ve bunu yaparken de bozulmalarını önleyebilmek için sürdürülebilir kalkınma stratejilerinin önemli bir araç olduğu düşünülebilir. Özünel, sürdürülebilir kalkınma yaklaşımının kalkınmayı yalnızca bir modernleşme süreci ya da ekonomik büyüme olarak ele almadığını; içinde sosyal, çevresel ve ekonomik boyutları da barındıran bütünsel bir yaklaşımı olduğunu ifade eder (Özünel, 2013). Sürdürülebilir kalkınma stratejileri sözü edilen bu üç boyutu bir arada ele almazsa, bu stratejiler istenilen sonuçlara ulaşamayabilir. UNESCO'nun 2015 sonrası kalkınma hedefleriyle ilgili hazırladığı belgelerde, "Kültüre dayalı kalkınmanın aynı zamanda, bireyler ve toplumlar için büyük bir sosyal kapsamlılık, dirençlilik, yenilik, yaratıcılık, girişimcilik gibi parasal olmayan yararların bir çeşitliliğini ve yerel kaynakların, yeteneklerin ve bilginin kullanımını da sağladığı" (en.unesco.org, 07.07.2015) belirtilmektedir. Kaynağını kültürden alan bir kalkınma bireyler arasındaki manevi birlikteliği sağlayarak, toplumdaki işbirliğini kuvvetlendirebilir. Toplumsal bellekte bulunan kültürel mirasın sürdürülebilir kalkınmada kullanılması hem mirasın korunmasını ve aktarılmasını hem de bireylerin mirasla ilişkilendirilerek kalkınma süreçlerine dahil olmasını sağlayabilir. Bu durum "toplumlar arasındaki somut olmayan kültürel miras pratikleri ve aktarımını, genç nesillerin yeteneklerinin ve bilgisinin artmasını, sosyo-ekonomik aktiviteler ve yönetime katılmayı sağlar. (www.unesco.org, 07.07.2015)" Böylece sürdürülebilir kalkınmayla birlikte kültürel mirasın aktarımının da informal eğitimle sağlanabileceği söylenebilir.

Kültür; kültür endüstrileri, kültür politikaları, kültür turizmi gibi alanlarla birlikte ülkelerin yerel sürdürülebilir kalkınma stratejilerinin temelini oluşturmaktadır. Ancak kültürün adı geçen alanlarda kullanılmasından da önce korunması gerektiği noktası önemlidir. Çünkü sürdürülebilir kültürel mirasın korunmasıyla sürdürülebilir kalkınma arasında bir paralellik vardır. Bir toplum kendi kültürel mirasını sürdürülebilir hale getirebilirse o bölge yerel olarak sürdürülebilir kalkınmasını yükseltebilir. Bunu sağlayabilmek için de sürdürülebilir kültürel mirası korumanın ve yerel sürdürülebilir kalkınmanın ana hatlarının belirlendiği, hem yerelde hem de ülke çapında uygulanabilecek kültür politikaları oluşturulmalıdır. Bu kültür politikaları hazırlanırken kültürel mirasın yerel sürdürülebilir kalkınmayla bağının sosyal,

ekonomik ve çevresel anlamda çok iyi kurulması gerekmektedir. UNESCO'nun 2015 sonrası yerel sürdürülebilir kalkınma ve kültürle ilgili hazırladığı belgelerde şu öneriler yer almaktadır: "Yönetimle kültürü kaynaştırmak, yoksulluğun azalması ve ekonomik gelişmeye yönelik kültürel sektörden yarar sağlamak, çevresel sürdürülebilirliği teşvik etmesi bakımından geleneksel bilgiden yararlanmak, sosyal bağlılığı teşvik etmek için kültürü temele almak" (<http://en.unesco.org>, 07.07.2015). Tüm bu önerilerden de anlaşılacağı gibi kültür, sürdürülebilir kalkınma planlarında sosyal, ekonomik ve çevresel boyutlarıyla yer almalıdır. Kültürün temele alındığı sürdürülebilir kalkınma politikalarıyla çevresel koruma, ekonomik gelişme toplumsal biriktelik ortamı sağlanırken aynı zamanda kültürel mirasın sürdürülebilirliği de sağlanabileceği ifade edilebilir.

Kültürel miraslar üzerinden oluşturulan sürdürülebilir kalkınma stratejilerine bu çalışmanın konusu gereği Nasreddin Hoca özelinde Akşehir ve Sivrihisar örnekleri üzerinden bakmak gerekir. Akşehir'in kent kimliğini Nasreddin Hoca imgesiyle oluşturarak, kültürel bir miras üzerinden markalaşma yolundaki şehirlerden birisi olduğu belirtilebilir. Nasreddin Hoca'nın orada yaşadığı, öldüğü ve türbesinin de Akşehir'de bulunmuş olduğu genel kabulü, bu kente kültürel mirası ekonomik değere dönüştürme fırsatını sunmuştur. Ancak, Akşehir'in yerel sürdürülebilir kalkınma stratejilerini Nasreddin hoca gibi kültürel bir miras üzerinden yaparken sosyal, çevresel ve ekonomik boyutlardaki bütünlüklü yapıyı göz önünde bulundurması gerekir. Akşehir, kültürel miras olarak Nasreddin Hoca'yı yerel sürdürülebilir kalkınma politikalarının içine doğru ve etkili bir şekilde yerleştirebilirse, bu bölgenin yerel sürdürülebilir kalkınmasının yükselebileceğini belirtebiliriz. Benzer şekilde Sivrihisar'ın da Nasreddin Hoca'nın doğduğu ve evinin bulunduğu yer olduğu söylemiyle Akşehir gibi kültürel mirası ekonomik değere dönüştürme konusunda bir fırsata sahip olduğu ifade edilebilir. Ancak, Sivrihisar'ın yerel sürdürülebilir kalkınma stratejileriyle kültürel miras arasındaki ilişki konusunda yeterli olmadığı belirtilebilir. Nasreddin Hoca gibi kültürel bir mirasa sahip olan Sivrihisar'ın bunu sosyal, çevresel ekonomik boyutlarıyla birlikte yerel sürdürülebilir kalkınma stratejileri içeren kültür politikalarına dahil etmesi gerekmektedir. Bunlardan yola çıkarak Nasreddin Hoca'nın sadece Akşehir ve Sivrihisar'a ait kültürel bir mirası olduğu yargısı çıkarılamaz. Ancak Nasreddin Hoca gibi kültürel bir mirasın izlerinin bulunduğu mekânlar olmaları Akşehir ve Sivrihisar'ın ön plana çıkmasına neden olmuştur.

Akşehir ve Sivrihisar aynı zamanda kültürel miras olarak Nasreddin Hoca'nın aktarımı için bellek mekânı olma görevini yerine getirmektedir. Her iki bölgenin de Nasreddin Hoca gibi kültürel bir mirasa ait öncül mekân olarak bilinmeleri avantaj olarak görülmektedir. Ancak her iki kentin de bu durumu yerel sürdürülebilir kalkınmasında daha etkili kullanabilmesi için öncelikle bu değerlerin farkına varmaları gerekmektedir. Daha sonra kültürel miras olarak Nasreddin Hoca'nın sürdürülebilir koruma süreçleriyle bu bölgelerin yerel sürdürülebilir kalkınma politikalarının birlikte değerlendirilmesi ve yol haritasının çıkarılması gerekmektedir. Her iki kentin yerel sürdürülebilir kalkınma politikaları ve kültürel miras olan Nasreddin Hoca arasındaki bağı kurmaları gerekmektedir. Akşehir'in ve Sivrihisar'ın yerel sürdürülebilir kalkınmalarına katkı sağlayacak alanlardan birisi de kültür turizmidir. Her iki kent de Nasreddin Hoca imgesini kültür turizminde etkili ve doğru bir şekilde kullanabilirse yerel sürdürülebilir kalkınmalarını gerçekleştirme ihtimalleri o kadar yüksek olabilir. Nebi Özdemir, "Somut Olmayan Kültürel Miras ve Kültür Turizmi" adlı makalesinde, kültür turizminin gelenek kültürünün tüketim aşamasını belirginleştirirken, SOKÜM Sözleşmesi'nin üretim bağlamının ve aktörünün korunması ile geliştirilmesine odaklandığını belirtmektedir. Kültürel üretim-aktarım-tüketim süreçlerindeki dengenin geleneğin yapısına zarar vermeyecek şekilde olması; kültür ve kültür turizmi politikalarının da bu denge gözetilerek hazırlanması gerektiğini dile getirmektedir (Özdemir, 2014). Bu ifadeden hareketle Akşehir ve Sivrihisar'ın somut olmayan kültürel miras olarak kabul edilen Nasreddin Hoca'yı üretim-aktarım-tüketim süreçlerindeki dengeyi dikkate alarak kültür ve kültür turizmi politikaları hazırlaması gerektiği söylenebilir. Böylece hem kültürel miraslar konusunda SOKÜM Sözleşmesi'nin gerektirdiği koruma yaklaşımları yerine getirilebilir hem de kültür turizminde de ekonomik değer elde edilebilir.

Kentler, kültürlerin yaşatma ve aktarım alanları olarak ön plana çıkmaktadır. Bu durum da kentlerin kültürel bellekteki malzemedan yola çıkarak imajlar yaratmasına neden olmaktadır. Bu imajlarla kentler kültürel değerleri ekonomik değere dönüştürerek hem bölgesel anlamda hem de ülke çapında yerel sürdürülebilir kalkınmaya katkı sağlamaktadır. "Kültürel kimlikler ile yaratıcılığı ve sürdürülebilir, dirençli, güvenli kentler oluşturmayı içeren 2015 Sonrası Kalkınma Gündemi'nde insana ve insan haklarına odaklanan sürdürülebilir kalkınmada kentlerin rolünün önemi kabul edilmiştir" (<http://en.unesco.org>, 07.07.2015).

Kentlerin sürdürülebilir kalkınmada bu kadar önemli görülmesi “kültüre ve yaratıcılığa yapılan yatırımların, kentlerin ekonomilerinin yeniden canlandırılmasının etkili bir yolu olarak görülmesine neden olmaktadır. Çoğu kent, ziyaretçilerin ve yatırımcıların dikkatini çekmek, kent kalkınmasını canlandırmak, kent imajlarını geliştirmek için kültürel mirasını, kültürel organizasyonlarını ve kuruluşlarını kullanmaktadır (<http://en.unesco.org>, 07.07.2015).” Kültürel mirasın mekânı olan kentlerin, mirasla birlikte yerel sürdürülebilir kalkınma süreçlerine dahil edilmesi gerekmektedir. Çünkü “kentsel alanlar, vatandaş refahı ve kültürler arası diyalog, sosyal birleşmenin tanıtımı, yenilik ve büyümenin teşviki yoluyla yenilenme, sürdürülebilir kalkınma için sürükleyici bir güç olarak kültürü ve yaratıcılığı geliştirmek için yeni stratejilerin, politikaların ve girişimlerin geliştirilmesinin amaçlanması için bugünün başlıca üretme alanlarıdır” (<http://en.unesco.org>, 07.07.2015). Buradan yola çıkarak kentlerin kültürel miras ve mirası yaşatanlar için yaratıcılık, yenilik fırsatlarının elde edilebileceği mekânlar olduğu söylenebilir. Kentlerin yerel sürdürülebilir kalkınmada kültürel mirastan yararlanmaları konusunda bağlantılı olarak UNESCO’nun oluşturduğu Yaratıcı Kentler Ağına da değinmek gerekmektedir. Yaratıcı Kentler Ağı, kültürel çeşitlilik ve sürdürülebilir kentsel kalkınma için birlikte çalışmayı misyon edinen bir yapıdadır. Bu ağ, “kültür ve kalkınma” ile “sürdürülebilir kalkınma” gibi UNESCO’nun küresel ölçekteki öncelikleri konusunda ağa katılan kentler arasında uluslararası işbirliğini ve bu konularda cesaretlenmelerini sağlamayı amaçlamaktadır. Kentler bu ağa katıldığında, diğer kentlerle deneyimlerini ve yaratıcı yeni fırsatları küresel platformda paylaşabilme fırsatı elde etmektedir. Yaratıcı Kentler Ağı; edebiyat, film, müzik, zanaat ve halk sanatları, tasarım, gastronomi ve medya sanatları olmak üzere yedi temayı içermektedir (www.unesco.org, 07.07.2015). Kentlerin deneyimlerini ve önerilerini uluslararası ölçekte paylaştıkları bu ağın kültürel anlamda yaratıcı faaliyetlerin kentlerde gelişebilmesi için önemli bir oluşum olduğu ifade edilebilir. Kentler, Yaratıcı Kentler Ağının belirlediği yedi tematik alan üzerinden kültürel belleklerinde bulunan mirasları ön plana çıkarabilirler. Böylece kentler kendilerine kimliğini veren imgeler üzerinden yerel sürdürülebilir kalkınma stratejileri geliştirebilirler.

Nasreddin Hoca gibi kültürel bir miras için bellek mekânı olma avantajına sahip olan Akşehir ve Sivrihisar Yaratıcı Kentler Ağı’nda bulunan yedi alan çerçevesinde

faaliyetler gerçekleştirebilirler. Akşehir ve Sivrihisar'ın Nasreddin Hoca ile ilgili arşiv toparlanıp Nasreddin Hoca Kütüphanesi kurularak, Hoca'nın fıkralarının çeşitli dillere çevrilen kitapların basımının ve satışının yapıldığı yerler oluşturularak, edebiyat alanında; Nasreddin Hoca filmlerinin, çizgi filmlerinin çekildiği stüdyolar oluşturularak film alanında; Nasreddin Hoca imgesinin kullanıldığı hediyelik eşya, takı gibi ürünlerin üretim ve satış merkezleri oluşturulup bunların sergilendiği, Hoca ile ilgili uygulamaların yer aldığı geniş çaplı festivaller ve sergiler yapılarak zanaat ve el sanatları alanında Yaratıcı Kentler Ağı'na katılabileceği ifade edilebilir. Kimliğini Nasreddin Hoca imgesi üzerinden tanımlayan her iki kentin bu ağa katılabilmek için yapabileceği faaliyetler çeşitlendirilebilir. Dahası Akşehir ve Sivrihisar, Nasreddin Hoca gibi mizahî bir kahramana dair mekânlar olarak, mizah kenti olmak söyleminden hareket edebilir. Bu doğrultuda bu yerlerde mizah okulları kurularak sanat, edebiyat, yaratıcılık eğitimlerinin verilmesiyle de yine kültürel miras üzerinden yerel sürdürülebilir kalkınmanın yükseltilmesine katkı sağlanabilir.

Akşehir ve Sivrihisar Yaratıcı Kentler Ağı gibi bir oluşuma dahil olabilmek için kent kimliklerini etrafında oluşturdukları Nasreddin Hoca gibi kültürel bir miras üzerinden yaratıcılık, yenilik içeren faaliyetlerde bulunmalıdırlar. Tüm bunları yaparken de en başından beri belirtildiği gibi kültürel mirası sadece ekonomik yanıyla değil aynı zamanda sosyal ve çevresel boyutuyla değerlendirmeleri gerekmektedir. Ekonomik kaygıyla kültürel mirasın içinin boşaltılmamasının, değersizleştirilmemesinin gerektiği ifade edilebilir. Görülüyor ki yerel sürdürülebilir kalkınma ve gelişim için kültürel mirasa ihtiyaç vardır. Bunun için de kültürel mirasla bağın kurulabildiği yerde sürdürülebilir kalkınma stratejileri geliştirilmelidir. Devletlerin hem varlıklarını sürdürebilmek hem de küresel ölçekte görünürlük sağlayabilmeleri için kültür politikalarını kültürel mirasları temelinde, yaratıcı ve yenilikçi bakış açısıyla oluşturmaları gerekmektedir.

4.4. UNESCO ve Somut Olmayan Kültürel Miras Bağlamında Üniversite, Belediye, STK Faaliyetleri

Kültürel mirasın yerel sürdürülebilir kalkınma açısından önemli olması meselesi UNESCO'nun imzalanmasını sağladığı Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'nde de temel hareket noktalarından birisidir. Sürdürülebilir

kalkınma için gerek somut gerekse somut olmayan kültürel mirasa ihtiyaç vardır. Kültürel mirasın sürdürülebilirliğini sağlamak için öncelikle mirasın tespit edilmesi ve korunması gerekmektedir. Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'nde koruma terimi, "somut olmayan kültürel mirasın yaşayabilirliğini güvence altına alma anlamına gelir; buna kimlik saptaması, belgeleme, araştırma, muhafaza, koruma, geliştirme, güçlendirme ve özellikle okul içi ya da okul dışı eğitim aracılığıyla kuşaktan kuşağa aktarma olduğu kadar, bu kültürel mirasın değişik yanlarının canlandırılması dahildir" (Oğuz, 2009: 58) şeklinde ifade edilmiştir. Sözleşme'nin temelini oluşturan koruma terimi görüldüğü üzere kültürel mirası sadece korunarak muhafaza edilecek ürünler olarak görmemektedir. Kültürel mirasın korunmasının, mirasın farklı yanları canlandırılarak ve kuşaktan kuşağa aktarılarak sağlanabileceği ifade edilebilir.

Somut Olmayan Kültürel Miras Sözleşmesi'nin öngördüğü koruma yaklaşımları bağlamında yapılacak uygulamalarda mirası yaşatan ve yaşayan toplulukların rolünün önemi kadar üniversite, belediye, STK faaliyetlerinin de rolü önemlidir. Bu doğrultuda bu bölümde, kültürel miras olan Nasreddin Hoca ile ilgili olarak Akşehir ve Sivrihisar'da üniversite, belediye, sivil toplum kuruluşlarının uyguladığı faaliyetlerin ne olduğu ve sözleşmenin tanımladığı korumayı ne kadar gerçekleştirebildiği incelenmiştir.

Kültürel miras olarak kabul edilen bir değer için öncelikli olarak bulunduğu toplumda korunması ve mirasın temelde ait olduğu toplumun genel sorumluluğunda olduğu gerçeği aşikârdır. Çünkü topluluk içinde yaşatılmayan, korunmayan, kuşaktan kuşağa aktarılmayan bir kültür değerinin, sadece devlet eliyle yapılan uygulamalarla sürdürülebilirliği sağlanamaz. Bir yandan da "Kültürel miras ile ilgili faaliyetler sürdüren kişi, sivil toplum kuruluşları ve eğitim kurumları finansal olarak desteklenmedikçe, kültürel miras faaliyetlerine katılımı destekleyen ekonomik ve sosyal bir iklim yaratmak mümkün değildir." (Dinçer, Enlil ve Ünsal, 2011: 78). Görülüyor ki mirasın sürdürülebilirliğinin sağlanması devletin planlayıcı ve teşvik edici desteğiyle toplumun, eğitim kurumlarının, sivil toplum kuruluşlarının, belediye gibi yerel yönetimlerin sorumluluğundadır. Bu bağlamda "Kültürel mirasın sürdürülebilir kullanımını sağlamada kamu kuruluşları için tanımlanmış mutlak ve kaçınılmaz görevlerin ayrıntılı tarifi yapılmadıkça, bu görev yerine getirilirken

yurttaşlarca denetlenmedikçe devletin gerçek rolünü sürdürmesi mümkün değildir.” (Dinçer, Enlil ve Ünsal, 2011: 78). Burada bahsedilen kamu kuruluşları için tanımlanmış görevlerin planlanmasının yapılması da kültür politikalarının hazırlanması yoluyla sağlanabilir. Kültür politikaları hazırlanırken çağın şartları göz önünde bulundurulmalıdır. Yani hazırlanan kültür politikaları güncellenebilen, dünyadaki yeniliklere ayak uydurabilen bir yapıda olmalıdır.

Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'nin öngördüğü koruma yaklaşımları kapsamında değerlendirilebilecek Akşehir Belediyesi'nin yaptığı ilki 1. Uluslararası Akşehir Nasreddin Hoca Sempozyumu (Bilgi Şöleni) (2005) diğeri ise 21. Yüzyılı Nasreddin Hoca ile Anlamak Sempozyumu (2008) olmak üzere iki bilimsel etkinliğin olduğu söylenebilir. Bu iki sempozyumda farklı disiplinlerden akademisyenler ve uzmanlar araştırmaları doğrultusunda gerek Nasreddin Hoca ile ilgili tarihî belgelerden yola çıkarak gerekse fıkra metinlerine kuramsal bakış açısıyla çözümler getirerek hazırladıkları bildirimlerini sunmuşlardır. Daha sonra bu bildirimler biri Akşehir Belediyesi diğeri de Atatürk Kültür Merkezi tarafından olmak üzere yayın haline getirilmiştir. Düzenlenen bu sempozyumlarda sunulan bildirimler Nasreddin Hoca gibi kültürel bir mirasın Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'ndeki koruma yaklaşımları olan kimlik saptaması, belgeleme, araştırma, muhafaza, koruma, geliştirme ve güçlendirme açısından önerilerin bulunduğu belgeler olması nedeniyle önemlidir. Sempozyumda farklı disiplinlerden akademisyenlerin bildirimlerinin olması Nasreddin Hoca gibi kültürel bir mirasın farklı yanlarının canlandırılmasına katkı sağlayacak önerilerin çeşitliliğini göstermektedir. Sempozyum, konferans gibi faaliyetlerin belediye gibi yerel yönetimler tarafından finanse edilmesi ve desteklenmesi de bu tarz bilimsel etkinliklerin yapılmasında teşvik edici bir unsur olabilmektedir. Ancak düzenlenen bu bilimsel faaliyetler kültürel mirasın korunmasına ve en önemlisi sürdürülebilirliğine öneriler getirirse de buradaki öneriler, değerlendirmeler bildiri metinlerinde kalmamalıdır. Önemli olan ortaya konulan önerilerin doğru şekilde belirlenmesidir. Sonrasında öneriler, değerlendirilmeli ve kültürel mirasın sürdürülebilirliğinin nasıl sağlanabileceğine dair hazırlanan kültür politikalarına dahil edilmelidir.

Akşehir Belediyesi'nin düzenlediği sempozyumlar dışında Nasreddin Hoca'ya dair çeşitli broşür, kitap gibi yayınları da bulunmaktadır⁷. Bu yayınlar Sözleşme'nin koruma yaklaşımlarında araştırma, belgeleme ve yeniden canlandırma başlıkları altında değerlendirilebilir. Belediyenin çıkardığı yayınlar Nasreddin Hoca'ya dair bir arşiv oluşturma noktasında önemli kabul edilebilir.

Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'nin öngördüğü kültürel mirasın hem eğitim içinde hem de eğitim dışı faaliyetlerle kuşaktan kuşağa aktarımını genç nesiller arasında bilinirliğini ve kültürel mirasa karşı bilinç yükseltilmesini sağlayacak bir uygulama 7 Mayıs 2015 tarihinde Akşehir'de gerçekleştirilmiştir. Akşehir Belediyesi ve Necmettin Erbakan Üniversitesi işbirliği ile Akşehir'e gelen üniversitenin Türk Dili ve Edebiyatı 3. sınıf öğrencileri, Necmettin Erbakan Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Başkanı Prof. Dr. Ali Berat Alptekin ile birlikte uygulamalı Nasreddin Hoca dersi gerçekleştirmiştir. Uygulamalı Nasreddin Hoca dersi Akşehir'de Nasreddin Hoca Türbesi, Gülmece Parkı gibi Hoca'ya dair mekânlarda yapılmıştır. Bu uygulama kültürel miras aktarımının, bağlamında yapılması noktasında başka etkinliklerin gerçekleştirilmesi için örnek teşkil edebilir. Aynı zaman da bu ders 19. yüzyılda ortaya çıkan halk biliminin bir alanı olan uygulamalı halk bilimi kapsamında da değerlendirilebilir. Nasreddin Hoca ile ilgili dersi mekânında yapmak Hoca'nın mizahını, anlam dünyasını anlayabilmek için etkili bir yoldur. Kültürel mirasın aktarımının uygulamalı olarak gerçekleştirilmesi mirasın mekânında nasıl sürdürüldüğünün görülmesini sağlayabilir.

Kültürel mirasın korunmasında ve gelecek kuşaklara aktarılmasında STK gibi hükümet dışı kuruluşların da rol alması önemlidir. Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'nin 9. Maddesi ve 11b Maddesi sivil toplum kuruluşlarıyla ilgilidir. Danışsal örgütlerin akreditasyonu ile ilgili olan 9. Maddeye göre, "Komite, somut olmayan kültürel miras alanında yetkileri kabul edilmiş olan hükümet dışı kuruluşların komiteye akredite edilmesini Genel Kurul'a önerir. Bu örgütlerin danışsal görevleri bulunacaktır". Sözleşme'nin 10. Maddesine göre de, "2.

⁷ 1. 2008 Yılı Nasreddin Hoca Takvimi Türkçe-İngilizce,
2. Anadolu ve Dünya Bilgesi Nasreddin Hoca- Mustafa Özçelik
3. Minyatürlerle Menâkıb-ı Hoca Nasreddin
4. Dünyaya Gülmece Nasreddin Hoca Minyatürlerle Nasreddin Hoca
5. Türbetü'l Merhum Tüm Yönleriyle Nasreddin Hoca Türbesi- Mehmet Koç

Maddenin 3. Fıkrasında belirtilen koruma önlemleri arasından, kendi toprağı üzerinde bulunan somut olmayan kültürel mirasın çeşitli öğelerini grupların, toplulukların ve ilgili Hükümet dışı kuruluşların katılımıyla, belirleyecek ve tanımlayacaktır” (<http://www.unesco.org.tr>, 08.05.2015). Selcan Teke'nin “Somut Olmayan Kültürel Miras: Katılım, Akreditasyon ve Eksiklikler” adlı makalesinde ifade ettiği gibi, sivil toplum kuruluşları Sözleşme'nin amaçlarını, ruhunu ve terminolojisini eyleme dönüştürmede beceri ve deneyime sahiptir ve Sözleşme süreçleriyle ilgili farklı aktörleri etkinleştirme ve ilişki kurmalarını sağlamada devlet kademelerindeki bürokratik işleyişten daha hızlı ve etkilidirler (Teke, 2013: 42). Kültürel mirasın korunması sürecinde mirası yaşayan ve yaşatan toplumu temsilen sivil toplum kuruluşlarının olması sürecin daha hızlı işlenmesini sağlayacağı gibi ilgili toplumun mirasa karşı daha duyarlı yaklaşmasına da neden olacaktır.

Somut Olmayan Kültürel Miras Sözleşmesi'nin koruma yaklaşımları bağlamında kültürel mirasa dair kimlik saptaması, belgeleme, araştırma, muhafaza, koruma, geliştirme güçlendirme gibi uygulamaları gerçekleştirebilecek bir kurum olarak Nasreddin Hoca Uygulama ve Araştırma Merkezi gösterilebilir. Merkez, Selçuk Üniversitesi Rektörlüğü'ne bağlı olarak 2010 yılında kurulmuş, bilimsel faaliyetlerine 2013 yılında başlamış ve hâlen yapılanma çalışmalarına devam etmektedir. Merkez misyonunu ve vizyonunu şöyle ifade etmektedir:

“Nasreddin Hoca'nın hayatını, fıkralarını, fıkralarının yayılma alanlarını, Nasreddin Hoca'nın Türk ve dünya edebiyat ve kültürlerindeki yerini, etkilerini araştırmak ve incelemek Nasreddin Hoca'nın yetiştiği yer olarak bilinen Akşehir'in soyut ve somut kültür ürünleri üzerinde yapılan çalışmaları desteklemek, mizah olgusu üzerine yapılan bilimsel çalışmalara katkıda bulunmak, Türk dünyasında mizahî yönleriyle öne çıkmış şahsiyetleri araştırmak ve incelemek. Nasreddin Hoca ve mizah alanında yapılacak ulusal ve uluslararası çalışmalara rehberlik edebilecek, destek verebilecek bir merkez hâline gelebilmektir” (<http://www.selcuk.edu.tr>, 08.05.2015)

Nasreddin Hoca Uygulama ve Araştırma Merkezi'nin misyonunda ve vizyonunda belirttiği “Akşehir'in soyut ve somut kültür ürünleri üzerinde yapılan çalışmaları desteklemek” ifadesi kültürel mirası ayırmadan bir bütün halinde değerlendirmeleri açısından önemli bir noktadır. Merkez, Nasreddin Hoca'yı zirve şahsiyet, ana imge olarak temele alarak beraberinde Akşehir'e ait başka kültürel

mirasları da faaliyet alanı içerisinde değerlendirmektedir. Aynı zamanda Nasreddin Hoca ve mizah alanında yapılacak ulusal ve uluslararası çalışmalara rehberlik edebilecek bir merkez hâline gelmek istemeleri, kültürel mirasa dair sadece Akşehir içerisinde değil evrensel boyutta da çalışmalar yapmak istediklerinin göstergesi olarak okunabilir. Ancak, 2010 yılında kurulan bu merkezin misyonunda ve vizyonunda belirttiği noktalarla ilgili gösterdiği herhangi bir faaliyet tespit edilememiştir.

Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'nin hükümet dışı kuruluşların koruma sürecine katılımını öngörmesi bağlamında Akşehir Nasreddin Hoca ve Turizm Derneği'ne de değinmek gerekmektedir. Akşehir Nasreddin Hoca Derneği'nin akreditasyon başvurusu, Somut Olmayan Kültürel Miras Hükümetlerarası Komitesi tarafından 2009 yılında kabul edilmiş ve Somut Olmayan Kültürel Miras Genel Kurulu tarafından 2010 yılında onaylanarak kesinleşmiştir. (<http://unesco.org.tr>, Erişim tarihi: 08.05.2015). Akşehir Nasreddin Hoca ve Turizm Derneği Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'nin korunmasını öngördüğü sözlü gelenekler ve anlatımlar, gösteri sanatları, sosyal uygulamalar, ritüeller ve festivaller alanlarında Sözleşme'ye akredite olmuştur (Teke, 2013: 42).

Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesine akredite olan Nasreddin Hoca ve Turizm Derneği, 20 Aralık 1959 tarihinde Akşehir'de kurulmuştur. Dernek, 18 Kasım 2006 tarihinde; 2015 yılı itibariyle sayıları yüzü bulan, akademisyen, sanatçı, yazar ve gazetecinin yer aldığı bir Danışma Kurulu oluşturmuştur. Dernek tüzüğündeki amaçlardan Nasreddin Hoca ile ilgili olanları,

- a) Nasreddin Hoca'nın gerçek kişiliğiyle yurt içinde ve yurt dışında tanıtılması
- b) Nasreddin Hoca'nın kişiliğinde Akşehir'in ve ülkemizin yurt içinde ve yurt dışında tanıtılması,
- c) Akşehir'de Nasreddin Hoca türbesinin ve mezarlığının korunması, özellikle Nasreddin Hoca Kültür tesislerinin yaptırılması” olarak belirtilmiştir.

Yine derneğin tüzüğünde bu amaçları gerçekleştirmek için dernek,

- “1. Bilimsel, kültürel, sanatsal, toplumsal organizasyonlar yapmak
2. Yarışmalar yapmak, ödüller vermek, sergiler açmak.
3. Gazete, dergi, kitap, broşür, bülten çıkarmak, dağıtmak, bunların satıldığı mekânlar kurmak ve çalıştırmak.
4. Hatıra eşya ve tanıtım araçları üretmek, pazarlamak gibi çalışmalarda bulunacağını ifade eder.”

Nasreddin Hoca ve Turizm Derneği'nin Nasreddin Hoca'nın bir miras olarak hem yerel hem de uluslararası düzeyde tanıtımını yapmak ve Nasreddin Hoca'ya dair mekânların korunmasını sağlamak gibi noktaları amaçladığı tüzüğünde görülmektedir. Ancak bu belirttiği amaçlardan ne kadarını yapabilmiş ne kadarını yapamamıştır? Bunlara bakılacak olursa derneğin belirttiği amaçlar ve bu amaçlar doğrultusundaki gerçekleştirdiği faaliyetlerin en başında 1959 yılından beri yaptıkları Akşehir Nasreddin Hoca Şenliği olduğu görülmektedir. 1999 yılından itibaren bu şenlikler Akşehir Belediyesi ile birlikte hazırlanmaktadır. Şenliklerin birlikte hazırlanması hükümet dışı bir kuruluş olan sivil toplum örgütüyle, hükümete bağlı bir yerel yönetim kurumunun kültürel bir mirasın sürdürülebilirliğinin sağlanmasındaki işbirliğini ortaya koymaktadır. Önceleri 21-22 Haziran günlerinde yapılan şenlikler daha sonra 5-10 Temmuz tarihlerine alınarak süresi uzatılmış, içeriği daha zengin hale getirilmiş ve 1974 yılından itibaren uluslararası nitelik kazanmıştır. Şenliklerin uluslararası boyut kazanması derneğin tüzüğünde belirttiği Nasreddin Hoca'nın yurt içinde ve yurt dışında tanıtılması maddesini yerine getirmeye başladığının göstergesi olarak okunabilir. 2011 yılına kadar Uluslararası Akşehir Nasreddin Hoca Şenlikleri adıyla düzenlenen etkinlikler, bu dönemden itibaren Uluslararası Akşehir Nasreddin Hoca Anma ve Mizah Günleri adını almıştır. Şenlikler kapsamında konferans, söyleşi, sergi, dans gösterileri, konser, tiyatro, belgesel ve film gösterimi, şiir dinletisi gibi etkinlikler yapılmaktadır. Düzenlenen şenliklerde Nasreddin Hoca temalı karikatür, fotoğraf yarışması gibi yarışmaları kazananlarının ödül töreni olmaktadır. Nasreddin Hoca imgesi etrafında yapılan bu etkinlikler kültürel mirası yaratıcılıkla birleştirerek farklı alanlarda yeniden sunulmasını sağlamaktadır. Kültürel mirasın bu yeniden sunumu bağlamında

gerçekleştirilen faaliyetlerin aynı zamanda uygulamalı halk bilimi kapsamında olduğu söylenebilir.

Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'nin 13. Maddesinde "somut olmayan kültürel miras konusunda dokümantasyon merkezleri kurmak ve buralara ulaşılmasını kolaylaştırmak" ifadesi yer almaktadır. Dernek, bu maddede belirtildiği gibi kurulduğu 1959 yılından beri çıkardığı kitap, dergi vb. yayınlarla ve oluşturduğu arşivle bir dokümantasyon merkezi haline gelmiştir⁸. Dernek, bu yayınları çıkararak tüzüğünde belirttiği "Gazete, dergi, kitap, broşür, bülten çıkarmak, dağıtmak, bunların satıldığı mekânlar kurmak ve çalıştırmak." maddesinin gereğini de yerine getirmiş olmaktadır.

Akşehir Nasreddin Hoca ve Turizm Derneği buraya kadar bahsedilen faaliyetlerin dışında sosyal sorumluluk kapsamında değerlendirebilecek projeler de gerçekleştirmektedir. Dernek tarafından Eylül 2014- Mart 2015 döneminde gerçekleştirilen "Nasreddin Hoca'nın Torunları Turizmi Öğreniyor Projesi" bu nitelikte bir projedir. Proje kapsamında 50 kişiye turizm alanında eğitim verilmiş ve bu kişilere istihdam sağlanmaya çalışılmıştır. Somut Olmayan Kültürel Miras Sözleşmesi'nde somut olmayan kültürel mirasın, kültürel çeşitliliğin potası ve sürdürülebilir kalkınmanın güvencesi olduğu belirtilmektedir. Bu proje Nasreddin Hoca gibi kültürel bir mirastan yola çıkılarak yerel sürdürülebilir kalkınma bağlamında gerçekleştirilmiştir. Aynı zamanda bu projenin ekonomik, sosyal, çevresel boyutlarıyla sürdürülebilir kalkınmaya bütünlüklü halde destek olduğu söylenebilir. Akşehir'in kimliğini Nasreddin Hoca'nın torunu olarak tanımlamaları noktasından yola çıkarak, bu projede gerçekleştirilen eğitimle burada istihdam sağlanması amaçlanmıştır. Aynı zamanda bu bireylerin eğitim alarak toplumsal anlamda kendilerini değerli hissetmeleri ve çevre konusunda duyarlı olmalarının da bu projenin hedeflediği noktalar arasında olduğu ifade edilebilir.

⁸ 1. Nasreddin Hoca'dan- Abdülbaki Gölpınarlı (1963)

2. Nasreddin Hoca - Sadi Cumbul (1963)

3. Güldüren Gerçek Nasreddin Hoca'nın Hayat Hikâyesi- Mehmet Önder (1964)

4. Nasreddin Hoca Antolojisi- Sadi Cumbul (1964)

5. Nasreddin Hoca Dergisi Sayı 1(1992), Sayı 2 (1993), Sayı 3 (1993), Sayı 4 (1995)

6. Gül- Düşün Dergisi (2008)

7. Homur Gazetesi (2007), (2008)

Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'nin öngördüğü koruma yaklaşımları temelinde yaratıcılıkla beraber kültürel mirasın farklı yanlarının canlandırılması açısından kısa adı AKSEV olan Akşehir Kültür Sağlık Eğitim Vakfı'ndan da bahsetmek gerekmektedir. AKSEV'in Nasreddin Hoca gibi kültürel bir mirasla ilgili yaptıkları en önemli faaliyet hediyeleşik eşya üretimidir. Vakıf, Nasreddin Hoca tasarımı hediyeleşik eşyaları tamamen yerli malzeme kullanarak atölyelerinde yapmaktadır. Bu eşyaların boyama işini kadınlara ve engelli vatandaşlara yaptıırarak, bu kişilerin hem gelir kazanmasını sağlayıp hem de sosyal sorumluluk bilincini yükseltmektedir. Böylece kültürel mirası yaşatan topluluk içerisindeki dezavantajlı grupların da mirasın yeniden üretim sürecine dahil edildiği söylenebilir. Dernek kendi bünyesindeki Akşehir Evi, hediyeleşik eşya dükkânları gibi yerlerde bu üretimlerin satışını gerçekleştirmektedir. AKSEV'in Nasreddin Hoca imgesini ekonomik bir değere dönüştürerek aynı zamanda toplumsal faydayı da amaçlaması Akşehir'in yerel sürdürülebilir kalkınması açısından önemli olduğu ifade edilebilir.

Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'nin öngördüğü koruma yaklaşımları açısından Sivrihisar Belediyesi ve 1999-2014 yılları arasında hizmet veren Nasreddin Hoca Beldesi Belediyesi'nin Nasreddin Hoca ile ilgili herhangi bir sempozyum, çalıştay, seminer gibi bilimsel faaliyetlerde bulunmadığı tespit edilmiştir. Her iki belediye adına söylenebilecek tek faaliyet her yıl haziran ayının ilk haftası gerçekleştirilen "Geleneksel Nasreddin Hoca Doğum Şenlikleri ve Anma Haftası" etkinlikleridir. Bu kapsamda anma haftası boyunca okullarda öğrenciler arasında çeşitli yarışmalar düzenlenmektedir. Anma haftası Nasreddin Hoca'nın doğduğu köy olarak kabul edilen Nasreddin Hoca Köyü'nde (eski adı Hortu) gerçekleştirilen bir günlük bir programla sona ermektedir. Bu programın içerisinde protokol konuşmaları, Nasreddin Hoca fıkralarının canlandırılması, şenlik yemeği ve halk konseri gibi etkinlikler yer almaktadır.

Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi kapsamında hükümet dışı kurumlar olan sivil toplum kuruluşlarının Sözleşme'ye akredite olmasının önemine ve gerekliliğine daha önce değinilmiştir. Bu kapsamda Sivrihisar ve Eskişehir'de Nasreddin Hoca ile ilgili olarak Sözleşme'ye akredite olmuş bir dernek bulunmamaktadır. Sadece Nasreddin Hoca Kültür Turizm Tanıtım ve Yaşatma Derneği adı altında 1993 yılında açılan, ancak açık olduğu süreçte hiçbir faaliyet

gösteremediği için 2003 yılında kapatılan bir dernek bulunmaktadır. Bundan başka bir de kısa adı NAS-DER olan 20 Şubat 2012 tarihinde kurulmuş olan Nasreddin Hoca Eğitim Kültür Araştırma ve Tanıtım Derneği vardır. Dernek, kendisini eğitim ve kültür alanında faaliyet gösteren bir hizmet ve proje derneği olarak tanımlamaktadır. Amaçlarını da Nasreddin Hoca'yı ulusal ve uluslararası alanda etkin tanıtılmasına, Hoca'yı doğru anlayarak ve doğru anlatarak katkıda bulunmak olarak ifade etmektedir. Nasreddin Hoca Araştırma Merkezi açılması, Nasreddin Hoca Mizah Okulunun kurulması, Nasreddin Hoca Karikatür ve Fıkra Köyü oluşturulması, Nasreddin Hoca Müzesi kurulması, Nasreddin Hoca'nın fıkralarının tasnif edilerek kitap olarak yayınlanması, Nasreddin Hoca Kütüphanesi oluşturulması (<http://www.eskisehircundem.com>, Erişim tarihi: 08.05.2015) derneğin hedefleri arasında bulunmaktadır. Ancak derneğin belirttiği amaçlar doğrultusunda gerçekleştirilmiş herhangi bir faaliyet tespit edilememiştir.

Eskişehir'in UNESCO tarafından 2013 Türk Dünyası Kültür Başkenti seçilmesine bu süreçte gerçekleştirilen Nasreddin Hoca ve Fıkra Anlatı Geleneğiyle ilgili çok uluslu dosya hazırlama toplantısına daha önce değinilmiştir. Bu kapsamda Eskişehir 2013 Türk Dünyası Kültür Başkenti maskotu olarak Nasreddin Hoca seçilmiş ve Eskişehir'de pek çok noktaya Eskişehir 2013 Türk Dünyası Kültür Başkenti Ajansı tarafından Nasreddin Hoca heykelleri yerleştirilmiştir.

Bu bölümde UNESCO, Somut Olmayan Kültürel Miras Sözleşmesi'nin koruma yaklaşımları, yerel sürdürülebilir kalkınma bağlamlarında Akşehir ve Sivrihisar'da Nasreddin Hoca imgesinin nasıl yer aldığına bakılmıştır. Nasreddin Hoca'nın kültürel bir miras olarak yerel sürdürülebilir kalkınma kapsamında kentlerin, kültür politikalarında etkin bir şekilde yer alması gerektiği söylenebilir. Çünkü yerel sürdürülebilir kalkınmanın en önemli kaynağını kültürel miraslardan alabileceği ifade edilebilir. Akşehir'in kültürel bir miras olarak Nasreddin Hoca'dan ekonomik ve sosyal boyutunu göz önünde bulundurarak yaptığı projeler ve etkinliklerle fayda sağladığı görülmektedir. Akşehir'in Nasreddin Hoca ile ilgili olarak gerek belediye gerekse sivil toplum kuruluşu etkinlikleri açısından hem yerel hem de uluslararası düzeyde etkin olduğu görülmektedir. Akşehir'in UNESCO'ya akredite olmuş bir sivil toplum kuruluşunun olması burayı Nasreddin Hoca ile ilgili çalışmalarda daha meşru ve uluslararası bir platforma taşımaktadır. Ancak Akşehir için olumlu kabul edilecek

bu noktalardaki etkin olma durumunu Sivrihisar için söylemek mümkün değildir. Sivrihisar'ın Nasreddin Hoca gibi kültürel bir mirastan yararlanmak konusunda önemli bir adım atmadığı ifade edilebilir. Nasreddin Hoca'yı kültürel bir kaynak olarak temele alarak yerel sürdürülebilir kalkınmayı hedefleyen kültür politikalar oluşturmak konusunda yeterli olmadığı söylenebilir. Sivrihisar'da Nasreddin Hoca ile ilgili olarak üniversite, belediye, sivil toplum kuruluşu faaliyetlerinin eksik olduğunu belirtmekte fayda vardır. Ancak ne var ki gittikçe değişen, gelişen ve küreselleşen bir çağ yaşanmaktadır. Yaratıcılığın, yenilenmenin, teknolojik gelişmelerin ön planda olduğu bu dönemde kentlerin de kültür politikalarını geliştirirken çağın gerisinde kalmamaları gerekir. Bu doğrultuda Akşehir ve Sivrihisar'ın da kent kimliklerini Nasreddin Hoca gibi kültürel bir miras üzerinden oluştururken doğru ve yerinde stratejiler geliştirmeleri gerekmektedir. Aynı zamanda mirasın farklı yanlarına odaklanıp, yaratıcılık süreçlerinden geçirilip kuşaktan kuşağa aktarımını sağlayacak kültür politikaları geliştirmeleri gerektiği ifade edilebilir.

SONUÇ

Gerek teknolojik gelişmeler gerekse ulaşım ve iletişim alanındaki gelişmelerle birlikte dünya gittikçe küreselleşen bir hale gelmeye başladı. Bu gelişmelerin getirisi olan küreselleşme, dünya üzerindeki toplulukların arasındaki kültür akışının kolaylaşmasına neden oldu. Bu durum toplulukların birbirlerinden kolayca haberdar olmaya başlamalarını sağladı. Bunların beraberinde kültür kavramı hiç olmadığı kadar ön plana çıkmaya başladı. Kültürün toplumlar var olduğu sürece devam edeceğinin, kuşaktan kuşağa aktarıldıkça zenginleşeceğinin önemi fark edildi. Küreselleşmeyle beraber kültürünü etkin kılabilen toplumlar kendilerini daha fazla görünür kılmayı başardılar. Ülkeler, kentler kültürel kimliklerini kültürel mirasları üzerinden tanımlamaya başladılar. Bunu yaparken de kültürel belleklerinde bulunan malzemeden yararlanmaktadırlar. Bu malzemeden yola çıkarak kültürel imgeler oluşturmakta, ülke veya kent olarak bu imge üzerinden kendilerini tanımlamaktadırlar.

Bu çalışma sözlü kültür ürünü olan fıkra kahramanlarından Nasreddin Hoca'nın Akşehir ve Sivrihisar'da nasıl yaşadığını ve yaşatıldığını konu edinmiştir. Her iki kentin kültürel bellekte bulunan Nasreddin Hoca imgesinden yola çıkarak Hoca'yı nasıl kent imgesi haline dönüştürdükleri incelenmiştir. Nasreddin Hoca kent imgesi haline dönüştürülürken fıkralarından, mizah ve anlam dünyasından yararlanılarak kültür endüstrisi, kültür turizmi gibi alanlarda nasıl yeniden sunulduğu noktaları eleştirel bakış açısıyla sunulmuştur.

Çalışmanın birinci bölümünde, Nasreddin Hoca'nın hayatı ve mizah anlayışı verilmeye çalışılmıştır. Çünkü Hoca'nın mizah anlayışına değinilmeksizin bir imge haline geliş sürecinin anlaşılmasının zor olduğu düşünülmüştür. Devamında Nasreddin Hoca'nın Akşehir halkı üzerindeki imgesel gücünü öğrenmek için yapılan görüşmelerden yola çıkılarak Hoca'nın Akşehir'deki imgesel anlamı değerlendirilmiştir. Aynı şekilde Sivrihisar'da da Nasreddin Hoca ile ilgili görüşmeler yapılmıştır. Bunların sonunda Nasreddin Hoca'nın imgesel kullanımının ve etkisinin Akşehir'de, Sivrihisar'a göre daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Nasreddin Hoca üzerinden kentsel imge yaratma bağlamında Akşehir'in faaliyetlerinin çeşitliliği dikkat çekmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde, öncelikle kültür endüstrisi, kültür turizmi ve uygulamalı halk bilimi kavramları hakkında bilgi verilerek Nasreddin Hoca imgesinin bu alanlarda nasıl kullanıldığı incelenmiştir. Devamında Akşehir ve Sivrihisar'ın Nasreddin Hoca'yı bir imge haline getirdikten sonra ekonomik bir değere dönüştürme süreci incelenmiştir. Akşehir'in Nasreddin Hoca imgesini hediyeelik eşya üretimi ve Hoca'ya dair kültürel mekânlarla birlikte ekonomik bir değere dönüştürme konusunda önemli çalışmalar yaptığı tespit edilmiştir. Sivrihisar'da ise Nasreddin Hoca imgesinin ekonomik değere dönüştürülmesi noktasında eksiklikler tespit edilmiştir. Sivrihisar'ın, Nasreddin Hoca'nın doğduğu köy söyleminden yola çıkarak Nasreddin Hoca'yı kültürel imge olarak kent markalaşması yaratma süreçlerinde daha etkin kullanabileceği ancak bunu gerçekleştiremediği tespit edilmiştir. Akşehir, Sivrihisar'a göre Nasreddin Hoca imgesiyle kültür endüstrileri alanında da ürettiği ürünler açısından önemli bir noktaya ulaşmış olarak değerlendirilebilir.

Üçüncü bölümde, kültür turizmi kavramı bahsedilerek, Nasreddin Hoca imgesinin genel olarak kültür turizminde nasıl yer aldığı incelenmiştir. Ayrıca Akşehir ve Sivrihisar'ın kültür turizminde Nasreddin Hoca imgesinin nasıl kullanıldığına bakılmıştır. Akşehir'de Nasreddin Hoca imgesinin türbe, gülmece parkı, heykeller ve çeşitli tabelaların bulunduğu bağlamda anlam bulduğu; böylece Nasreddin Hoca ile ilgili bellek mekânı oluşturulduğu tespit edilmiştir. Bu durum Akşehir'in Nasreddin Hoca imgesi üzerinden kültür turizmini geliştirmesine katkı sağlayabileceği şeklinde yorumlanabilir. Nasreddin Hoca'nın Sivrihisar'ın kültür turizminde kullanımına dair çok fazla veri elde edilememiştir. Sonuç olarak kültür turizmi alanında her iki kentte de sıkıntılar olduğu görülmektedir. Her iki yere bakıldığında da Nasreddin Hoca'ya dair imgelerin görsel olarak fazlaca yer aldığı mekânlar yaratılmaya çalışıldığı söylenebilir. Ancak kullanılan bu imgeler buraları canlı kültürel bir mekân haline getirmekte eksik kalmaktadır. Nasreddin Hoca'nın mizahını sadece görsel bir tüketime sunmak yeterli değildir. Hoca'nın fıkraları sözlü anlatı ürünlerindedir. Bu nedenle bağlamın gücü noktasından hareketle fıkraların anlatıldığı anlatım ortamları sağlanmalıdır.

Dördüncü bölümde ise Nasreddin Hoca imgesi UNESCO, Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'nin koruma yaklaşımları, yerel sürdürülebilir kalkınma, Yaratıcı Kentler Ağı gibi konulardan hareketle incelenmiştir. Üçüncü

bölümün asıl tartışma meselesi Akşehir ve Sivrihisar'ın yukarıda belirtilen konular etrafında Nasreddin Hoca imgesi bağlamında gerçekleştirdikleri etkinliklerdir. Öncelikle Akşehir'de kültür miraslarının korunması konusunda öncü çalışmalar yapan UNESCO'ya akredite olmuş Nasreddin Hoca ve Turizm Derneği'nin bulunduğuna değinmek gerekir. Bu dernek, Nasreddin Hoca ile ilgili çıkardığı yayınlarla kültürel miras kabul edilen Nasreddin Hoca'ya dair dokümantasyon ve arşiv merkezi oluşturmaktadır. Aynı zamanda başlangıçta tek başına, 1999 yılından beri Akşehir Belediyesi ile birlikte düzenlediği Uluslararası Akşehir Nasreddin Hoca Şenlikleri'nin, Nasreddin Hoca'yı uluslararası ve yerel düzeyde tanıtmaya faaliyetleri açısından önemli bir etkinlik olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca derneğin düzenlediği eğitimler sonucunda istihdam sağlamaya yönelik projeleri de yerel sürdürülebilir kalkınma bağlamında değerlendirilmiştir. Akşehir Belediyesi'nin Nasreddin Hoca ile ilgili düzenlediği sempozyumlar ve çıkardığı yayınlar da Hoca'ya dair uygulamaların akademik düzeyde yer alması ve arşiv oluşturması açısından önemlidir. Sivrihisar'da Nasreddin Hoca ile ilgili düzenlenmiş olan sempozyum, konferans gibi herhangi bir etkinlik ve yayın tespit edilememiştir. Nasreddin Hoca ile ilgili faaliyetler gerçekleştirmek ve kültürel miras olarak Hoca'yı korumak amacıyla açılmış iki dernek tespit edilmiştir. Bunlardan birisi faaliyet gösteremediği için kapatıldığı, diğersinin ise hala daha yapılanma aşamasında olduğu tespit edilmiştir. Bu bölümde genel olarak Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'nin koruma yaklaşımları olan kimlik saptaması, belgeleme, araştırma, muhafaza, koruma, geliştirme, güçlendirme ve özellikle okul içi ya da okul dışı eğitim aracılığıyla kuşaktan kuşağa aktarma ve kültürel mirasın değişik yanlarının canlandırılması çerçevesinde eleştirel bir gözle tartışma yürütülmüştür.

Taranan kaynaklar, alan araştırmasında toplanılan bilgiler ve alanda yapılan gözlem sonucunda Nasreddin Hoca imgesinin Akşehir'de ve Sivrihisar'da pek çok alanda kullanıldığı gözlenmiştir. Akşehir'in Sivrihisar'a göre Nasreddin Hoca ile ilgili yaptığı faaliyetlerde daha etkin olduğu ve yaratıcılığı ön planda tuttuğu tespit edilmiştir. Ancak her iki kentte de Nasreddin Hoca imgesinin kültür endüstrisinde, kültür turizminde kullanımında ve üniversite, belediye, sivil toplum kuruluşu faaliyetlerinde sorunlu ve eksik yanları belirlenmiştir. Nasreddin Hoca imgesinin aslında her iki bölgenin de turizminde pek de etkili kullanılmadığı görülmüştür. Kültür ürünlerinin korunmasının, aktarımının ve sürdürülebilirliğinin sağlanması için

gelenekselliğini kaybetmeden yeniden canlandırılarak sunulması gerekmektedir. Kültür endüstrisi açısında da çeşitlilik ve yaratıcılık noktasında eksiklikler tespit edilmiştir. Akşehir ve Sivrihisar'ın kültürel miras olan Nasreddin Hoca'nın sürdürülebilir korunması ile yerel sürdürülebilir kalkınma süreçleri arasındaki bağı kurması gerekmektedir. Çünkü kültürel mirasla bağı kurulamayan yerel sürdürülebilir kalkınma süreçleri başarılı olamayacaktır. Dolayısıyla her iki kentin kültür politikalarını hazırlarken kültürel miras ve sürdürülebilir kalkınma arasındaki bağı temele alarak hareket etmesi gerekmektedir.

Tüm bunlardan yola çıkarak Nasreddin Hoca gibi evrensel anlamda tanınan bir imgenin yeniden üretiminde Akşehir ve Sivrihisar'ın birlikte hareket etmeleri önerilebilir. Sivrihisar Nasreddin Hoca'nın doğduğu yer, Akşehir de yaşadığı ve vefat ettiği yer olarak kabul edildiği için bu iki bölge işbirliği yaparak Nasreddin Hoca ile ilgili daha başarılı faaliyetler gerçekleştirebilirler. "Nasreddin Hoca'nın izinden Sivrihisar'dan Akşehir'e" adıyla bir haftaya yakın sürebilecek bir şenlik programı yapılabilir. Bu etkinlik kapsamında Nasreddin Hoca imgesi görsel olarak güzergâhlara yerleştirilerek mizahî bir atmosfer sağlanabilir. En önemlisi Hoca'nın fıkralarının etkinliğe katılanlar tarafından anlatıldığı aktarım ortamları düzenlenebilir. Böylesi bir etkinlik kültürel miras olarak bugün yaşayan ve yaşatılan Nasreddin Hoca'nın kuşaktan kuşağa aktarımını daha canlı ve etkili bir hale getirebilir. Dahası böylesi bir etkinlik her iki kentin Nasreddin Hoca'yı kültürel ekonomik bir imge haline getirerek yerel sürdürülebilir kalkınmasına katkı sağlayabileceği gibi kentlerin markalaşma yolunda ilerlemelerine neden olabilir.

KAYNAKÇA

- Akşehir Belediyesi. (2001). *42. Uluslararası Akşehir Nasreddin Hoca Şenliği Kataloğu*. Akşehir: Akşehir Belediyesi Yayınları.
- Ada, S., Aksoy, A. (2011). *Sivil Toplum Gözüyle Türkiye Kültür Politikası Raporu*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Aksoy, A., Enlil, Z. (2011). *Kültür Ekonomisi Envanteri 2010*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Akşehir Belediyesi.(2011).*Akşehir Kataloğu*. Akşehir: Akşehir Belediyesi Kültür Yayınları.
- And, M. (1969). *Geleneksel Türk Tiyatrosu*.(1. Baskı). Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Assman, J. (2001). *Kültürel Bellek*. (Çev. A. Tekin). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bahtin, M. (2005). *Rabelais ve Dünyası*. (Çev. Ç. Öztekin). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bakhtin, M. (2001). *Karnavalın Romansı*. (Çev. C. Soydemir). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Baron, R. (2014). Amerikan Kamusal Halk Bilimi- Tarihi, Sorunları ve Zorlukları (Çev. İ. G. Alptürker). *Uygulamalı Halk Bilimi*. Ankara: Geleneksel Yayıncılık, 177-196.
- Bascom, W. R. (2010). *Folklorun Dört İşlevi* (Çev. T. Işıkkhan). *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar II*. Ankara: Geleneksel Yayıncılık, 71-86.
- Başgöz, İ. (2005). *Geçmişten Günümüze Nasreddin Hoca*. İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Baudrillard, J. (2010). *Nesneler Sistemi*. (Çev. O. Adanır ve A. Karamollaoğlu). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Baudrillard, J. (2014). *Simülakrlar ve Simülasyon*. (Çev. O. Adanır). Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Berger, J. (2014). *Görme Biçimleri*. (Çev. Y. Salman). İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Boratav, P. N. (2014). *Nasreddin Hoca*. İstanbul : Isık Yayınları.
- Burnett, R. (2012). *İmgeler Nasıl Düşünür?*. (Çev. G. Pusar). İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Cumbul, S. (1966). *Nasreddin Hoca Antolojisi*. Akşehir: Nasreddin Hoca Derneği Yayınları.
- Dinçer, İ., Enlil, Z., Ünsal, D. (2011). Tarihi ve Kültürel Miras. *Sivil Toplum Gözüyle Türkiye Kültür Politikası raporu*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, s. 75-85.

- Dorson, R. M. (2007). Folklor ve Fake Lore (Çev. S. Gürçayır). *Folklorun Sahtesi*. Ankara: Geleneksel Yayınları, 11-22.
- Eker, G. Ö. (2009). *İnsan Kültür Mizah*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Eker, G. Ö. (2009). Kültür Ekonomisi Temelinde Gelenek Nasıl Değerlendirilir? Görüntünün Gücü Örneği Olarak 'Güldüren Bilge: Nasreddin Hoca' Koleksiyonu. 21. *Yüzyılı Nasreddin Hoca ile Anlamak Sempozyumu Bildirileri*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 575-592.
- Ekici, M. (2003). Halk Bilim Araştırmalarında Üçüncü Boyut. *Millî Folklor*(60), 72-77.
- Ekici, M. (2013). Kültürler Arası Yakınlaşma İçin Çok Uluslu Dosyalar: Nevruz, Hıdırellez, Nasreddin Hoca., M. Ö. Oğuz, E. Ö. Özünel, S. G. Teke. (Editörler). *Somut Olmayan Kültürel Mirasın Geleceği Türkiye Deneyimi*. Ankara. Grafiker Yayıncılık, 25-30.
- Enlil, Z. vd.(2011). Kültür Endüstrileri. *Sivil Toplum Gözüyle Türkiye Kültür Politikası Raporu*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 87-103.
- Fulford, R. (2014). *Anlatının Gücü*. İstanbul: Kolektif Yayıncılık.
- Gölpınarlı, A. (1996). *Nasreddin Hoca*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Hufford, D. (2014). Halk Bilimi Çalışmalarının Uygulamaları Üzerine Bazı Yaklaşımlar (Çev. A. E. Aral). *Uygulamalı Halk Bilimi* Ankara: Geleneksel Yayıncılık, s. 12-17.
- İnce, A., Öncü, A., Ada, S. (2011). Günümüz Türkiye'sinde Kültür Politikaları: Giriş ve Genel Bakış. *Sivil Toplum Gözüyle Türkiye Kültür Politikası Raporu*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 45-53.
- Kabacalı, A. (2000). *Bütün Yönleriyle Nasreddin Hoca*. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Karaoğlu, A. (2011). Eleştirinin Olanağı, Yargısız Sentezin Mantığı: Türkiye'de Telif Eserlerde Adorno ve Popüler Müzik., B. Kejanlıoğlu (Editör). *Zamanın Tozu: Frankfurt Okulu'nun Türkiye'deki İzleri*. Ankara. De Ki Basım Yayım, 525-546.
- Kellner, D. (2010). Kültür Endüstrileri. (Çev. E. Mutlu). *Kitle İletişim Kuramları*. Ankara: Ütopya Yayınevi, 233-239.
- Köprülü, M. F. (2004). *Nasreddin Hoca*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kurgan, Ş. (1986). *Nasrettin Hoca*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Kutay, C. (2013). Osmanlı'da Mizah. (1. Baskı). İstanbul: ABM Yayınevi.
- Oğuz, M. Ö. ve Özkan, T. S. (Editörler). (2004). Kentler ve İmgeler. Ankara: Gazi Üniversitesi Türk Halk Bilimi Merkezi Yayınları.
- Oğuz, M. Ö. (2009). *Somut Olmayan Kültürel Miras Nedir?* Ankara: Geleneksel Yayıncılık.

- Oğuz, Ö. (2011). Çok Mekânlı ve/veya Çok Mezarlı Anlatı Kahramanları: Yunus Emre. *Millî Folklor*(91), 5-11.
- Oğuz, Ö. (2013). *Küreselleşme ve Uygulamalı Halk Bilimi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Özbakır, E. (1997). *Nasreddin Hoca ve Her Açından Akşehir*. Konya: Kuzucular Ofset.
- Özçelik, M. (2008). *Anadolu ve Dünya Bilgesi Nasreddin Hoca*. Konya: Akşehir Belediyesi Kültür Yayınları.
- Özdemir, N. (2008a). Kültürel Ekonomik Bir İmge Olarak Nasreddin Hoca. *Millî Folklor*, 11-20.
- Özdemir, N. (2008b). Sanal Kültür Ortamında Nasreddin Hoca. *21. Yüzyılı Nasreddin Hoca ile Anlamak Sempozyumu Bildirileri*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, s. 593- 634.
- Özdemir, N. (2009). Kültür Ekonomisi ve Endüstrileri ile Kültürel Miras Yönetimi İlişkisi. *Millî Folklor*(84), 73-86.
- Özdemir, N. (2010). Mizah, Eleştirel Düşünce ve Bilgelik: Nasreddin Hoca. *Millî Folklor*(87), 27-40.
- Özdemir, N. (2011a). Kentlerin Gezgin İmgeleri veya Kent İmgeleri Giydirilen Otobüsler. *Millî Folklor*(89), 41-53.
- Özdemir, N. (2011b). *The Philosopher's Philosopher Nasreddin Hodja*. Ankara: Kültür Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Özdemir, N. (2012a). Kültür Turizmi. *Kültür Ekonomisi ve Yönetimi*. Ankara: Hacettepe Yayınları, 219-242.
- Özdemir, N. (2012a). Kültürel Ekonomik Rekabet Açısından Coğrafi Tescil, Fikri Mülkiyet ve Marka Yaratmanın Önemi. *Kültür Ekonomisi ve Yönetimi*. Ankara: Hacettepe Yayınları, 59-78.
- Özdemir, N. (2012a). Kültürel İmge Araştırmaları. *Kültür Ekonomisi ve Yönetimi* Ankara: Hacettepe Yayıncılık, 105-121.
- Özdemir, N. (2012b). *Medya Kültür ve Edebiyat*. Ankrara: Grafiker Yayınları.
- Özdemir, N. (2014). "Somut Olmayan Kültürel Miras ve Kültür Turizmi", *Hititlerin Başkentinde Kentsel Bellek ve Turizm*. Çorum: Çorum Valiliği Yay, 56-75.
- Özünel, E. Ö. (2008). Hoca Nasrettin, Kahraman mı Anti-Kahraman mı, Hilebaz mı, Bilge mi? *Millî Folklor*(78), 22-27.
- Özünel, E. Ö. (2009). Kolektif Bilinçdışında Nasreddin Hoca Fıkraları ve Bilgelik. *21. Yüzyılı Nasreddin Hoca ile Anlamak* . Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 647-656.

Özünel, E. Ö. (2013). "Yeni Miras"lar ve Uluslararası Sözleşmelerde Sürdürülebilir Kalkınma Stratejileri. *Milli Folklor*(100), 14-30.

Pekin, F. (2011). *Çözüm: Kültür Turizmi*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Ritzer, G. (2011). *Küresel Dünya*. (Çev. M. Pekdemir). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Sakaoğlu, S. (1992). *Türk Fıkraları ve Nasreddin Hoca*. Konya: Selçuk Üniversitesi Basımevi.

Sakaoğlu, S., Alptekin, A. B. (2009). *Nasreddin Hoca*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

Sartori, G. (2004). *Görmenin İktidarı*. (Çev. B. U. Şentürk). İstanbul: Karakutu Yayınları.

Simmons, A. (2008). Etkileme ve İkna Sanatında Hikâyenin Gücü. (Çev. G. Tamer). İstanbul: Mediacat Yayınları.

Teke, S. G. (2013). Sivil Toplum ve Somut Olmayan Kültürel Miras: Katılım, Akreditasyon ve Eksiklikler., M. Ö. Oğuz, E. Ö. Özünel, S. G. Teke. (Editörler). *Somut Olmayan Kültürel Mirasın Geleceği Türkiye Deneyimi*. Ankara. Grafiker Yayıncılık, 41-45.

Urry, J. (2015). *Mekânları Tüketmek*. (Çev. R. G. Ögdül). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Usta, Ç. (2009). *Mizah Dilinin Gizemi*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Williams, R. (2012). *Anahtar Sözcükler*. (Çev. S. Kılıç). İstanbul: İletişim Yayınları.

Yaylagül, L. (2013). *Kitle İletişim Kuramları Egemen ve Eleştirel Yaklaşımlar*. Ankara: Dipnot Yayınları.

Yıldırım, D. (1998). *Türk Bitiği*. Ankara : Akçağ Yayınları.

Elektronik Kaynaklar

İnternet: Cultural Heritage and Sustainable Development: a rationale for engagement.

<http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CLT/images/Heritage ENG.pdf>. adresinden 07 Temmuz 2015'de alınmıştır.

İnternet: Culture and Sustainable Development in the post-2015 Development Agenda Summary Key

Messages.http://www.un.org/en/ga/president/68/pdf/culture_sd/Culture%20and%20SD%20Summary%20of%20Key%20Messages_FINAL%20rev.pdf.

adresinden 07 Temmuz 2015'de alınmıştır.

İnternet: Culture: a driver and an enabler of sustainable development.

<http://en.unesco.org/post2015/sites/post2015/files/Think%20Piece%20Culture.pdf>.adresinden 07 Temmuz 2015'de alınmıştır..

İnternet:

<http://www.eskisehirci.org.tr/?sec=2&yazarid=12587&newsid=62961>.
adresinden 08 Mayıs 2015'de alınmıştır.

İnternet:

http://www.selcuk.edu.tr/nasreddin_hoca_uyg_ve_ars_mrzk/tr.
adresinden 08 Mayıs 2015'de alınmıştır.

İnternet: Somut Olmayan Kültürel Miras ve Sivil Toplum Kuruluşları Çalıştayı.
http://unesco.org.tr/dokumanlar/somut_olmayan_km/skt_calistayi.pdf.
adresinden 8 Mayıs 2015'de alınmıştır.

İnternet:

Somut Olmayan Kültürel Mirasın 10. Yılı ve Eskişehir.
http://unesco.org.tr/dokumanlar/duyurular/sokum_eskisehir.pdf. adresinden 8
Mayıs 2015'de alınmıştır.

İnternet:

Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi.
http://www.unesco.org.tr/dokumanlar/somut_olmayan_km/SOKM_KORUNM_ASI.pdf.
adresinden 08 Mayıs 2015'de alınmıştır.

İnternet:

Uluslararası Nasreddin Hoca Çalışmaları Semineri ve Çok Uluslu
Nasreddin Hoca Fıkraları Anlatı Geleneği Adaylık Dosyası Hazırlama Yuvarlak
Masa Toplantısı Sonuç Bildirisi.
http://www.unesco.org.tr/dokumanlar/somut_olmayan_km/nasreddin_hoca.pdf.
adresinden 8 Mayıs 2015'de alınmıştır.

İnternet:

Unesco Genel Konferansları Tarafından İlan Edilen Anma ve Kutlama
Yıldönümleri.
http://unesco.org.tr/dokumanlar/anmakutlama/anma_kutlama.pdf. adresinden
08 Mayıs 2015'de alınmıştır.

İnternet:

Unesco Türkiye Millî Komisyonu Dünya Belleği'nde Türkiye Çalıştayı
Dünya Belleği Türkiye Ulusal Listesi.
<http://www.unesco.org.tr/dokumanlar/iletisim/dbulusal.pdf>. adresinden 08
Mayıs 2015'de alınmıştır.

İnternet:

What is the Creative Cities Network?. <http://en.unesco.org/creative-cities/content/about-us>.
adresinden 07 Temmuz 2015'de alınmıştır.

İnternet:

Why Creativity? Why Cities?. <http://en.unesco.org/creative-cities/content/why-creativity-why-cities>.
adresinden 07 Temmuz 2015'de alınmıştır.

Kaynak Kişiler

Eray ARSLAN: 1984 Ankara doğumlu. Üniversite mezunu. Eskişehir Sazova Parkı
Masal Şatosu müdürü. Görüşme Yeri: Eskişehir Sazova Parkı Masal Şatosu.
Görüşme Zamanı: Nisan 2015.

Erdoğan ÖZBAKIR: 1950 Akşehir doğumlu. Öğretmen okulu mezunu. Görüşme
Yeri: Akşehir Merkez. Görüşme Zamanı: Mart 2015

Faruk DOĞANCI: 1943 Akşehir doğumlu. Lise mezunu. Nasreddin Hoca ve Turizm Derneği sekreteri. Görüşme Yeri: Akşehir Merkez- Nasreddin Hoca ve Turizm Derneği Görüşme Zamanı: Mart 2015

Hüseyin İLHAN: 1971 Sivrihisar doğumlu. Lise mezunu. Sivrihisar Belediyesi Başkan Yardımcısı. Görüşme Yeri: Sivrihisar Merkez Görüşme Zamanı: Nisan 2015.

Mehmet GÜLERAY: 1968 Akşehir doğumlu. Lise mezunu. AKSEV yönetim kurulu üyesi. Görüşme Yeri: Akşehir Merkez. AKSEV Derneği. Görüşme Zamanı: Mart 2015.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : Kahveci, Zeynep Nagihan
Uyruğu : T.C.
Doğum tarihi ve yeri : 30/03/1988 İstanbul
Telefon : 05553540149
e-mail : zeynep.kahveci88@gmail.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birim	Mezuniyet tarihi
Yüksek lisans	Gazi Üniversitesi Türk Halk Bilimi	Devam ediyor
Lisans	Sakarya Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı	2010
Lise	Burhan Felek Lisesi	2005

Yabancı Dil

İngilizce

GAZİ GELECEKTİR...

